

5

Остан Вушиця

Усмішки

Державне
Видавництво України

89179-7(081)]

ОСТАП ВИШНЯ

У С М І Ш К И

ТОМ ТРЕТІЙ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
1928

Державний Трест „Київ-Друк“, 8-ма друкарня.
вул. Л. Толстого (бувш. Караваївська), № 5.
Укрголовліт 2965(5) 540.—5.000.

СИМФЕРОПІЛЬ — ЯЛТА.

(Подорож).

«Узяли» ви, значить, Перекоп і жарите до Симферополя...

До Симферополя Кримський півострів особливого нічого собою не являє, і ви до того Симферополя спокійно спите, лагідно похрюпуючи під тра-та-та-та пудьманівського вагона.

А вже з Симферополя починається справжній Крим з його дивами-дивними й чудами-чудними, і в кожному, навіть скороченому, «Путеводителі» усім і екскурсантам, і простим людям рекомендується гав не ловити, бо іменно в Симферополі все й починається...

Симферопіль—центр Криму, столиця його, дуже старовинне місто, бо розкопки в йому й біля його свідчать, що ще в останні віки перед Різдом Христовим на цім місці було грецьке сельбище Неаполіс, де сидів скитський цар Скилур...

Чи довго той Скилур, цар скитський, сидів у Симферополі чи недовго—про це ще не розко-

пано, але відомо, що приблизно за 22 століття після Скилура в Симферополі сидів уже не цар, а Врангель, і сидів, як кажуть кримські легенди, дуже недовго... Зник він в напрямку на Царгород і так «грунтовно» зник, що ніякими розкопками його ніколи не розкопашеш...

Симферопіль вражає подорожнього своїми старовинними будівлями, пам'ятниками сивої старовини та чудесними краєвидами довкола, що про них можна писати, писати й ще раз писати... А як ви, не вважаючи на його сивину, все-таки його проспали, виходить, що й писати про його не будете...

Далі йде Бахчисарай резиденція кримських ханів, із знаменитим палацом останнього кримського володаря й не менш знаменитим Бахчисарайським водограєм...

Проспавши Бахчисарай, підлітаєте до Севастополя, крайнього пункту вашої подорожі залізницею.

— Вставайте: вже!

— Симферопіль?

— Севастопіль!

— А Симферопіль? А Бахчисарай?

— Уже й забули!

— Шкода! Такі історичні місця! Як-же це воно так?

— Прохропли!

— Дивись?!

Севастопіль—порт. Блиснула перед вами знаменита Севастопільська бухта і вже вас упхнули в автомобіль, щоб їхати сошею на Ялту...

Ви озираєтесь, крутитесь, щоб хоч одним оком позирнути на бухту, на набережну, а мадам, біла-біла й пухка мадам, що сидить праворуч попліч вас, закутана газовою хусткою, пояснює вам:

— І що цікавого? Крутиться, як на шилі. І штовхається! Ну, бухта?! Ну, море?! Так навіщо-ж штовхатися?!

Гррррр! Чок-чок-чок!

Поїхали...

Поїхали ви чудовою дорогою, що простяглася на 82 верстві од Севастополя до Ялти...

Вискакуєте за місто. Машина рвонулась на просторі, волю почувши, і мчить вас кудись отуди, де перед вами бовваніють сірі в тумані велетні...

Тихо... тихо... Ранок...

Загойдані машиною, заморожені дивними обрисами височенних гірських кряжів, прозорим повітрям, сонячним промінням, травицею, водицею й усім, чим іще може заморожувати Кримський Пан,—сидите ви, прижмуривши очі, придивляючись та прислухаючись.

І весь ви увага, і весь ви зір, і весь ви слух, бо читали й чули, що дорога від Севастополя до Ялти повна дивних і зорових, і слухових несподіванок...

Тихо... тихо...

Раптом:

— Б-б-б-ах!

Слухова несподіванка!

Метнулися ви зором своїм гострим туди, вгору, де сірі велетні бовваніють...

Може, вулкан заснулий рвонувся?!

Може, скеля в мільйон пудів ринула до моря,
змитаючи на шляху своїм усе живе й неживе?

Може...?!

— Ех, і йолки-ж зельоні!—кріпить шофер.—
Говорив: піддатать слід! Не слухають, зарази!

Шина лопнула!

Слухова несподіванка, що потім переходить у зору,
у шлункову й, нарешті, у ногову й у спинову.

— Вилізайте, громадяни!

«Громадяни» вилізають... Оточують машину й
пильно придивляються, де вони оті самі «йолки зельоні»,
що висадили їх із автомобіля... (Зорова несподіванка!)

Потім сідають на травиці біля соші; розмотують
клубки й насмалюють, що в кого залишилось (шлункова
несподіванка!), потім частина йде, рве квітки
над дорогою (ногова!), а частина лягає на траві
горілиць і мугиче який-небудь відповідний до моменту
й до настрою романс, на манір:

По дорозі жук, жук

По дорозі чорний...

...Піддательсь—і далі...

Дорога все на гору, на гору...

Що-ж ви на цій дорозі бачите? Чи хоч не на
дорозі, а понад дорогою або біля дороги?

Нічого не бачите, бо праворуч од вас біла-біла
пухка мадам московська, з-поза якої нічого не
вздриш, хоч-би мали ви й вісімнадцятеро очей,—
така та мадам і широка, й глибока...

А ліворуч од вас «молодой человек, наверное,

брунет», затулився подушкою від сонця... Спробуйте побачити!

Видко тільки вперед, угору...

А там, угорі, сірі велетні бовваніють!

А що-ж ви повинні були-б бачити по дорозі між
Севастополем і Ялтою, по тій її половині, що підноситься до Байдарських воріт?

Багато дечого!

На четвертій верстві від Севастополя йде дорога
на Юр'євський монастир... На шостій верстві біля
соші—французьке кладовище, де поховано французьких
офіцерів і салдатів 1854—55 року. Далі—
дача «Альфа», що правила за штаб-квартиру для
французів підчас облоги Севастополя 1854 року...

Потім шлях перерізає Кучук-Мускумську долину,
а звідти вскакує в красиву Байдарську долину, що
тягнеться на 17 верстов завдовжки й на вісім—десять
верстов завширшки... В долині село Байдари,
звідки чотири верстві до знаменитих Байдарських
воріт, збудованих 1848 року, на висоті 243 сажени
над морським рівнем.

Перевал...

Далі дорога вниз! На південний Кримський беріг!

Звичайно, біля Байдарських воріт одпочинок. Є
щось на манір ресторації, де вам дадуть пообідати,
коли схочете. Як схочете, так, значить, дадуть, а як
уже дадуть, тоді не схочете! Але це географії з етнографією
не стосується!..

Хочете обідайте, хочете не обідайте,—все одно
за Байдарськими воротами—море!

Виїздите з Байдар—і раптом—

— Ах!

І ваша права сусідка—«ах!», і ваш лівий сусіда—«ах!», і передні сусіди—«ах!», і задні сусіди—«ах!», і ви самі—«ах!»...

Тільки сам шофер не «ах!», а косо на помічника:
— Увага!

Стовбова дорога покрутилася... Білим ужем під скелями стрімчастими покручена, переплетена, петлями, вузлами, зашморгами... То там, то там виблисне спиною, і знову кудись під скелю, за скелю, під кручу, за кручу, падає вниз, дереться вгору...

Ідете й кінець... Далі безодня... А вона крутонулась ліворуч і посунулась далі трохи... І знову нема... Безодня... А вона крутонулась праворуч, пробігла десять сажнів і знов за скелею, і знов за кам'яним муром... Ховається, дратує, у кузьмірки грається...

А отак—море! Скільки оком кинеш—море!.. У чадрі воно з туману, тільки під берегом сріблом вилискує... І манить безвістю своєю, і страшить безкраєм...

Чорне море... Синє море... Хвалинське море...

Чорне море червоні береги полоще... І вони не чорніють...

А над ним, до його збігаючи, в його окунаючись, попритулялись: Теселі, Форос, Мшатка, Ай-Юри, Мелас, Лімнеїз, Мухалатка, Кастропіль, Кикенеїз...

І далі... Симеїз, Алупка, Мисхор, Гаспри, Ай-Тодор, Ластів'яче гніздо, Ореанда, Лівадія, Ялта...

Море їх мис, а зверху їх Яйла обіймає... Обіймає могутніми обіймами віковичних скель...

І гордо над ними закинув зубчасту голову Ай-Петрі...

Всесоюзна лічниця...

.....

КРИМ.

Крим?!

Легко сказати—«Крим», а от як його вам описати так, щоб ви зразу відчували, що воно за країна така отой Крим, що про його й легенди, і пісні, і перекази, що до його з усіх країв білого світу йдуть і йдуть, щоб хоч одним на його оком глянути, щоб хоч раз його повітрям дихнути, щоб підставити хоч на хвилину своє анемічне тіло під палюче й цілюще проміння його гарячого сонця...

Як?!

Цілий, може, натовп учених, цілі, може, століття силу-силенну й тонких і товстих книг про його понаписували, музеї по всіх кримських містах позасновували, а вам—я знаю!—вам, щоб усе зразу, як на долоні: щоб і історія, і географія, і етнографія... Щоб і флора й фауна...

Добре!

Я все вам жужмом. А там уже хто більше чим цікавиться—хай вибирає...

.....

Історія Криму дуже-дуже давня... Ще як Каїн Авеля вжекав за жертву господню—так і тоді вже Крим був. Взагалі, як переказують тут старі люди, Крим постав у той самий день, як господь сотворив «твердь та видиме небо»... Старенький, як баचितе, є Крим.

Передісторична Кримова доля була така. (За точність не ручусь!)

Колись—колись—колись Крим, як відомо, звався Таврія. Це його найстарша назва. А постала вона від народу «таврів» (таври), найдавніших, що їх історія застукє на цім півострові, пожилців. Дехто догримується тої думки, що до таврів у теперішнім Криму жили кимерійці, що їх був оспівав Гомер ув «Одисеї»... Жили ніби ці кимерійці в Криму аж до XIII століття до Різдва Христового, а їх витиснули скити, що прийшли зо Сходу.

Хто насправді був тоді, чи таври, чи кимерійці, чи обоє разом,—сказати напевно не можемо, доки, може, на дозвіллі не поколупаює у горах—чи не знайдеться якого доказу. А так все'дно-ж не повірите.

Пережили вони, як і всяким порядним людям належиться, кам'яну добу, мідяну добу й інші потрібні доби...

Історична доба в Криму починається тоді, коли біля його берегів з'являються греки-колоністи. Це наприкінці VIII ст. до Р. Х. Двоє племен грецьких населили Крим: йоняни й доряни. Вони позасновували були такі-о міста, як Пантікапей. (Керч), Гераклея (Синоп), Херсонес і т. инш.

Це так звана *греко-римська доба* в Криму.

Довго вона тяглась. Аж до Різдва Христового... і кінчилась...

На її місце прийшла *середньовічна доба*. *Готи* її принесли у другій половині II століття (після Р. Х.).

Біля 378 року осередок готів біля Дніпра розгромили *гуни* й удерлися частиною до Криму.

Готи посіли горішній Крим, а *гуни*—степовий.

Налітали потім на Крим (степовий) і *авари* й *турки* та *хозари*.

В половині IX століття степова Таврида поволі звільняється від хозар і попадає під протекторат Візантії. Отоді якраз з'являються в Тавриді варяги, що грабували її береги...

В цей таки час починається зв'язок України з культурними центрами Таврійськими: Херсонесом, Пантікапеєм. На Тамані тоді засновується Тмутараканське князівство, а в Тавриді князівство на місці Пантікапеї в Корчеві (тепер Керч).

Бачите, коли ми, українці, до Криму потрапили. Значить, неправду пишуть ті історики, що перше знайомство з Кримом приписують чумакам, що по сіль у Крим їздили.

Пішли далі. Довга, як бачите, історія. У XIII столітті запанували були в українських степах *монголо-татари*. Набили, як ви знаєте, 1224 року (здається) вони нам добре прапирки на р. Калці й удерлися в Тавриду й почали витіснити звідтам генуезців (італійців), що колонізували були частину Криму після хозар (під візантійською зверхністю).

Проїшли були монголо-татари аж до південно-східного кримського берега, але потім «цофнулися» (привіт галичанам!) на північ у степовий Крим.

А на півдні в горах тоді було біля 40 замків, і мало не кожний із них мав особливу мову: серед них багато було готів з німецькою мовою.

Далі нові «хазяї» напірають на Тавриду. *Турки* 1475 р. Кафа (Теодосія) впала під ударом турків і татар. А далі вони захопили і весь півострів. Турки посіли узбережну, гірничу частину його, а татари—степ.

Татари спочатку мандрівники, під пануванням Золотої Орди, але з середини XV століття Кримський хан уже юридично самодержавний. Столиця Бахчисарай.

Потім Крим під Російською Імперією.

Потім — «Татарська Республіка».

Потім — Врангель.

Потім і тепер Радянська Влада—Кримська Соціалістична Радянська Республіка.

Все! Історія вся...

Довга? А що ви думали, так зразу—ляп-ляп!—та від кам'яного якогось віку аж до тепер?! Це ще й швидко. Посадіть якого історика—він вам років із п'ять писатиме...

Може, тут я й переплутав якісь там тисячоліття, але це не важно! Що для історії—як пишуть тепер історики—століття або тисячоліття?!

Важно—ерудиція!

А ерудиція-ж є! Ну й гаразд!

Пішли далі.

Географія. Про географію—не бійтесь!—довго не говоритиму.

Коли ще за фонвізінівських часів мамаша говорила Митрофанушці:

— Навіщо—мовляла—тобі та географія, коли візники є!

І я так само скажу:

Навіщо вам географія, коли є й автомобілі Криму, курсо, і візники, і провідники... Останні чорні, гарячі й знають усю географію, особливо для дам!

Придете до Севастополя, беріть візника, а він вам за дорогу таку географію розведе, що тільки ахатимете... Загальну, так сказати, географію:

А провідник—той більш по деталізації... Дамі це особливо люблять, бо вони народ, як відомо, дуже цікавий...

В загальних рисах і я скажу... Дві слова.

Географія на три поверхи: зверху небо, нижче гори, а ще нижче море... І навпаки.

Небо пухке, гори тверді, море мокре. Досить!!

Етнографія. Населення—чорне. На ногах шкіряні «сличаки». Вірять в Аллаха й Магомета, про рока «ейного»... Поділяється на чоловіків, жінок і дітей. Жінки—чорні. Діти—чорні... (Чорне море!) Чадри вже жінки не носять. Носять чадру тепер у Ялті на молі, тільки не «чорні» жінки, а білі. Мова не наша.

По-нашому платня, а по-їхньому—улефе.

По-нашому—воша—по-їхньому—біт. (Відци пішло

очевидно, — «бити воші». Увага для філологів. О. В.).

— Анларизми не бен селерим?

Анларизми?!

Нічого ви не «анларизми», бо ця фраза значить:

— Чи розумієте ви, що я кажу?..

Населення хліборобствує, виноградарствує, садівникує, скотарствує та «курорствує».

Це все роблять жінки.

Чоловіки сидять цілий день у холодку, чухаються, курять цигарки та п'ють каву.

Фавна. Не наша. Коли йдете чи йдете горами, часто бачите десь у лісі на скелях, чи на узгір'ях якихось невідомих вам тварин невеликих розміром, з рогами, з чотирма ногами та з одним хвостом. У тварини тої іноді голова вгору, а круп униз, іноді круп угору, а голова вниз!

Ви раптом стаєте. І дивитесь. Пильно вдивляєтеся.

— Ах, ах! Що за така гірська тварина?

От що значить—клімат! За якихось шістьсот верстов, а дивись—зовсім не те!

— Що то таке?—питаєте тубільця...

— Корова! Молоко дає! Доїться! Телят водить!

— Ах, ах! А ото?

— Котора поменше?

— Так!

— Коза називається! А ото збоку—кінь!... А то—свині під дубом...

Осли є! І на горах, і на курортах. На курортах більше!

...Орли є! Кури є! Півні є! Курчата вже вилупились! Три карбованці субтропічна курка коштує... Орел не знаю скільки!

Флора. Різноманітна. Дуб. Кедр. Кипарис. Магнолія. Гліцинія. Кропива. Кульбаба. Чинара. Будяк. Фініки. Пальми. Щебрець. Юдове дерево. Оріх. Коноплі. Груші. Яблука. Лімони. Апельсини. Картопля. Виноград і т. инш.

Винограду тут дуже багато, через те все майже вино для продажу курортникам виробляється з махорки й продається, як вино «розлива кам'яної доби» по п'ять карбованців пляшка («тільки для вас!»). Ригають від його понад норму.

Оце більш-менш повний (наскільки вистачило сил!) малюнок Криму...

Здається, ніби й нічого особливого,—правда?

У тім то й річ, що особливостей отих тут сила.

Субтропічна, товариші, штука Крим! От що головне.

Візьміть так.

От ходить, приміром, у столиці українській, Харкові, по вул. Карла Лібкнехта коза. Ну, що-ж? Ходить і квіт! Коза та й уже!

А от коли отут поставити тую козу під кипарисом або на стрімчастій скелі, уже вам вона не коза, а екзотика!

Уже в неї хвіст не на 45° (чи на яким там?) довжини чи широти, а мало не екваторіяльний! Тропічний хвіст, гарячий і крутить вона ним по екватору!

От у чім сила!

Або горобець на Основі на тину й горобець у Криму на пальмі!? Різниця! На Основі він горобець, а тут—жар-птиця, бо йому жарко!

Екзотика, товариші!

Та це не тільки з тваринами. Із людьми так.

У Харкові, приміром,—руде, косе, худе, угрувате, пудри на нім на цілу геологію, а тут видряпається на скелю, стане, за худі стегна тримаючись, і Жанна д'Арк!

Далеко-ж! Чорт його розбере, що воно там сопе на стрімчастій скелі!

Клімат, товариші.

А найголовніше ледве був не забув!

Барвінок у Криму росте. Та такий рясний та хороший...

Якби місцеве населення вивчити пісні:

Зеленький барвіночку,

Стелися низенько.

А ти милий, чорнобривий,

Присунься близенько.

Всі-б дані були за приєднання Криму до України.

Спорідненість культур—і кришка!

Без нікоторого імперіялізму—на законній підставі.

МОРЕ.

(Дещо з природознавства).

Ну, море!

В данім разі—Чорне море, тоб-то таке море,
що чорне.

Не Біле, а Чорне море...

Це, значить, отакезна ніби яма, велика-велика,—
вщерть налита солоною водою...

Вінця в тій ямі зуться: береги... Дно—так
і буде дно... Вода—так само вода...

Оце є море...

Море оте саме служить для того, щоб у йому
купатися й дивитися на нього...

Коли на море дивитися, то це буде: вид на мо-
ре...

Коли в йому купатися, то це так і буде: купатися
в морі...

По морю ще кораблі плавають, пароплави, бро-
неносці різні, але то далеко від берега, рукою трудно
їх дістати...

Я писатиму тільки про те море і про те, що є

в морі, що можна, сказати-би,—полапачь, пам'ята-
ючи мудре наше прислів'я:

«Не повірю, доки не полапаю!»...

Коли ви дивитесь на море, перш за все спадає
вам на очі вода... Прийшовши до моря, мацайте
його рукою: воно мокре... Руку в рота—солоне,
і капає... Значить, вода...

Помацали беріг—твердий...

Значить, так: море... Ви не помилились...

Пересвідчившись, що ви на морі, можете роз-
глядати його далі...

Море буває трьох сортів: тихе море, хвильове
море й буряне море...

Тихе море—це таке море, коли вода в йому
тиха... Воно собі поволі ніби гойдається, потихеньку,
ліниво хлюпає на беріг і мружить спину під гарячим
сонячним промінням.

Хвильове море—це пастух... Воно гонить ве-
лику отару баранів до берега, кричить на них, під-
ганяє, гнівається, випереджає тих баранів і викидає
їх на беріг з плюском, з гаміром, з серцем... Барани
ті, вискакуючи на беріг, котяться по гальці, сунуть
її своїм руном білим, гергочуть, скрегочуть і, роз-
бивши своє руно біле об гальку круглясту, сунуться
назад у море й тонуть... А море, гніваючись, що
жодного барана не може на беріг цілим вигнати, ще
завзятіше, ще упертіше гонить їх.

І так цілий день, а то й два, і три дні, аж доки,
махнувши рукою:

— Дурна, мовляв, робота!

Заспокоюється, перевертається на тихе море й знову тоді поволі гойдається, потихеньку хлюпає й вимиває у хвилях своїх сонячні списи...

Напастухувалось!..

А іноді... О, іноді воно, ганяючи білі отари отих барашків, як розлютується, як рознервується, як застриба, як зареве, як зашумить, так «пом'яни, господи, царя Давида!»

Тоді воно показує третій свій сорт—буряним воно тоді робиться!

Матінко моя! Тоді оті барашки білі робляться білими слонами (море, між іншим, горілки не п'є) або просто горами, що ревуть, підстрибують, рвуться з боку в бік, б'ють об беріг скажено, підіймаючи берегову гальку із лютим рокотом, вискакують далеко на беріг та розлітаються хмарою божевільних бризків...

Тоді всім, хто його бачить, робиться страшно...

А мені ні, бо я буряного моря не бачив...

Морська вода, як я вже вище зазначив, солона вода, бо містить у собі так звану главберову сіль... Через те, коли з морської води хто-небудь-би подумався варити юшку, солити тої юшки не треба.

У морі живуть різні морські тварини. Особливість їхня та, що вони ніколи не хворіють на закріплення шлунку (главберова сіль!).

Із морських тварин, що я їх бачив на власні очі, зазначу таких-о: дельфін, султанка, камбала, морський

кінь, морська корова, краб, риба-голка, медуза...

Дельфін—це ніби наш річний рак, тільки в сто раз більший... Відрізняється він од рака тим, що рак має шийку й клешні, а дельфін ні клешнів, ні шийки не має... У рака очі з-заду, а в дельфіна спереду. У рака тіло укрите шкаралущею, а в дельфіна шкірою... Рак живе в норах та в корчах та в куширі, а дельфін більше під поверхнею в морі, красиво перекидаючись і вилітаючи, коли грається, над водою... Рак їсть падло, а дельфін живу рибу.. Рака їдять, а дельфіна не їдять... Рак так і зветься завжди—«рак», а дельфіна за його жвавість і веселий характер прозивають «морською ластівкою»... Це все різниці між раком і дельфіном... Але є одна спільна в них риса, що надає їм подібности одне до одного: й рак і дельфін плавають...

Султанка—це риба. Справжня риба. Зветься вона султанкою через те, що турецькі султани ніколи такої паршивої риби не їли. Найголовніша її особливість та, що про неї завжди кажуть так:

— Що у вас сьогодні на обід?

— Та знову султанка! Остогидла, як смерть! Паршива риба!

Ціна—20 коп. за фунт.

Камбала. Циклоп-риба, бо має одно око. Кругла риба, бо скидається на підситок. Смачна риба, як на вершковім маслі...

Морський кінь. Маленька, захарчована, миршава морська шкапинка, з закрученим хвостом, без гриви,

з конячою мордою. Не ірже, не їсть вівса... На нім риби морські одна до одної в гості їздять...

Морська корова. Довгаста, з великою головою, з двома на тій голові рогами, буренька корівка. Не мукає, не доїться, не дровичься й не водить телятка...

Краб. Зовсім не схожий на нашу щуку. Не схожий і на окуня, і на карася, і на лина. Навіть на верховодку не скидається... Дехто каже, що він трохи чи не брат у перших нашому ракові, але раз я вже поєднав із раком дельфіна, то єднати ще з ним і краба якось незручно. Вийде так, що ніби в морі самі раки. Що правда, краб має шкаралушу, має клешні, живе під камінням, а все-таки він не рак, а краб... То таки—рак, а то таки—краб. Різниця велика... А щипається, потвора, сильно!

Риба-голка. Звичайнісінька циганська голка. Така, як у нас нею лантухи латають. Служить для того, що нею султанка або камбала собі панчохи та ліфчики зашивають, як одна до одної на весілля збираються...

Медуза. Морський холодець... Кругле, як мисочка, біле, дрижасте, слизьке, холодне й прозоре... Ну—гижки й квіт. Візьмеш у руки—тане. Не береш у руки—не тане...

Літають над морем рибалки (птиці) й баклан. Рибалки—білясті, баклан—чорнявий. Ловлять рибу...

Приблизно—оце точний науковий нарис Чорного моря на підставі власних спостережень...

ГОРИ.

Гори—штука висока... Це—взагалі...

Кримські гори—так саме не низенькі, не маленькі й не коротенькі...

Отак, положим, як із моря на їх дивишся:

— Дрібниця! Далеко, кажете? Та де там далеко: от-же рукою дістати можна! Ото Ай-Петрі?! Високо, по-вашому? Та розженусь добре—і там!..

Можете не розгонитись: повірте краще, що не близько...

На 25 верстов той Ай-Петрі од вас,—це ще як навпростець, а як крутитиметесь стежками, щоб до його дістатися, то й прокрутитесь верстов із сорок...

Піддурюють гори, і здорово таки нас, степовиків, піддурюють...

Як виїхати на човні на море, так верстов на п'ятнадцять—двадцять од берега, й подивиться на беріг—так увижається, що купонька невеличка тих гір Кримських...

Що від Севастополя аж до Теодосії тягнуться?! Ну, так що-ж з того?! Та просто так-би взяв—

забрав на оберемок і поніс... Так ото їх здається не багато. А воно сто верстов!

На сто верстов тягнуться із заходу на схід гори Кримські... Тягнуться на цілих сто верстов і звуться скрізь *Яйлою*.

Обіймає та Яйла беріг південний кримський, не пускає на його холодів та вітрів із півночі, і тепло на тому березі...

А зніміть Яйлу, ізстружіть її якимось величезним рубанком, і не буде знаменитого південного кримського берега, і кипарисів не буде, і магнолій не буде, і лаврів не буде...

Рівно скрізь буде! Провідники зникнуть... І литимуть тоді дами отакі, як оріхи, сльози...

Не за провідниками (що ви, що ви!) литимуть вони сльози, а за горами... Бо-ж красиві гори! Могутні гори! Велетні гори! Як-же за такими горами та не заплакать?!

Звідки взялися Кримські гори?

Од бога!

В один із шести днів, коли бог творив світ, сотворив він і Кримські гори...

Геологи, нарід невірний,—намагаються довести, що Кримські гори постали піволі, протягом кількох геологічних періодів, і через одкладання глибоководних осадків (вапняків), і через землетруси й т. и., й т. и.

А княгиня Є. Горчакова (княгиня, а не якийсь

там геолог!), лежачи на Сакській площадці, ясно й просто пише, дивлячись на гори:

И горит мое сердце любовью,
Взор усталый туманит слеза,
И хвалу Всемогущему Богу
С тайным трепетом шепчут уста.

А за що «с тайным трепетом шепчут уста»?
Думаєте—даром?!

За те, що сотворив бог гори. Та не тільки гори, а й дачу, і виноградники, і слугів, і ренту...

І все це конкретне, таке, за що можна подержатись...

А геологи що?!

«Періоди»?! «Доби»?!

І все це абстракція.

Бог! І більше ніхто не міг утворити такі прекрасні гори, як Кримські!.. І не сперечайтесь!

Кожна гора зокрема, а значить, і всі гори вкупі складаються з трьох частин: підшви, схилу й вершечка... Підшва це те, що низько, схил—це трохи вище, а вершечок—це вже дуже високо...

Найтяжче на горах сходити на підшву... Дуже тяжко...

Туристи цим особливо пишаються.

— Був на Ай-Петрі!

— На вершечку, чи на підшві?

— На підшві!

— От молодця! Ай-да лицар!

А в «лицаря» ухмилка по самі уші: зійшов таки...

На схил значно легше. Особливо, як згори, з вершечка...

А на вершечок зовсім ерунда... Просто собі паличку в руку й ідеш...

І після того тижнів зо два лежиш на ліжку: переварюєш, так сказати, вражіння... Тихо лежиш, спокійно лежиш; не ворушиш ні ногами, ні руками...

Та воно й не дивно, бо вискочить з легкістю сарни на гору Бабуган, приміром, це велике дає задоволення для людини. 1543 метри вгору—це, самі подумайте,—трохи-ж таки вище, ніж Харківська Холодна гора (навіть як дивитися з Допру № 1!)... А ви-ж самі знаєте, що з Холодної гори, як увечері дивитися на місто—дуже красиво... І далеко видко, і все видко... Особливо, коли людина не п'яна й не боїться, що його роздягнуть... А як-же-ж то воно, як з Бабугана, або з Чатирдага, або з Ай-Петрі?!

На гірській підосві—дачі. На схилі—ліси. На вершечку—сніги. І влітку сніги, і взимку сніги!

А по схилі струмки гірські.

А в лісах—буйволи, дикі кози, «зелені»...

«Зелені», положим, останніми часами вивелись...

А то, за Врангеля, кажуть, була їх у горах сила-силенна... «Підтримували» барона в його святім обов'язку відбудувати «єдину та неподільну Русь»... Святу Русь!

Найважливіше в горах для нас грішних—гірське повітря... Його гут чимало. Воно не продається—просто так: бери й дихай, коли хочеш...

Вивозити тільки не дозволяється. Хоч дехто з туристів бере з собою з Чатирдагу чи з Бабугану клуночок з повітрям...

Повітря тут чисте, прозоре, легке, свіже...

Звичайно, коли йдете горами самі, без великої компанії, без кошиків з вареними яйцями та з сердинками, без тройного одеколону, без пудри «Колодерма» і порошку од поту... А як з оцим усім дертиметесь на Ай-Петрі—так все одно, що в Харкові на Сумській о 9 годині ввечері. Аж бук чхає!

Гори тут дуже лякливі! Назви в їх здебільша з «Ай» починаються:

— «Ай-Петрі», «Ай-Микола», «Ай-Тодор», «Ай-я» і т. инш...

І це, між иншим, заражає...

Дуже часто чуєте в компанії, що дереться на гори, вигуки:

— Ай, боже мій!

— Ай, матінко моя рідна!

А то просто:

— Ой, держіть мене!

— Ой, рятуйте!

ТАМ, ДЕ ЦАР ПІШКИ ХОДИЛИ...

У Лівадії Їхнє Царське Величество пішки ходили... До Лівадії приїздили, а тут можна було й пройтись, навіть поверх тих моментів у вінченосному житті, коли взагалі «цар пішки ходять»...

Не погано в Лівадії...

Не дурак були Їхнє Імператорське Величество, коли облюбували собі місце сіє...

І море, і гори, і троянди, і гліцинія, і кипариси, і лаври, і «вид на сюди», і «вид на туди»...

Усе, можна сказати,—«волоссячко до волоссячка» для того, щоб, у свій час миропомазавшись, можна було правити «возлюблений народ наш»...

І палац воздвигли «любовію народньою» нічого собі... Правильний палац...

І для себе було, і для «возлюбленої супруги нашої», Їхнього Імператорського Величества, Государині Імператриці Олександри Федоровни...

І для діток наших, і для «Його Величества Свити»...

Було де плодитися й розмножатися...

Дуже зручне місце для «злучної кампанії» самої «августейшої» й «камер-фрейлін» її...

І не дивуйтеся, і не вилуплюйте ніколи очей, замислюючись над державною працею божого старця Грегуара Распутіна, бо при такій природі та при відповідних харчах божій людині сибірського складу можна було «приумножать» увесь царствующий дом до астрономічних чисел...

І не кашлять...

Лівадія у двох верствах од Ялти... На захід. Простяглася на нижньому схилі Могабі від соші, що йде з Севастополя до Ялти, аж до моря. Тут два палаци: старий (Олександра III) і новий. Парк, масток, виноградники, служби й т. инш.

Великий палац збудовано 1910—1911 р., на місті кол. палацу Потоцького (колись Лівадія була власністю Потоцьких).

Має цей палацик усередині 58 кімнат, а всіх приміщень (балконів, переходів)—116.

Домінує стиль ренесанс.

Пророчисто. Напередодні «декаданса»—палац у стилі «ренесанса»!

Але палац цей (окремі його кімнати) має геть чисто всі стилі, які були в світі... Від I до XX століття.

Всередині оброблений деревом під кольорові мармури і під метали! Оброблено на прочуд мистецьки! Спілка деревообробників має з чого пишатися:

уміють її члени робити... Хоч і для ка-зна-кого, а зроблено добре.

Миколаїв, приміром, «діловий» кабінет... Під зелений мармур зроблено. Тут «працювали» вони.

Спальня—під білий мармур...

Царицина вітальня—стилізована іоніка, під жовтий мармур...

Це все верхній поверх.

Тут і Олексіїв кімнати поруч «дядька» Дерев'янки, концертна зала (іоніка), вітальня царівен (італійська). В одному із коридорів—вікно італійське з живою чудовою картиною, що відбивається в повішеному проти його свічаді.

У нижнім поверсі—парадні покої.

Вестибюль римського стилю I століття. Ідальня—ренесанс II століття, флоренція. Чекальня—копія залі ради 500 у палаці дожів, у Венеції. Біліярдна—каштанова, англійського стилю. Маленький дворик біля двірця—копія монастирського дворика в Італії (тип св. Марка у Флоренції).

Тут і молельня царицина (богомольні-ж були!) стилю московських церковів XVI століття.

Взагалі—стилі. Стилі навіть там, де ніяка людина про стиль не думає, а так—аби скоріш!—так і там, кажуть, стилі!

А от прикраси на цих стилях так уже, можна сказати, «буза», як харківські «папіросники» кажуть...

Ікони! Ікони! Ікони!

І в головах ікони, і в ногах ікони, і скрізь ікони, і всюди ікони!

Тепер ті ікони, як коштовні, повиводжувано до московського музею, а позакидалися тільки оті «кивоти» (чи як там вони звуться)...

Розкіш! Давить розкіш тая незвичну людину..
І холодно в палаці...

Нема «духу живаго»... Отого «духу» затишного, що завжди його відчуваєш у житлі.

Так і хочеться стать у «залі ради 500 у дворці дожів у Венеції», закласти два нецарственні пальці в нецарственний рот і... свиснуть!

І щоб посвист той переможно вдарив і по «ренесансу», і по «іоніці», і по «флоренції», і по «стилю жакоб».

І щоб плигав од стін, підскакував, бивсь об пап'є-машеву стелю, пронизав мавританські двері, вирвався в італійське вікно й Чорним морем, на барашкових хвилях—по всім світі покотом покотивсь:

— Нема! Царя нема! І не буде! Ф'ю-ю-ю!

А в парку магнолії, лаври, мирти, кедри, пінії, сосни, троянди...

Для царя пахли...

А тепер для нас пахнуть!

Заходьте!

— Полтинник! Тут колись царі жили! Тільки полтинник!

Совхоз тепер тут!

А палац, як музей!

АЛУПКА.

Алупка—це курорт, що розлігся під Ай-Петрі, на гірському схилі, в 16 верствах на захід од Ялти...

Курорт ще не націоналізований, очевидно, бо коли ви в Алупку в'їздите, то бачите такий на стовпі напис:

АЛУПКА
имени княгини
Е. В. Воронцовой-Дашковой

Чи не встигли ще націоналізувати Алупкинського майоратного маєтку князів Воронцових-Дашкових чи, може, Головне Курортне Управління просто надержує знимати той напис...

Хто й зна,—мовляв!

Алупка—славнозвісний курорт.

Є в нім гори, є море, є дачі, є провідники, й т. и...

Але найславніша вона, Алупка, знаменитим палацом князів Воронцових-Дашкових, хоч поруч того палацу ще є й санаторія Українського Червоного Хреста, з українським поетом Володимиром Сосюрою посередині й з надією, що незабаром туди приїде ще й Валеріян Поліщук...

І хто тоді буде славнозвісніший, невідомо...

Рівні будуть!

З одного боку «Готика», з другого боку— «Гарт».. Обое на «Ги» починаються.

Потрапити до Алупки з Ялти або з Симеїзу можна й без «Путеводителя по Криму». Просто наймається чала кобила, запряжена в трясучо-торохтючу «лінейку», із чорною людиною на козлах із батогом у тої людини в руках,—і репіжиться тая чалая кобила отим батогом нещадно по жижках...

Таким чином доїздиться аж до Воронцівського палацу...

Потім говориться тій чалій кобилі:

— Трр!

І ви на місці...

Встаєте й ідете оглядати знаменитий палац і знаменитий парк.

Підходите й говорите:

— Н-да! Не погано жили, хай їхнім сіятельствам легенько ікнеться! Не було чого їм Соціальної Революції робить! Можна було перебутися й без революції... І навіть не погано паребутися.

Кругом сама тобі готика...

Столітній палац (почато його будувати 1820 року, скінчено 1837 р.) із сірого каменю «угобздишася» над морем, під віковичним «хаосом» накиданого якоюсь стихійною катастрофою каміння.

І ввесь той палац—і хмурий якийсь величчю своєю, і веселий терасою своєю мавританською,

копією з тераси Альгамбри, що спускається до моря й оберігається шістьма білими мармуровими левами, шістьма мистецькими дивами-дивними, красавцями, і уві сні, і в «бодрствованії».

І дивляться із столітніх стін столітні портрети, роботи знаменитих майстрів різних, одлетілих у безвість століть...

Катерина Велика в розквіті своєї еротично-постільної краси й Катерина Велика з запалим старечим ротом...

І Петро Великий, і Олександр Великий, і Микола І Великий, і шведський король Великий.

І всі вони великі... великі... великі...

І нема серед них маненьких... Тільки в аванзалі дивиться із стіни з-під татарської шапочки старенький дідусь Абдул Хурза, колишній слуга царський, а тепер «слуга революційний», що ходить по цьому палацу цілих 52 роки (з 1872 р. служить у палаці)...

Повісили вже за революції і його портрета поруч Олександра Першого та ще й «благословенного»...

І ходиш по «голубих» вітальнях, по «ситцевих» будуарах, по «дубових» на півтораєста чоловіка Ідальнях...

Ходиш і думаєш...

Про «любов» до панів думаєш...

А з боку дивиться на тебе в Ідальні «ванна для шампанського».

Іли-Іли графи й князі «землі руської радетелі», і пили-пили, а потім ще й купалися у шампанському.

А вгорі, з хорів, музика гриміла:

Царствуй на славу нам,
Царь православный,
Боже, царя храни!

.....

А кругом віковичний парк. І альтанки трояндові, і альтанки виноградові, і копії з «Бахчисарайського водограю» і водограї «Амури» з «Психеями»...

І «палаці» для челяди...

70 чоловіка службовців для двох «гемороїдально-моченедержательних» князя й княгині...

І триста чоловіка «рабів божих і князівських» парк прибирають...

Прибирають і копають гроти й становлять пам'ятники для «найулюбленішої собачки нашої»...

І лежить «прах» князівської собаки під могильним каменем, людськими трудженими руками збудованій...

І молитовно шепочуть уста:

Тихше! Тут царство спокою:
Цюця тут графська спить...

І підносяться очі д'горі.

Упокой, господи, цюцину
душу і учини її в раї.

Разом із князем і з княгинею.
Учини... Учини... Учини...

ГУРЗУФ.

«Прощай же, море. Не забуду
Твоей торжественной красы
И долго, долго слышать буду
Твой гул в вечерние часы.
В леса, в пустыни молчаливы
Перенесу, тобою полн,
Твои скалы, твои заливы
И блеск, и тень, и говор волн».

Хароший вірш?

Це—не я. Це Олександр Сергієвич Пушкін так писав, будши в Гурзуфі. Той О. С. Пушкін, що оце 8 червня 1924 р. минуло сто двадцять п'ять років з дня його народження.

Певна річ, що Пушкінові все-таки далеко до теперішніх футуристів чи там імажиністів... Проте, чому при нагоді не згадать і про його та ще сидячи в Гурзуфі під знаменитим його (О. С. Пушкіна) платаном, чи дивлячись на синє море з його (О. С. Пушкіна) гроту у великій над морем скелі...

Сидячи й думаючи, що б написав, дивлячись на море, імажиніст?

Отакє, мабуть-би:

Ад'ю! О, море! Ти снимаєш
Із берега синіє штани...
І гальку круглу оголяєш
На пузе взбешеної волни ¹⁾.

А футурист (наш) отакого-б удрав:

О, кабле—море! Кабле—хвиля!
О радіо—морський прибіій!
Електро-лямпою кобилі
Робитимем лошата ми!

Чи воздвигнуть імажиністи з панфутуристами отими своїми віршами собі «пам'ятник нерукотворний», до якого «не зарастєт народная тропа», чи не воздвигнуть—невідомо.

О. С. Пушкін—воздвиг...

Виявляється, між иншим, що це не так легко...

Можна сидіти під отим платаном, під яким сидів і Пушкін, ходити тими стежками, що ними й він ходив, дивитися на море, приставивши пальця до лоба, і «пам'ятника нерукотворного» не мати...

Не виходить...

Здається й обстановка однакова: і море, гори, і хвилі—все є...

А по-Пушкінському не виходить...

...Позаростають до нас грішних «тропи»...

Хіба, може, п'яний коли забредє...

---

¹⁾ Невдало, правда,—але я-ж не імажиніст. Імажиністи, виправте! В. О.

Гурзуф-курорт і село розляглися в 14 верстах од Ялти на схід.

Старий курорт, з великим пляжем і з розкішним парком. Посеред парку стоїть будинок, де 1820 року жив Пушкін. Перед будинком величезне дерево—платан, де поет любив відпочивати... Платан нагадує наш кленок. Тільки це не кленок, а платан...

В парку ще є й кипарис Пушкінів...

Над Гурзуфом Яйла висока... Під Гурзуфом море широче...

На захід од нього, аж у саме море, нахилився й п'є воду величезний Аю-Даг...

Аю-Даг по-татарському—значить Ведмідь-Гора.

Це той ведмідь, що його колись Аллах послав покарати людей кримських за те, що вони бога забули.

.....
Давно те було,—і про те розказують діди.

Тоді Крим цвів не так, як тепер. Тоді не було безкраїх скель та величезного каміння. Скрізь росли виноград, і тютюн, і садові дерева.

І люди все-таки забули бога.

Тоді Аллах послав на цю країну великого ведмедя.

Ведмідь приплив морем, звідти, де круглий рік і сніг, і лід, і холод,—як узимку на вершині Чатир-Дагу.

Ведмідь вплив на беріг біля Байдарських воріт і пішов, руйнуючи все на шляху. Від його ступні земля злазила з каменю, як м'ясо з кістки, і оголя-

лися ті кістки, а він трощив їх своєю важкою ступнею, земля стогнала й цілі селища гинули від уламків земляних кісток, що падали на них.

Так він пройшов аж до Артека й тут зупинивсь стомлений, припав до моря напитися...

Тут великий Аллах змилосердився над правовірними й зупинив ведмедя, обернувши його в гору, і наказав йому пити воду й підживлятися доти, доки бог знову накаже йому йти далі *)...'

.....
Стоїть ведмідь, чекає на Аллахів наказ.

А біля його Гурзуф квітне...

А в Гурзуфі червоноармійці лікуються...

А татари Аллаха вже забувають.

А ведмідь воду п'є...

Довго йому, бідолашному, пити ще, бо води багато...

А Аллахового голосу щось не чує.

Охрип Аллах.

*) Легенду цю записав (чи написав) Влас Дорошевич. О. В.

ЯЛТА.

У коробці—Ялта...

У кам'яній коробці з Яйли велетенської. Західню стінку тої кам'яної коробки становить мис Ай-Тодор, а східню—мис Ай-Микита...

Із півночі—головне пасмо Яйли кримської... Зверху—голубе небо... А з півдня—море синє...

І в коробці отій Ялта притулилася.

Ялта—столиця південно-кримських курортів... Главковерх над усім південно-кримським повітрям, південно-кримським сонцем, місяцем, морем, горами.. В її розпорядженні це все перебуває...

Це ще зовсім не значить, що вона найкраща за всі місця на південнім кримським березі... Це ще зовсім не значить, що коли вона розподіляє повітря, сонце, море, гори—то собі найкраще з них залишає... Зовсім—ні! І навіть—навпаки... По інших курортах усі ці властивості кримські значно кращі, свіжіші й, головне, чистіші, проте столиця—Ялта. Нічого не зробиш... Найстаріша вона з усіх інших курортів і по праву старшого держить керму в своїх руках.

Часто в житті, положим, таке трапляється: за

головного хтось править зовсім не той, кому-б належало правити...

І лежить чи сидить Ялта в затоці отій, в коробці отій, виткнулась молод паршивеньким в море й задається...

— А чого—спитайте?

Культурний, думаете, центр південного кримського берега?

Де там?! Тільки в революцію музеї позасновано...

Східній музей у кол. палаці Еміра Бухарського.

Мета музею розповсюджувати та вивчати художню творчість Сходу, його життя та культуру... Засновано його 1921 року.

Народно-художній музей. Засновано його так само 1921 року. Зібрано тут мистецькі речі з дач, покинутих власниками, як тікали ті власники з Криму, спеціально для того, щоб рятувати «дорогоє отечество»...

І тільки один є старий музей—*Природничо-історичний*, заснований 1891 року. Головний відділ у нім—кримознавство.

Торговельний, думаете, центр Ялта?

Де там?!

Продає камінці чорноморські на фунт та на штуку, ракушки, ціпки кримські, чадри татарські, чубуки, цигарнички, намисто, пудру, одеколон, паршиве вино, сандалі... Сандалів найбільше...

Стоїть засмальцьована крамничка, а в ній сандалі а над нею вивіска. Лев забравсь у сандалі і рве ті

нешасні сандалі й зубами та лапами... А зверху написано:

Розорвеш, а не розпореш!!

А купіть ті сандалі, надіньте, пройдіться раз вулицею, і лева не треба, і попоряться й подеруться миттю...

А чого-ж Ялта задається? Яка тому причина є?

А от яка:

— «Дада» Дай деньги! Много дай деньги! Кулай пошла! Катер пошла! Кулай Ялта пошла...

Ось у чім річ!

«Кулай» у Ялті можна... І можна «кулай» по самісіньку зав'язку...

Така вже у тої Ялти традиція...

— «Кулай»!

Оцим «кулай» і жила Ялта завжди, нині, повсякчас і навіки вічні...

Особливо «завжди».

Зліталася туди вся «стомлена», «перетомлена» «виснажена», «недоїдуча», «недопитуча» царська аристократично-бюрократично-поміщицько-купецька Росія й відпочивала по гостинницях, по реставраціях, по яхтах, по автах, по фаєтонах од «трудов праведних», громлячи дзеркала, лапаючи наяд пудронафарбованих і роблячи «акварії» з рояля та з коробки сардинок за допомогою своєї триперно-діабетичної сечи...

А музика хрипіла «Коль славен» та «На сопках Манджурії»...

А повойоване кримське населення вирачувало

баньки на великодержавних культуртрегерів, підхоплювало п'яних під жирну кисло-вонючу пахву й розвозило «блюющих та ригающих» по «меблірованих комнатах з видом на море»...

...А на набережній та на молі пахло дамським потом, пудрою, парфумами «Коті», шелестіли шовки, прикриваючи угрюваті синьо-зелені з поширеними венами стегна, і летіли бризки слиняві на зморщені, обкладені ватою, порожньожовті «бюсти», вилапані, вим'яті і «отечественными саврасами» і повойованими чорно-гарячими з блиском у карих очах провідниками...

Звалося це:

— «Ах, как мы в Крыму отдохнули!»

Ну, звичайно, тепер Ялта не та!

І погляди на вас, на приїжджих, не ті!

— Куди ти—мовляв—годишся?! От ранше! Що з тебе тепер візьмеш?!

А в очах у кожного тубільця так і стрибає, так і миготить зажерливість...

І очі ті так і просвердлюють твою кешеню:

— Чи варт з тобою хоч балакати? Скільки там у тебе є?!

А ви гадаєте, що тепер у Ялті казино нема? Нема рулетки? Нема шмендефера?

Є! Все це є!

Сидить круп'є, крутить рулетку, стрибає «шарик», щасливих вишукуючи:

— Прошу делать ігру!..

— Ігра сделана!

— Двадцать три! Красная нечот! Вторая половина!

І літають довгасті лопаточки, соваються по розписаному столу, перекидають квиточки у тремтючі ручки «щасливчиків» і «нешасливчиків»...

А на «одкритій сцені» викаблучується діва з «кастаньетами»...

Все це є!

Тільки-ж!

— Ах! Еті податки! Они в гроб загонять!..

.....
«Не загонять!» очередно!

Бо ще плавають по набережній ім. Леніна такі «примірники», що дивуєшся, як їх тільки витримує «Радянська платформа»... Як у тії «платформи» букси не горять, як II осі не лопаються.

ТУРИСТИ.

— А ви біля чого працюєте? Професія ваша?

— Власне, докторе, нічого не роблю. Пишу. Сиджу й пишу.

— Сидите й пишете? Так! Бачите, коли ви нічого не робите, а сидите весь час і пишете, то це не те, що зле відбивається на легенях ваших, а просто через таку вашу ніби роботу частина легенів не дихає як слід. Екскурсія, як по-нашому, по-докторському, кажуть,—легенів ваших не повна. Сидите зігнувшись, завжди в однім положенні. Ну й, самі розумієте,—частина легенів дихає як слід, на всю, а частина стискається... А час іде... Цілий рік ото так посидите—от воно та частина легенів й одвигає працювати, зморшками береться, застоїнні явища всілякі... Як плуг, що не працює, іржею береться... Розправити, значить, слід... Це в нас тут добре... Гори... Найкраще для таких легенів—на гору, та з гори... Тоді грудна клітка роздимається, легені вщерть повітрям наповнюються, розправляються їхні закуточки найдальші, кров уся

окисляється... Бадьорішаєте, веселішаєте, червонієте,
молодієте... Гайда на гори! Молодцем будете!

— Спасибі, докторе!

...Гайда на гори!!

— Куди це ви так радісно?

— В гори! Легені не зовсім дихають! Експурсія
не повна! Застойні явища... Кров не окисляється...
Молодішати треба... Бадьорішати... Веселішати...
Красивішати... До чорта сидіти! Гулять, розправля-
тись, сили набиратись!.. От!

— Високо-ж...

— Високо? Нам, туристам, високо? Нам, тури-
стам, нічого не високо. Нам, туристам, усе низько.
«Високо?!. Ад'ю-с!»

А гора... гора!! Як гора! «Кішкою» зветься!
Бадьоро на скелі, стежками крутими, з піснею
нашою розлогою:

По цей бік гора,
По той бік друга...
Поміж тими крутими горами
Сходила зоря...

І голос лунає, лунає, лунає... Розлягається...
Так... сажнів із п'ять розлягається...

Вгору! Вгору!

— Ху-у-у!

— Х-и... по той бік... гора...

А високо, лиха його година візьми!

— І по цей бік друга-а-а!

Ху-у-у!

Сів!

Дивись! Нам, туристам, іще-ж і далеко!

...Ану, бадьоріше! Легені на все дихатимуть!

Кров окислятиметься!..

Гайда вище!

Ой! Чи воно там ще високо?

Сів!

Ху-у-у!

Ану, підводься, туристе!

О-о-о-х!

Уго-о-о-ру! Ще-ж і далеко в ту г-о-о-ру!

Сів!

Ану, вставай!

Сів!

Ану...

Сів...

Сів...

Сів...

Сів...

Сидю...

— Хто там? Може яка спасенна душа внизу є? Ловіть мене, переймайте, нас, туристів, бо чогось кляті ноги не хочуть гори дотримуватись... Ох!

...Пошли, господи, на дорозі не кедр вже ливанського, а хоч нашу рідну бузину, щоб хоч за що-небудь було зачепитися, бо, їй-бо, їй черепків не позбирають...

... За сосну вхопивсь!

Ох!

.....

І лежав на татарському ліжку, як Ісус Христос, бо литки мов гвіздками попробовано!

Легені розправиш—ноги покарлючить... Ноги розправиш—легені покарлючить...

.....

Туристи, одне слово!

«ПРИРОДА Й ЛЮДИ».

Ні, —вірніше не «природа й люди», а навпаки— «люди й природа»...

Які ото, значить, люди до кримської природи йдуть і як ота сама кримська природа на людей тих впливає, й що з того впливу природного буває...

Ще в Севастополі на вокзалі...

— Ох! Стомився, знаєте, до чортів!.. Голова,— ну нікуди. Хоч викинь! І, знаєте, «верхушки»... І «видих» там і згук тупий! Температура почала оце останні місяці підноситись! Охляв, що називається зовсім! Працездатність упала... Ледви-ледви дотяг оце до травня... Комісія просто сказала:

— Їдьте! І що швидше поїдете, то краще! Поїдете, каже, подихаєте кримським повітрям, відпочинете, поправитесь!..

— А я думаю, що навряд, щоб уже я поправивсь. Сили ні на жменьку! Та воно й не диво: сім років революції, як у казані кипів... Тепер і комі-

сії, і підкомісії, і конференції, і наради... Чого тільки не везеш?! Як ти його везеш, так і сам не знаєш! Інерція, мабуть! Та ви подивіться на мене: хіба в 26 років такі люди бувають? Та я дід уже! Оце їду та й не вірю, що що-небудь вийде... Просто їду, щоб потім не жалкувати, що не скористав з можливості побувати в Криму. Їду, ляжу і пролежу цілих два місяці... Ні ногою, ні рукою... Просто лежатиму... За всі сім років одлежусь! Якби тільки в таку санаторію потрапити, щоб менше гого галасу, щоб без шуму, без гаму... Тільки лежати, дихати, відпочивати... А головне—лежати, лежати, лежати... Чи довго нам їхати?! Хоч-би швидше! Ой, лежати! А ви так само: відпочивати? Легені?

— Ні! Командировка! Треба подивитись, як там люд трудящий поправляється...

— Не хворі, значить! От щасливий! А я—лежати! Тільки лежати! Поправитись, хто-й-зна, чи поправлюсь, а одлежусь так уже одлежусь!

І вдивляєшся в його стомлені очі, такі сумні-сумні, і в сіре обличчя вдивляєшся: воно бліде-бліде, аж сіре, і синьоваті губи, і жовтяки під очима, і мляві руки, і кволий голос. Покуйовдане пітне волосся... І байдужість, байдужість...

— Да-а-а...—думаєш,—перетерло людину... Революція—не танок... Вона міцно бере червоними руками, аби тільки втримався!..

Вже в санаторії. Через тиждень...

— Здрастуйте!

— Здрастуйте!

Голена голова, голена борода, білий костюм, на голові тубютейка, сандалі на ногах, обличчя вже червонувате, з легкою смагою, в очах блиск і чортики... В руках кримський ціпочок, і ціпочок той у руді вивертом, вивертом...

— Ну, що? Як? Лежите?

— Так, полежую потроху. Та чого, власне, лежати: і походити тут не погано... Му-гу-гу! «Харашо жить на востоке-е-е!..»

— Поспіваєте?

— Та чого-ж не поспівувать? А ви як?

— Та нічого. Ходжу, придивляюсь потроху!

— Сумний ви якийсь! Чого ви?! Така природа, так чудесно навкруги... А ви похнюпились... Веселіше!.. А-а-а! Товариш Надю! Куди? На пляж? І я з вами! Пробачте, товаришу... «С той пори как стала шансонеткой я, мої друз'я, на сцене його я-я-я!» Тру-ля-ля! товаришу Надю! Ану, навви-передки!..

Через два тижні...

Вечір... Місяць...

— Добрий вечір!

— Добрий вечір! Куди ви таким вистрибом?

— Не бачите хіба? Місяць он підводиться! Піду посиджу трохи... «Місячні ванни!» Не пробували? Ех, ви! «Чу-ра-ра-ра-ра! Ку-ку!»

— Поправляєтесь?!

— А чого-ж мені не поправлятись?! Дурниці!

Хіба вже я такий хворий?! Ну, бувайте! Агов!
Ого-го-го!..

— Я тут! (тоненько).

— Іду-у-у.

Через місяць...

Сміються очі... Чорне, з здоровим лиском
обличчя... Тужавлять ноги! Меткий погляд! Різкі
рухи! Ціпок у руках млинком! На місці—підстри-
бом... По проспекту—орлом...

А на руці—смуглява Надя.

— Ха-ха-ха!

— Хи-хи-хи!

І бризки навкруги! І весело! І все сміється!

.....
І сміятимуться наради, іграшками будуть конфе-
ренції...

«Харрашо жить на восток-е-е!»

ЖИТТЯ ТАТАРЧИНЕ.

Від легенд прекрасних, таємницями південними
оповитих, до шаленої праці, праці каторжної.

Від пісень про гнучкий стан, про очі-смагдади,
про постать кипарисову, про походку сарни гір-
ської у чорноокої кизинин * до раби, до невіль-
ниці, до хатньої речі, до безсловесної покори перед
владикою-чоловіком—у виснаженої дітьми та пра-
цею хашинин **.

Які очі у стрункої молоді Фатьми?!

Який стан?!

Які чари жіночі?!

Золото, славу, честь і могутність за погляд очей-
олив, за палкі обійми молоді красуні...

Все за жіночу красу!

І легенди про неї, про красу жіночу, казкові:

* Киз—дівчина.

** Хашин—жінка.

«Коли висохла душа, кволим зробилось тіло—
тоді золото»...

«Коли кипить кров і не згас огонь в очах—тоді
жінка».

.....
«...Здавалося, не було на землі хана розумні-
шого від Арслан Гирея. Він мав усе, щоб не рем-
стувати. Сто три жінки й двісті невільниць, палац
із мармура й порфиру, сади й кав'ярні, незчислимі
кінські табуни й отари з овець. Чого-б іще ба-
жати.

Так издавалосьь.

Але ночами хтось приходив до Гирея й бентежив
його думку.

— Все є, тільки мало золота.

— Звідки взяти багато золота?—питав сам себе
Гирей. І не спав до ранку.

І от одного разу, коли поприходили до його
беки, звелів він іскликати мудреців з усього ханства.

Не знали беки для чого, і кожний привів свого
приятеля, хоч і не був той мудрець.

— Способу хочу,—сказав хан,—щоб камінь зо-
лотом робивсь.

Подумали беки й мудреці: збожеволів хан. Якби
можна було так ізробити, давно-б уже люди зро-
били.

Однак відповіли:

— Воля падишахова священна. Дай часу.

Через тиждень попрохали:

— Коли маєш змогу, зачекай.

А через два тижні,—тільки-но роззявили рота,
щоб попрохати ще часу, хан їх прогнав.

Розумний був хан.

— Піду сам пошукаю серед народу мудреця,—
вирішив він.

Беки одсовітували. Не слід, мовляли, ханові в
народ ходити. Мало чого може трапитись. Може по-
чути таке, чого не може слухати благородне
вухо.

Піду!

Переодягся старцем і пішов.

Правду сказали беки. Багато образливого почув
хан і про себе, і про беків, поки мандрував був по
базарах та по кав'ярнях. Говорили про останню
його витівку.

— Збожеволів хан. Із каменя золото схотів ізро-
бити.

А інші додавали:

— Покликав-би нашого Кяміл-джинджі* може-б,
що й вийшло.

— А де живе Кяміл-джинджі?

І хан пішов до чарівника та розповів йому, чого
він хоче.

Довго мовчав джинджі.

— Ну як?

— Тяжко буде. Коли все зробиш, як іскажу,
може, що й вийде.

— Зроблю.

---

* Джинджі—чарівник, ворожбит.

І хан заприсягся страшною присягою: «Хай ослабнуть всі три печінки, коли не зроблю так!»

І ще раз проказав:

— Учь талак бош олсун! *

Тоді сіли на гарбу й поїхали. Вісім день їхали. На дев'ятий день під'їхали до Керченської гори.

— Тепер ходім!

Ішли на гору, доки почала рости тінь. А коли зупинились, джиджі почав читати молитву...

На дев'ятім слові одкривсь камінь і покотивсь у безодню, а за ним дві гадюки, шипучи, полізли в підземелля. Сяяла луска на гадюках місячним сяєвом. І побачив хан по стінках у підземеллі голих людей, що танцювали цапиний танок.

— Тепер уже близько. Прокажуй за мною: «Хел-хала-хал!»

І як тільки хан проказав ті слова, впала перед ним залізна брама, і хан увійшов у инший світ.

Роздались мури в підземеллі, діамантами засяяли срібні стелі...

Стояв хан на купі червінців—і цілі хмари їх неслися повз його.

Підвівсь із землі золотий камінь; навкруги запалали рубінові вогні й серед рубінів тих хан побачив молоду дівчину, що лежала на листі з лотосу.

Завив чорний собака. Затремтів джиджі:

— Не дивись на неї...

* «Хай ослабнуть...», тоб-то: «Хай позбавлюсь можливості мати жінок і дітей». Ця присяга у татар вважається за дуже велику. Сказати так—привід до розводу й т. инш.

А хан дививсь, мов заворожений. Померкли для нього діаманти; грубою міддю здавалося золото, нікчемними всі скарби в світі.

Не чув Гирей її голосу, але все в душі його співало, співало пісні ніжної, як аромат винограду в цвіту.

— Скоріш візьми біля ніг її віту,—кинувсь до його джиджі, і всі скарби світу в твоїх руках.

І підвелася з ложа красуня.

— Арслан-Гирей не заганьбить своєї пам'яті, забравши в дівчини її чари. Він був хоробрий, щоб прийти, і, прийшовши, полюбив мене. І він залишиться зо мною.

І простяглись уста красунині до хана, затремтіло повітря... Посипалися золоті іскри, винесли джиджі із натрів Керченської гори й перекинули його на його базар.

Оточили його люди.

— Чув? Пропав наш хан,—говорили йому.

— Шкода Арслан-Гирея.

Але джиджі тихо похитав головою:

— Не жалійте Гирея—він знайшов більш, як шукав»...

...Все: і ханський трон, і гори червінців, і сяєво діамантів, і кров рубінів, і життя земне все... Бо «простяглись» уста красунині до хана...

Така жінка всемогуща, коли вона молода, і коли вона «на листі з лотосу»...

Вона цариця...

Але вона... сто четверта...

А сто три жінки і двісті невірниць?!

Вони вдома, бо вже очі їм не голубіють, і вони вже не на лотосі, і вже простягалися їхні уста, і тремтіло колись од того повітря...

А потім і прекрасна царівна, коли вже перенесуть Істалеві Гирееві руки з лотосу на ліжко, буде знову таки вдома, а Арслан-Гирей, побачить нову на листі з лотосу знов простягнуться уста й затремтять повітря і померкнуть діаманти... Аж доки перенесуть і ту сталеві Гирееві руки на ліжко...

Бо Аллах хороший бог, а Магомет не поганий пророк його...

Простягаються в Гирейв уста і тремтять повітря, аж доки «простягаються» в них ноги і «тремтять» з їх пісок...

У Криму довго і «тремтіли», і «простягались»... Тепер уже, після того, як кримське жіноцтво написало Магометові листа, це «тремтіння» припинилось...

«...Фатьма, перша на селі красуня, як персик, що починає стигнути, виходила заміж за першого багатія в долині.

Заздрили всі Фатьмі, особливо заздрила одна з чорними очима і наврочила її. Як тільки вийшла Фатьма заміж, так і прийшла хвороба.

Висохла Фатьма і зробилася схожою на суху тараню.

Перестав любити її Аблегані; лютує, що хвора в нього жінка; каже, як здавить вино в тарапані, візьме собі другу жінку.

— Чому так,—думала Фатьма,—чому в греків, коли є одна жінка, не можна взяти другої, а в татар можна? Чому в одних людей один закон, у других—другий.

Плакала Фатьма... Скоро привезуть із садка останній виноград, скоро прийде в садлю друга з чорними очима. Її пестити буде Аблегані; вона буде за хазяйку в хаті; образить, глузуватиме з хворої, бідної Фатьми, в комору її прожене.

— Ні,—рішила Фатьма,—не буде того, краще не житиму, краще в криницю кинусь.

Так вирішила й ніччю побігла до криниці, щоб утопитися.

Нахилилася над водою і бачить Азраїла; нахвалився на неї Азраїл пальцем, махнув крилами, як ніжний голос торкнувся її серця, й полетів до неба.

Схопились баби—нема Фатьми вдома. Кинулися шукати її і знайшли на землі біля криниці, а в руках, у неї було перо з крила, біле-біле, біліше від лебединого.

Умирала Фатьма, але встигла сказати, що було з нею...

Зібралися жінки, цілу ніч говорили, сперечалися жалкували за Фатьмою, думали, що й з ними може це бути. І знайшлась одна, ефендина донька, що знала письмо—вченою була.

— Скажи,—питали її,—де написано, щоб, як

жінка хворою, старою зробиться, чоловік брав нову до хати? Де написано?

— Схотіли— написали,— сказала ефендина донька.— Мало що можна написати.

— От ти знаєшся на письмі,— напиши так, щоб чоловік другої жінки не брав, коли в хаті є вже одна.

— Кому написати? Падишахові? Поглузує тільки. Сам має тисячу жінок, навіть більше.

Задумалися жінки... Але знайшлась, котра догадалася:

— Хто залишив Фатьмі перо? Ангел. Значить,— пиши пророкові. Харащо тільки пиши. Всі будуть ізгодні. Хто захоче, щоб чоловік узяв молоду хашин, коли сама старою будеш. Пиши. Всі руку дамо.

— А пішлемо як?

— З птицею пішлемо. Птиця до неба летить, листа занесе.

Сіла Зейнеп, поклала на коліна папір і почала писати білим ангеловим пером лисга до Магомета.

Довго писала, хороше писала, все написала. Замовкли жінки, доки перо скрипіло, тільки зідхали часом.

А коли скінчила, перо полетіло на небо наздоганяти ангела.

Зав'язала Зейнеп папір золотою ниткою, прив'язала до хвоста білої сороки й пустила сороку на волю...

Полетіла птиця. Почали чекати татарки, що буде. Одне одному обіцяли не говорити чоловікам, що зробили, щоб не глузували з них чоловіки.

Але одна не витримала й розказала чоловікові. Сміявся чоловік. Узнали інші, глузували з бабської глупоти, драгували жінок сорочачим хвостом. А старий мула почав з того часу плювати на жінок. Засоромились жінки— побачили, що дурницю зробили; старалися не згадувати про лист.

Але чоловіки не забували й, коли гнівалися на жінок, кричали:

— Пиши листа на сорочачім хвості!

Виросла молодь і так само, за батьками, драгувала жінок. Глузували й онуки і, глузуючи, не помітили, як не стало ні в кого двох жінок.

Може, баранина подорожчала. Може, відповідь на листа від пророка прийшла» *...

.....

...Може, баранина... Може, пророк...

Може?— Бо всемогущий є Аллах і великий є Магомет, пророк його...

Одна залишилася жінка в чоловіка, і плодить діти, і доїть корови, і носить з високих гір траву, і копає виноградники, і поливає тютюн, і прибирає в хаті, і поглядом полохливої сарни поглядає на чоловіка, коли той, підобгавши під себе довгі ноги, сидить біля східців і дивиться в синю далечінь, і курить цигарку за цигаркою...

Курить і говорить:

— Раніше карашо бил. Жінщина чадру носил... Ніхто не видал... Тепер усякий видал, усякий сма-

* Легенди взято із книги Маркса «Легенды Крыма».

трелі.. Не карашо тепер... Ранше курорт бил...
Госпада приїзжал... Весело бил... Правадник бил...
Гори ездил... Весело бил...

...Раніш «карашо бил»...

Жінка чадрою закутана, з одною дитиною чорною під цицькою; а з другою дитиною чорною за руку, а чоловік «гори ездил», йому «весело бил»...

І мокла чадра від сліз жіночих татарчиних, і дивилися сумні чорні очі-сливи через чадру на пишнотілу «гаспада», з якою її володареві на горах «весело бил»...

І капали з чадри сльози і шкварчали на гарячій камені... І з сліз тих творилися легенди про красуню кизнин з очима смарагдами, з постаттю кипарисовою, з походкою сарни гірської...

Прекрасні легенди, таємницями південними оповиті.

І зашуміла степами, долинами, горами, захвилювалася Хвалинським морем червона легенда... Вихорем буйним промчалась, крилами червоними над південним берегом кримським затріпотіла...

А ім'я тій легенді революція...

І зірвала шалено чадру з сумного обличчя татарчиного... І глянули очі-смарагди на червоний світ, і задихали швидше висмоктані маленькими чорними дітьми груди...

І дивляться очі, і працює мозок... Працює, працює, працює...

І радість у грудях, і швидко-швидко, швидко б'ється татарчине серце...

А очі, розкриті очі, ще похливно на владу дивляться. Ще гнеться стан під гірським сіном, ще ніє поперек над виноградником, ще мовчать уста перед владикою...

А щось вабить, щось манить, щось кличе, таке прекрасне, таке далеке, таке бажане...

І чітко слух насторожується й гостро зір проміньється...

...
Легенди треба... Світлої легенди... Прекрасної легенди...

Легенда та освітою зветься!

Коли прошумить вона?!

ТАТАРИНОВЕ ЖИТТЯ.

Сумна усмішка...

Журна усмішка й пекуча, як пекучі сльози, що капають із зажурених старечих Ахметових очей... Вицвілих очей колись стрункого та молодого Ахмета...

Що думає Ахмет, сльозливими старечими очима в далечінь дивлячись...

Життя прожите старий Ахмет ізгадує.

...«Раніш краще було»...

Дивиться посивілий Єльтиген на дітей, на сонячнім промені милується з них, а коли над вечір побіжить од гір до долини синя тінь, прислухається до голосу дідуганів сивих, що збираються посидіти біля кав'ярні.

Краще раніш було.

— Краще було,—проказує дев'яностолітній Муслідин, сидючи поруч імама.

— Коли треба, дощ був, коли не треба, не був, черва листя не їла; бджоли—так були, кози—так

були, дві парі буйволів у кожного було. Харашо було.

Слухають Муслідина татари й зідхають.

— Раніш краще було*.

...
— Раніш краще було,—думає старий Ахмет, у далечінь дивлячись, і сльози старечі капають із вицвілих журних очей Ахметових.

Потім гірше було...

Прийшли з півночі, вихорем смертельним по степах, по горах пронеслись, залізли в душу, в скриню старого Ахмета, побили, потроцили, поруйнували...

І темними були очі Ахметові, темними до життя буйнорадісного... І схилився Ахмет перед шовками, перед мундурами, залякано проказуючи:

— Селям алейкум, баріна.

Сто тридцять сім років проказував Ахмет:

— Баріна!..

Аж накинута червону чадру на Старий Крим революція...

Слухайте, люди добрі, як царі з царенятами приєднували старий «бусурманський» Крим до «християнської цивілізації!»

Слухайте уважно!

...«Щоб приєднати Крим до тої християнської цивілізації, що її ми самі мали, треба було насамперед повоювати його. Повоювання те було зро-

* Із легенди «Деликли Кая». Н. Маркс. «Легенды Крыма».

блено в кілька надто рішучих нападів. 1736 року граф Мініх, що прогнав був 100.000 армію татарську й самого хана Каплан-Гирея із Перекопської фортеці, так ретельно взявся чистити Крим, що Бахчисарай і інші головні міста, коли Мініх одійшов, повернулися в цілковиту руїну, а степи зовсім спорожніли. 1737 року другий російський фельдмаршал, граф Ласі, пройшовсь так само по всьому Криму, але зайшов був з інших воріт, через Генічі, Арбатською стрілкою. Коли хан Менглі - Гирей думав його замкнути й знищити на тій узькій «косі», захопивши Арбатську фортецю, то кебетливий фельдмаршал поробив собі плоти з бочок та з возів своїх і спокійнісінько переплив через Сиваш у степ по Карасу. Перебивши Менглі-Гирееве військо і взявши приступом його шанці, граф Ласі, з тою-ж німецькою ретельністю, почав руйнувати міста й степ. Він попалив був 1000 сіл, що врятувалися були від Мініха, з тої тільки причини, що були йому не по дорозі. Вдала робота розласила знаменитого фельдмаршала, і на другий рік (1738) він знову пішов походом на Крим уже не через Генічі, а просто через Сиваш, що обмілів був од західніх вітрів. Але похід, виявляється, був неможливий з тої простої причини, що в Криму не залишилося нічого після походів 1736 та 1737 років, і військо не знаходило собі харчів, всупереч геніяльному афоризмові великого військового генія: війна годує війну.

...«1771 року князь Василь Долгорукий знову взяв був приступом і поруйнував міста: Перекоп,

Арабат, Кафу, Керч, Єнікале, Балаклаву, Козлов (Євпаторія), Балбек і Тамань. Після того татарам, здавалося, можна було заспокоїтись: їм дали в хани Сагин-Гирея, який усе робив, щоб помиритись з європейською й християнською цивілізацією: віддав Росії деякі фортеці, їздив у кареті, сидячи їв, одягав свою гвардію в європейське вбрання й навіть соромився власної своєї магометанської бороди та ховав її кінці під широку краватку. Однак татари не поділяли поглядів свого хана. Вони вибрали собі другого, а Сагинові довелося тікати. Із Керчи йде руське військо переконувати Чингисових нащадків у прекрасних властивостях цивілізованого хана. 7.000 татар порубано біля Бахчисарая. Бахчисарай, Кафу знову захоплено й спалено. Більшу частину кафських пожильців побито за зраду. Друге татарське військо разом із новим Селим-Ханом побито біля Балаклави.

«Починається переконання іншим способом. Суворов дістає наказа переселити з Криму всіх християн, тоб-то греків, вірменів, серед яких були кращі ремесники й крамарі кримські. Більш як 3.000 чоловіка найдіяльніших і найвидатніших переганяється 1778 року на береги Озовського моря, на землю поміж Бердянським і Доном. Сила їх гине дорогою від страшної зими. Цілі округи порожніють. 8 квітня 1783 року—маніфест про приєднання Криму до Росії. Сагин-Гирей їде пенсіонером до Калуги.

«Кінець-кінцем, почалося приєднання татар до цивілізації, 1785—88 р.р. тисячі татар, особливо по сусідству з портами, продають за безцінь свої землі.

й біжать до Анатолії, до Румелії. Кримський суддя Сумароків, що був у Криму 1802 року, рахує число переселенців у 300.000 і запевняє, що переселення було зроблено з волі Потьомкіна. Але хоч що-б там було, кримське населення, що дорівнювалося раніш більш, як 500.000, за першим переписом 1793 року, становило всього тільки 205.617 чоловіка, обох полів і всіх віків, рахуючи тут і російське військо козаків, урядовців і всіх росіян і інших зайдів, що поселилися були тут протягом 10 років зо дня приєднання Криму до Росії. А татар було нараховано тільки 60.000.

...«Значне виселення татар було потім 1812 р., про нього збереглися тільки перекази. Кінець-кінцем, після Кримської війни, 1860—1863 р.р., переселилось в Туреччину з Криму, за офіційними відомостями, 192.360 чоловіка татар чоловіків і жінок, тоб-то $\frac{2}{3}$ всього населення.

...«За офіційними-ж таки даними 1863 р. зовсім спорожніли 784 татарських сіл та аулів у Таврії і в самім тільки Перекопським повіті спорожніло 278 аулів. Коли додати ті 784 села до 1.000 сіл, спалених графом Мініхом, та до невідомо скількох спалених князем Італійським (Суворов. О. В.) і князем Долгоруким, та до невідомо скількох спорожнілих 1788 та 1812 р.р., коли виселилось багато тисяч татар, то питання про благодійство європейської цивілізації мусульманському варварству по меншій мірі повинно залишитись питанням*....».

* Евг. Марков. «Очерки Крыма». Вид. 1902 р.

Чули?!

Слухайте далі!..

...«За Потьомкіна, значна частина татар виселяється... Землі залишаються родичам та меченям... Але чи не краще їм перейти до суддів та до адміністраторів? До Петербургу шлються прохання нагородити пустопорожніми землями, нічїми, таких т таких урядовців, за такі а такі заслуги. Наказ дається, і під назвою пустопорожньої нічїєї землі відходять до шановних цивілізаторів кримських татарські садки й виноградники. Землеміри помиляються і, помилково, замість 5.000 десятин, наражають 13.000.

«Який-небудь татарин узнає, здивований, що він продав своє майно руському панові й дістав за нього стільки а стільки грошей, а як він неграмотний, при таких а таких свідках, розписався такий а такий*».

Чули?!

Слухайте далі!..

«При старовинному татарському законі, що навчання дітей обов'язкове, що діти від 6 до 15 років, хлопці й дівчата, повинні відвідувати школу, панування царських християнських цивілізаторів довело, що 95 відсотків кримського населення безграмотне, зовсім безграмотне: і по-«християнському» та по-«бусурманському»!

* Ibid.

І капають старечі сльози з журних очей старого Ахмета...

«Раніш краще було»...

Бо потім згинався Ахмет перед шовками та перед мундурами:

— Селям алейкум, баріна!

А «баріна» брала Ахмета в провідники по горах і «любила» Ахмета... Любила й гроші платила...

І приходив Ахмет до барині, ягоди приносив, а бариня закликала Ахмета до шовкового ліжка й «любила» й гроші платила...

І носив Ахмет барині молоко, сир, масло, а бариня його «любила» та за «любов» гроші платила...

І катав Ахмет бариню човном по синьому морю, а бариня на човні Ахмета «любила» й гроші Ахметові платила...

І сидить тепер старий Ахмет, дивиться старечими сльозливими очима в далечінь і пригадує...

— Повезеш бариню в гори... «Любиш-любиш-любиш»... Цілий день і цілу ніч «любиш»... А барині все мало...

— Повезеш бариню на човні... «Любиш-любиш», серед моря широкого—«любиш-любиш»... З вечора до ранку «любиш», а барині все мало...

Принесеш барині черешень, соковитих, «любиш-любиш»...

А бариня каже:

— І завтра-ж приходь обов'язково...

Гроші дає... Шоколадом годує*...

А дома в Ахмета жінка, дома—діти...Ім Істи треба...

А виноградники Ахметові, а садки Ахметові у «християнських» цивілізаторів. А в садках тих палаци, а в садках тих вілли, де живуть барині, що їх Ахмет «любить»...

Чадру червону на старий Крим накинула революція...

І Червоний Крим тепер...

Хай-же із сліз тих тужних, що на кримську землю з старечих зажурених очей капають, лоза виноградна виросте. Хай укрис Червоний Крим кетягами соковитими, щоб Ахметові онуки й правнуки одне одному переказували:

— Благословенна революція й благословенний час, що породив її!..

І хай на віки зітруться на степах і на горах кримських страшні ступні Мініхів, Суворових, Потьомкіних, Долгоруких...

Хай трактори тими степами пройдуть, хай придавлять масними, чорними скибами землі кримської теплої ступні ті.

Щоб пишалися Ахметові нащадки буйною зеленою Червоного Криму і щоб не капали в них гарячі сльози образи із журних чорногострих очей.

...Хай!..

* Я не вигадую. Я переказую слова живої людини... Тільки я пом'якшую й переіначую їх, бо папір не витримає. О. В.

НА ТАТАРСЬКІЙ ВИСТАВІ.

— Дада! Дай десить капек! Кулять пашла! Клуп кулять пашла. Очин карашо! Кулай моя будіт?

Це ще зранку маленький, чорний-чорний, Курбедин до мене...

Курбединові сім років. Він:

— «Мало-мало урускі знайт... Татарські много-много знайт»...

Курбедин, що що-дня пук яких-небудь чичекнин * мені несе, і завжди:

— Дада! Много-много денег давай! Твацать адну копеки денег даш. Отак—много-много! Не! Ни твацать адну, а симнацать! Не, Ни симнацать, а тиринацать копеки даш! Много-много! Тиринацать! Даш?

— Чого саме тиринацать?

— Я мало-мало знайт урускі... Татарські много-много знайт... Урускі песню знайт!

— Ану!

— Папа ** сеяла муку
Чумчара чум-ча-ра!

* Чичек—квітка, Чичекнин—родовий відмінок множини.

** Баба.

Обіщала старику—

Ку-ку!

Отакі маленький, чорний-чорний, Курбедин «урускі песні» знає...

Знайшли таки ті «песні урускі» маленького семилітнього, чорного-чорного, Курбедина аж на південнім березі Таврійського півострова...

Перескочили ті «урускі песні» через степи, через Яйлу, через височенні Чатир-Даги й Ай-Петрі й ускочили в маленьку, чорну-чорну, голову Курбединову...

І бігає тепер Курбедин південним кримським берегом і:

— Обіщає старику

Ку-ку...

— А хто такий Ленін, Курбедине?

— Моя мало-мало урускі знайт! Моя тольки песні урускі знайт!

— Ну, на десять копійок! Гуляй!

— Пасипо! Ана* моя кулай пашла! Клуп!

Вечір.

Комсомольський клуб...

Будинок для клубу й було збудовано, але, за Врангеля, тут, само-собою розуміється, була церква. Тепер—знову клуб...

Просторненька зала, чоловіка на 300 люду. Стільці. Лави. Маленька сцена, на високому помості. Стіни в клубі уквітчані лавровими вітами.

* Мама.

Позад стільців друга естрада, де стоять прапори всіх місцевих партійних радянських організацій. На стіні тут уквітчаний лаврами портрет В. Леніна та Карла Лібкнехта. Лозунги.

Ліворуч на стіні портрет якоїсь або графині, або просто власниці дач Симеїзьких, «націоналізований», очевидно, за революції й повішений, щоб не було голо на стінах... Далі до сцени картини різного змісту, до трьох собачих голів уключно...

Над сценою вгорі Карл Маркс...

Світло—лямпи гасові...

У кутку біля кону піяніно. Біля піяніно притулилась оркестра «найкраща», як казав один тубілець, в окрузі... Скрипка, кларнет, корнет і бубна...

«Репіжуть» щось східне... Дують до того, що барабани тріщать.

Сидить «кларнет», заплющив очі і дме, перебираючи клавиші, а поруч, задривши голову, смалить «корнет»... «Скрипка» схилила до деки голову й мучить з страшною енергією струни. А над усім цим гремить бубна:

—Бах! Бах! Бах!

Бах! Бах! Бах!

Мелодія тягуча, різка й ...голосна...

Шум, гам, галас у залі!

Слухачів чимало... Повна зала... Здебільша жіноцтво. Курять (жінки мало не всі тут курять), ідять горіхи, голосно розмовляють.

Поприходили цілими родинами з немовлятами на руках.

Наша «Ана» навіть хату замкнула: всі тут!..
Цікавляться, як видно!

Національного убрання не видно. Єдина дівчина була в татарській шапці, оздобленій червінцями.

Аж ось за сумною, тягучою мелодією понеслось щось веселіше...

Виходить Осман (крамар місцевий) і ще з ним один і перед коном одсмалюють татарський танок.

Осман, видимо, рисується перед глядачами... Рука права вгору, «виделує дрижака», а ноги, ноги—і сюди, і туди, і он куди! Його партнер поважніше... Поважно витанцюває. А Осман—ходором ходить...

Це, так сказати, безплатний до вистави додаток!

Вистава...

Сама тобі «конструкція»...

Найголовніший «конструктор» той, що одпинає завісу. Просто собі йде, бере тую завісу за поділ і тягне на бік. Одіпнув і всю дію стоїть тут таки, всією своєю персоною притягуючи зір глядацький.

Перша п'еса. Дроворуб-татарин, живе в лісі, рубає дрова. Їсти, як і належить кожному дроворубові, йому нема чого. Наснився йому сон, що він ловив рибу й упіймав якусь дуже велику?.. Розповідає дружині й запевняє її, що сон цей значить багатство. Доки він розповідає, його підслухує панок якийсь («добрий дух»), підходить, дає адресу й каже:

— Сон твій здійсниться. Піди на цю адресу, там знайдеш усе потрібне, щоб бути багатою людиною!..

Радість, що й казати! Панами будемо!

І тут-же починають учитися ходити під ручку, бо це, сказати-би, найголовніше, що треба для багатих людей.

Друга дія вже на «вказаній адресі». Багата квартира. М'які меблі. Сідають, лякаються пружин, лякаються піяніно й т. инш.

Взагалі, маса «комічних qui pro quo».

З'являється «добрий дух». Дає скриньку:

— Тут двадцять п'ять тисяч!

— Нащо мені двадцять п'ять тисяч—дай мені сто рублів!

— Ні, матимеш двадцять п'ять тисяч, тільки півгодини не дивись у скриньку...

Півгодини з «масою комічних qui pro quo» не витримується... Скринька одчиняється...

Приходить «добрий геній» і:

— Вон!

Мужика покарано за невидержку...

А пан... Пан все для тебе хотів зробити як-найкраще, але ти, хамуло, сам своє щастя випустив...

З боку ідеологічного п'єса витримана, як бачите...

Друга—з такою-ж ідеологією, тільки в іншій дусі.

Грали, як виявилось, професіонали, що мандрують ото по весях татарських...

Потім «концерт».

Препаскудні куплети про «Ахметку»—російсько-татарським жаргоном. І ще якісь куплети вже татарською мовою... Очевидно, так само (як судити з виконання—бо-ж мови я не розумію) ідеологічно «витримані»...

Пісень татарських співала артистка. Хороші пісні і співала непогано.

Потім танки.

«Бариня» і «Малоросійський».

— «Чичас будить малоросійські таниці»—сусіда збоку на вухо проконферував...

Гопак, звичайно! Наш рідний!

Ще одно «за», щоб приєднати Крим до України!

Сумно!

А що зробиш!

Коли-б це в нас, то, звичайно, миттю:

— А куди дивиться Головополітосвіта, Наркомос, Наркомзем, ВУЦВК, Жінвідділ, «Плуг», «Гарт»?!

— Трам—там—та—ра—рам!

А тут... «Чужа держава»...

Тільки й того:

— Ну, Курбедине, гуляв?

— Моя гуляй! Карашо! Очин карашо!

«Карашо» не те, що воно «карашо», а те «карашо», що і Курбедин туди ходить, і «Ана» ходить і немовлят носить...

Так і треба дати, щоб було «карашо»..

Трам—там—тарарам—там—там!!..

НА ВІТРИЛАХ.

Це коли синє море отари білих баранів до берега скелястого гонить, б'є тих білих баранів об скелястий беріг і розбиває їх на білий вогкий порох...

Це коли синє море гнівне, коли воно шумить і гойдається, люто гойдається...

— Поїдемо?

— А чого-ж?! Я, їй-бо, не боюсь! Тільки я ніколи не їздив по морю на вітрилах... Чи не заколихає часом?

— А буває, що перекидаються?

— Що, вже труса празнуєш?

— Хто я?! Дрібниці! Поїдемо... їздять-же рибалки, і веселі, і здорові! Чого-б там боятися? їдьмо! Ходім! А... дуже воно гойдає?..

— А я так зовсім не боюсь! Хоч і не їздила, а не боюсь! Тільки, що ото воно хвилюється [здорово?! А не можна, щоб і з вітрилами, і щоб море спокійне було? Так-би, по-моєму, краще!

— Та й по-моєму краще... А щоб боявся, так ні!.. А вітер чи не завеликий часом?

.....

— Сідайте, товариші! Зараз, як рвонем!

— Товаришу Антоне, а воно не дуже гойдає?

— Не дуже! Давай назад!

Поїхали...

Старі рибалки—дядя Гриша, сивогубий, сивосусий, мідянолиций дядя, що вже більш як двадцять п'ять років на Чорнім морі рибалить, і Антон, кремезний, рвучкий, його підручний, з витатуїрованими грудьми, білуватий, солоний увесь і терпкий, як морська вода—везуть нас.

З ними ще двоє «зелених»,—молоді хлопці, що привчаються до труднощів рибальської на морі праці. Один чепурний, чорнявий, стрункий, з карими гострими очима і другий опецькуватий, з сонними рачкуватими баньками, з носом угору, на небо голубе, і з думками рипучими, як немазана татарська мажара*.

— Ех, і зельоний-же-ж! Поварачуйся, занудо!

Далі тяжке зідхання. Рипуче й солоне й таке багатоперехове, як зубчатий Ай-Петрі... І в зідханні тім сплелися: «печонки» «селезьонки», «артерії», «вени», «предсердия», «желудочки» з морською «матір'ю» аж у «піднебесній канцелярії».

І зідхання те в супроводі такого і благоливого, а водночас і презирливого погляду на нашу товаришку...

— «Дама!» «Ніззя!»

А «воно»-ж розпирає витриманого в морським розсолі Антона і крутить його дзиг'ю на лаві...

* Гарба.

— Навіщо-ж тут дама?!

Та не було-б «дама»—вискочили-б оті «печонки» й «селезюнки» поперед «матери» з душі Антонової, вдарилися-б од неї й поплигали, підхоплені вітром, по морських барашках, через усе Хвалинське море...

І лекше-б зробилося «на душі» в Антона, і не крутило-б його на лаві дзиґою.

А так залишалося в Антоновім розпорядженні тільки «зараза» з «занудою» та убійче:

— І-і-і!! Зельоний! І хто тібе делал такого?!

Антон керує стерном і парусом...

«Дя» Гриша сидить серед човна, смочке цигарку й дивиться у «синю далечінь», примруживши великі сірі очі...

Скільки разів «дя» Гриша бачив це море?! Скільки разів воно його шматувало разом із його «яликом Константином»? Скільки разів «дя» Гриша, може, вже й «одходну» собі читав, залізною рукою за стерно тримаючись?!

Про це знає тільки «дя» Гриша...

— Кака-ж то зануда парус розв'язувала?! Ех! (і довге «зідхання»)...

Антон «зідхає»...

Не як слід розв'язали вітрило... В однім кінці воно залишилось підхопленим мотузом... І не гаразд іде човен: не на все вітрило вітер бере.

«Дя» Гриша кидає:

— «Моряки»? «Майнарить» треба!

«Майнарить»—значить спустити вітрило. В данім разі спустити, щоб випростати як слід. А «майнарить» серед чистого моря, при чималім вітрі—це вже штука не легенька та й не небезпечна... Але треба, бо хто-ж таки йде в чисте море з несправним вітрилом... «Дя» Гриша на це не піде... Він не «партач» і не «зельоний»—йому це не до лица...

— Майнар, хлопці!

Дррр!—і вже вітрило в човні.

Рухи рвучкі, швидкі, певні!

Раз! раз! раз!

— Поправ кінець! І-і-і! (Зідхання: «дама»).

Рррраз!

І знов полотно тріпоче вгорі, розіп'яте сердитим вітром!

— Просто! В чисте! Одкрієм Аю-Даг і назад.

...Мчить «Константин», з хвилі на хвилю перестрибуючи...

І такий маленький той «Константин» проти Синього моря безкрайого... І такі ми всі манюнькі, манюнькі... Навіть «дя» Гриша, сивогубий, сивовусий, мідянолиций «дя»—і той манісінький...

...Хлюпають білі барашки об човен...

Хлюп! Хлюп!

І тільки.

— Гой—да! Гой—да!

І тріпоче біле полотно гарячим тремтінням і рветься безсило з залізних Антонових рук...

Гой—да! Гой—да!

— Одкрили Алупку! Чотири верстви од берега!

— Бери на буйок*! О-о-н білим прапорцем серед хвиль тріпоче! То «татарські» гаки на камбалу!

— Ой!

Солоний дощ уквив усіх. То Антон навмисне «охрестив» нас «зелених», розрізавши носом хвилю.

— Не взяли цебра воду вилити, роззяви! Трапляється іноді хильнуть човном води!

Це «дя» Гриша натякає Антонові:

— Хильни, мовляв! Хай спробують!

Антон не хоче,—не треба на перший раз лякати:

— Та якось не хильньом!

.....
А беріг, як на долоні!

Отут увесь! Ось він!

— Дивіться! Он за Алупкою гора голубіє! То Аю-Даг! Ведмідь-гора біля Гурзуфа! Верстов відци із тридцять п'ять—сорок! То його «хвіст»! Зараз усю «одкриєм».

— Ригать не тягне?

— Ні!

— Інші ригають!

За кілька хвилин «одкрили» всього «Аю-Дага», гору-велетня, що, мов ведмідь, розляглася за Гурзуфом, уткнувши «морду» в самісіньке море!

— Вороч! Вісім верстов од берега! «Майнарить» будемо?

---

* Буйок—знак, де поставлено мережі чи взагалі рибальські снасті.

— Ні! На віщо «майнарить»? Переведемо так! Це вже риск,—переводити вітрило при вітрі в чистім морі, не спускаючи його...

— Ну, хлопці! Рррраз!

Раз—раз—раз!

І вже з другого боку б'ється в Антоновій руці полотно!..

Мчимось на беріг!

...Гой—да! Гой—да!

.....
— Майнар, хлопці!

...Кілька вдарів веслами—і біля берега...

І зовсім не страшно!

А Антон:

— Приходьте другий раз! Можна страшній ізделати!

ПО КАМБАЛУ!

Щоб не було непорозумінь, умовимося відразу: камбала—це риба. Ловиться вона в Чорнім морі. Ловиться далеченько від берега,—так верстов за вісім. Ловиться на гаки, наживлені маленькою рибкою-султанкою. Гаки ті прив'язується до довжелезного шнуру (перемет!), кидається серед синього моря на двох котвах (якорях) на самісіньке дно. «По камбалу», отже, значить,—по рибу, в море! Підіймати гаки, знімати ту рибу, а потім уже її продавати чи самому їсти...

— О другій годині Ідемо! Приходьте!

Прийшов, звичайно.

«Гетьман» уже готовий.

«Гетьман» це (не бійтесь!) не Скоропадський, а «ялик» так зветься...

Вже на нім щогла, вже лежить вздовж його вітрило, вже Хайалі ходить на нім з корми на ніс і дає останні розпорядження. Старий Зекир'я крутить цигарку. Юнус несе цеберку з «солодкою» водою, а Васька одягає на кочета весла.

— Стрибайте!

Стриб!—і в ялику...

Хайалі бере керму... Знаєте Хайалі?.. Не знаєте?.. Шкода... Хайалі—це капітан на «Гетьмані». Він низенький, лисенький—у його мало зубів, але він міцний і пругкий, як із чорної гуми опука. Лице в його буре від сонця... Лисина в його, як шкіра, що на підметки, а волосся (в його волосся тільки на потилиці) гніде... Він і в бурю бурючу, і в сонце пекуче без шапки... Він завжди на кормі калачиком (бо він коротенький!) з ногами підобганими, а в руках у його керма й вітрило, а маленькі його очі нікуди не дивляться і все бачуть. Він увесь час байдужий, але за сім верст чує шум вітру берегового... Він ніколи не стежить, що роблять Юнус, Васька, Зекир'я, але раз-у-раз із його обвітрених уст вилітають слова, і від слів тих підскакує Васька, біжить до вітрила Юнус, крекче, пересовуючись по ялику, старий Зекир'я... От який Хайалі! А ви його не знаєте?!

А Юнус... Юнус чорний... У Юнуса курчаве з сивиною волосся й лагідні світло-карі очі... Він завжди усміхається, коли на вас дивиться, і питає:

— Не страшно?

Зекир'я? Зекир'я—старий, в татарських штанах на очкурі, в шкіряних «личаках», з крученою цигаркою в губах і цигарка та, скурена до нікуди, шкварчить біля його синявих губ, припікає йому обстрижені вуса, а вони пахнуть смаленим і скручуються жовтенькими кільцями над синявими губами... Зекир'я

старий одкидає тоді до борта голову і—тьфу!.. Тютюн летить у море, а на губах у старого Зекир'ї—плівка з тоненького до тютюну паперу. Він мовчить...

А Васька молодий! У його бронзове струнке тіло. Він білявий і з прекрасно-розвиненими м'язами... У його на грудях вигатуїроване кермове колесо з двома прапорами, на однім прапорі «К. С. С. Р» (Кримська Соц. Сов. Республіка), а на другім— У. С. С. Р. (наша)!.. На правім плечі в його чорніє хрест на постаменті, а круг його линва, а на линві тій котва (якір), а нижче, на передплеччі, гола з розпущеними косами, на весь зріст, красуня, а в красуні ті великі, як два кавуни круглі перса... Васька розписаний увесь... Він, Васька, рвучкий, говорить кріпко, з «матір'ю», але він ще «зельоний» і слова його хвилі котять по морю Чорному. Од Васьчиних слів ніхто не підскакує в ялику... Всі сидять на своїх місцях і про щось думають...

— Віра!

Пішли... Юнус з Ваською на веслах, Хайалі на кермі, а Закир'я перебирає в кошику султанку (поживлять гаки!).

Вийшли з бухти.

Парус!

І миттю Васька й Юнус біля вітрила... І миттю вітрило тріпоче вгорі.

— Віра в море!

Летить «Гетьман», хвилі перескакуючи...

Рипить вітрило... Мугиче щось Юнус, крекче

Зекир'я, а Васька пригладжує білі свої штани, щоб посередині від пахви до ступні була в їх складка...

.....
— Он буйок!

Васька перший побачив.

— Де?

— Он-он-он! Не бачите?

— Не бачу!

Всі бачуть, а я не бачу...

Та і як ти його побачиш десь там у морі, коли хвилі, коли прапірець на нім чорненький отакісінський, і коли хвилі перескакують через його й нагинають, і захлюпошують...

— Майнар, Васька!

Момент—і вітрило в човні, звязане, скручене, безсиде... Кілька вдарів веслами й буйок уже в ялику...

Буйок—оберемок корок (пробок), обтягнутий сіткою з прив'язаним на нім сторч «пужалном», а на «пужалні» невеличкий прапірець... Це знак, де стоять гаки... Він (буйок) на котві, здебільша просто на камені, що тримає його на певнім місці.

Гаки ставлять на двох каменях. Два, значить, буйки... Початок і кінець гаків. Гаки на дні морському.

Перемет «наш» має 750 штук гаків, прив'язаних на невеличких шнурках до довгого шнура на $1\frac{1}{2}$ —2, приблизно, сажени один від одного...

Тягнеться, отже цей перемет на 3—4 верстві в морі...

Вихопивши буйок у човен, Васька швидко-швидко витягає камінь... Тягне його хвилин з 5—10, бо витягти камінь треба з 50—80 сажневої глибини...

Аж ось—камінь у човні.

Тоді вже бере шнур Хайалі й поволі, гак за гаком, підіймає в ялик. Піднявши, скидає стару наживу, об'їдену здебільша, пожовану й кидає гак у круглий чималий кошик, що стоїть на кормі... Біля кошика Васька. Він підхоплює гачок, наколює на нього рибку й укладає гаки правильним колом, один біля одного, під стінкою в кошик.. Шнур лягає в середині того кола... Таким чином гаки в тому кошикові лягають ґвинтом од низу й до верху.

Робиться це надзвичайно швидко, ловко й красиво... «Як по-писаному»...

Юнус на веслах; він підштовхує в напрямку шнура човен...

Зекир'я курить цигарку, а я, вирячивши очі, дивлюсь у море й стежу, що «йде» на гаку.

Ось затріпотів шнур і заборсався по борту...

— Кіт!—кидає Хайалі...

— Нічого не видно,—кажу...

— Кіт! Я знаю!

За кілька часу справді щось б'ється, бачу, на шнурі, силкуючись вирватись.

Р-р-раз!—і в човні.

«Морський кіт». Не гренландський, звичайно, а простий, чорноморський. Я не знаю, як він по-вченому зветься, а по-нашому, по чорноморсько-рибальському, це—«кіт».

«Кіт»—це плескувата морська тварина, вверху бура, знизу біла, з величезним тонким, як палиця, хвостом з колючками. Морда якась трьохкутна, з виряченими очима, а біля очей дірочки. На пузі в неї якісь плавники, ніби ноги, а він їх, як іде на шнурі, випростує й б'є ними... Його рибалки не люблять... Зразу викидають назад у море, вирізавши те місце, де зачепився він за гак. Завбільшки він чималий буває... Аршинів зо два.

...А ось іде камбала. Вона розчепірилась на шнурі, настобурчила всі свої плавники й огинається. Не хоче. Але Хайалі не такий, щоб у нього зірватись... Він знає?.. Він у морі все знає.

— Плюсь!—і вже тріпоче камбала на дні в човні...

... І так гак за гаком, крок за кроком—750 гаків... І тільки в Хайалі з уст коротке;

— Ач! Ач!

Це Юнусові.—«Вперед!» Човен попхни!

Раптом Хайалі кинув погляд на беріг зразу...

— Береговий!

Васька тріпонувсь, сердито наколов на гака рибку й згадав про «матір».

— Буде робота!

— Кидаю! (Хайалі). Не дасть робити! Віра!

І полетів човен вздовж на веслах, і забулькали в море один за одним наживлені гаки!

— Віра! Віра!

А вже з берега шум чути... І зарябіло під берегом... А біля нас море тихе-тихе...

— Чого ви?—питаю.

— Береговий подув! Найпротівніший для нас вітер! Треба на веслах... Вітрилом не можна! Можна-б іще «лівірвать»*, але грузу нема на ялику—перекидатиме.

Віра! Віра!

Встигли таки гаки кинуть.

І ось як зашуміло, як заревло, як заскаженіло,—святителі ви мої!

«Гетьмана» тріскою кидає...

Васька, Юнус і Зекир'я на веслах... Хайалі на кермі...

— Віра, Васька! Віра...

У Васьки, бачу, обличчя вже посиніло від натуги, старий Зекир'я мокрий, Юнус підкусює губи...

А море сказилося! Воно якось люто накидається на «Гетьмана». Підскакує під нього, ставить його цапки, а потім вискакує ззаду й кида носом у якусь піняву яму...

Потім скакає збоку, б'є в борт, розлітається зливою і плює на нас солоною слиною...

— Віра, Васька! Віра!..

І Васька, і Юнус, і Зекир'я аж стогнуть...

А човен на місці.

Тоді підстрибує Хайалі до мене:

— Керму просто на бер'г! Держіть міцно!

Сам уже поруч старого Зекир'ї:

— Віра! Віра!

* «Лавирувать». О. В.

А «Гетьман» тремтить, а «Гетьман» падає грудьми на хвилі...

— Керму кріпше!

«Кріпше»?.. Коли воно вириває, вибиває, висмикує?!

Держу, аж очі рогом лізуть!

— Віра! Віра!

Дві години скаженої, чортячої роботи й напруження!

Раптом—тихо.

Як із'явивсь, так і вщух береговий... Ось був, ось нема!

— Не вір морю!—кидає Юнус...

І всі закурюють і витирають і піт, і солону воду з червоних облич...

А на дні в ялику широко роззявляє пащі й лівиво б'є хвостом камбала...

...Не вір морю!—це правда... Ніхто не знає, як воно з тебе поглузувати думає... І коли—так само ніхто не знає...

А воно велике те море! І глибоке!

І коли воно сказиться, то, не вважаючи на все ваше лицарство, не вважаючи на те, що вам довірили керму в такий відповідальний момент, не вважаючи на вашу політичну й економічну й всляку иншу грамотність і свідомість,—беріть все-таки з собою закріпительного!

Спокійніше буде й вам і вашим сусідам!

БЕРЕЖКОМ... БЕРЕЖКОМ!

— До Ялти?! Та верстов, мабуть, із дванадцять! Отак понад пляжем он до тієї будки, а потім праворуч, угору стежка пнеться, виноградниками... Так по тій стежці вийдете на сошу й сошею, сошею до самісінької Ялти... Це недалеко... По дорозі Никитський сад... А од саду вже і Ялту видагь... Години за дві в Ялті будете. Ще й не смеркне...

— Ну, ходім!

Кинули оком в останній раз на парк у Гурзуфі, де відпочивав Пушкін, на будинок, де він гостював у генерала Раєвського, на Аю-Даг, що чекає на Аллахів наказ—встати й знову трошити все на шляху своїм, бо-ж таки забувають правовірні і Аллаха, і його пророка Магомета...

— Ходім, ходім! Понад пляжем, а потім стежкою виноградниками! Ходім!

І пішли...

Отак, як просто дивитись—дорога. Це нічого...

А отак голову задерти,—сонце. Кримське сонце! Це вже «чого»... Ой, якби ви знали, як воно пече!

І особливо тоді пече, коли ви не знайдете візника і коли вам треба йти пішки дванадцять верст (кримських верст), і ви вже лазили на скелі, шукали Пушкінового платану, ходили до його будинку й повиміряли всі гурзуфські вулички, шукаючи якої-небудь хоч коростявої субтропічної шкапини, щоб у Ялту вас одвезла...

Ой, як воно пече! Голова пухне! Язик висолоплюється...

А ноги?! Ніби вони на заіржавлених «шарнерах»... Риплять, скриплять і не хочать... Іти не хочать...

— Ходім! Ходім! Воно, знаєте, пішки краще. Все видно! То проїдеш швиденько—так багато чого не завважиш, а пішки—там зупинився, там присів—і все видать... Та й не так уже воно далеко! Яки-хось там дванадцять верстов! Ну, дві години... Подумаєш?! Пішли!

Та пішли-ж! Пішли...

І йдем... І йдем... І йдем...

І все тобі видать... Там зупинився, там присів... «Дванадцять верстов»?!. Дрібниця?!

— Драстуйте!

— Драстуйте!

— Скільки верстов до Ялти?

— Та верстов, може, з п'ятнадцять, може, й більше.

— А до Гурзуфа?

— Та верстов із п'ять.

Отакої! Добра мені арифметика... Як од дванадцяти верстов одкинути п'ять, то виходить, п'ятнадцять! Ну-ну!

Ходім даліше.

А воно-ж ідеш не нашим якимось там шляхом поміж житами чи там гречками. Тут і сюди виноградники, і туди виноградники. Екзотика кругом. І наперед екзотика, і назад екзотика... І зверху екзотика... Тільки одно й заваджає: степові ноги. Якби вам ще штук із четверо гірських,—ну хоч козинячих ніг, та якби ззаду за вами бігло штук із трое хортів та цілий мисливець—ви-б отих «дванадцять верстов» узяли за півгодини...

А так якось воно дуже повагом виходить... І повагом, і мокро. Беретесь ви зразу потом, потім—милом... Потім обсихаєте... Потім знову мокрієте. І шия ваша витягується, і очі ваші пильно вдивляються під ваші власні ноги (щоб нічого не пропустити), і хекаєте ви, як Рябко, що біжить у спасівку за дядьком верстов сорок до повітового міста спеціально для того, щоб біля сільсько-господарського кооператива гавкнути на «кооперативного» Лиска..

— Дівчата! Тільки по правді: скільки до Ялти?

— Та верстов із дванадцять!

— А до Гурзуфа?

— До Гурзуфа—десять.

— Слушайте, товариші, ми не туди йдемо! Хай-же йому трясця: це як так далі буде, то ще годин через чотири до тієї Ялти буде верстов із сорок!..

Ох, ці кримські верстви! Верства наша й верства

кримська?! Небо й земля... Ну, що, приміром, побігти з Буд на В'язове на досвітки?! Дрібниця! Півтори верстви. Біжиш і співаєш:

Ой у полі три доріжки різно,—
Ходить козак до дівчини пізно!

Пробіг оті півтори верстви й ще бігти хочеться...

А тут, у «тропічних країнах», півтори верстви пробігти, так, їй-бо, й те милом береться, що завжди сухе було...

У нас верстви скрізь однакові і на Полтавщині, і на Київщині, і на Харківщині...

— А тут ні. Тут, як на гору, так верства така приблизно, як од Харкова до Люботина...

А як із гори, так навпаки, вона, верства та, дуже коротка. Отакісінька. Так за те дуже швидка. І наслідки однакові: верству на гору—ввесь у милі й язик теліпається; верству з гори—ввесь у крові й язик так само теліпається...

«Хоч круть-верть, хоч верть-круть»...

Зветься ця вся музика так:

«Подоріж південним кримським берегом з метою милуватися прекрасною природою, урочистими краєвидами й чарівними обр'ями».

Коли хочете назвіть це все екскурсією... Від того ні вам, ні мені лекше не буде.

Ось і «Никитський сад»... Знаменитий і славнозвісний ботанічний садок, мабуть, чи не на цілу Європу...

Тут вам такого росте, такого цвіте, такого родить, що, якби у вас не смикало від екскурсії ноги,

і якби ви в силі були роззявити рота—ви-б роззявили...

І «іва вавилонська», що ото під нею «седоном» колись і «плакахом»...

Кактуси різні... Алое в ґрунті росте... Кленок японський... Самшит знаменитий... Бамбук японський...

Цілий гай з коркового (пробкового) дуба... Просто собі оддери шматочок кори й затикай, що тобі там уже затикати треба...

Тут і очерет еспанський, і папірус, що з його колись єгиптяни папір робили...

Є тут і лавро-вишневе дерево, і шовкова акація, і кедрі гімалайські, і кедрі африканські, і кедрі ливанські... Мірти, оливкове дерево, японська хурма...

Серед парку красується тисячолітнє терпентинове (кевове) дерево...

Росте тут і знаменита пампаська з Південної Америки трава... От травиця! Одна травинка така завбільшки, як у доброго хазяїна черезсідельник...

Цю траву бізони їдять... Бізон скидається на наше теля, тільки в сто раз більше...

Росте ця трава величезними кущами... Можна сісти за кущ і заревти по-бізонячому... Матимете цілковиту ілюзію південно-американських пампасів.

Никитський сад засновано 1811 року й асигновувано на його 10.000 карбованців що-року. За першого директора був знаменитий ботаник Х. Х. Стевен, а після нього Гартвіс (1824—1854)... Гартвіс акліматизував силу рослин, що тепер уже ростуть

на всім південнім кримським березі, як от: гліцинія, павлонія, кедрі, аравкарії, пінії й т. инш.

Хороший садок. І порядок у нім добрий. За рослинами ходять, поливають, перекопують. Садку того біля 90 десятин.

З Никитського саду ви, не питаючи вже, скільки верстов, чимчикуєте на Ялту...

Ідете собі й квіт... Плюнули на ноги, плюнули на поперека, на все плюнули...

Подоріж— так подоріж!

І нема чого скиглити!

І от... Слава тобі, автотранспорте! Авто повертається на Ялту...

І сіли... І поїхали...

Ви ніколи не їздили автом по Кримській соші? Рекомендується спробувати...

Тільки обов'язково сідайте на те авто, що ним заавтотранспортної контори разом із шофером та з помічником їздили за Ялту безакцизне вино пити...

Дуже сильне вражіння!!

Соша йде понад прірвою, і крутиться, і вертиться,—голова-б у неї крутилась...

Мотор партачить...

Шофер:

— Та я, йолки-палки, ще за десять літ до війни тут машинами літав! Доставлю, як на крилах...

І от він вас доставить.

Мотор: рам—там—там!

Стоп!

— Ех! (Спогади про родительницю).
Полагодили... Летите...
Випереджаєте компанію, що так само їздила по
безакцизне вино... «Становище в компанії не стійке»...
Навіть на лінійці...

— Сідай, Петю, підвезу машиною...

— Паняй! Паняй!

Летите далі...

Мотор: рам—там—там!

Стоп!

— Ех!.. (Спогади про родительницю).

Випереджає вас компанія...

— Сідай, Миша, підвезу кобилою!

...Полагодили... Летите...

Шофер із завоксонтори «жартують»...

Зав хоче керувати, шофер не дає... Машина
ходором ходить... А збоку прірва...

Ви вчепилися в авто й потихеньку проказуєте:

— Прощай, сину! Твій тато голову розбив об
скелю, подорожуючи Південним Кримським бере-
гом... Тіло твого тата їдять морські краби під екзо-
тичною Масандрою, на березі прекрасного півден-
ного Чорного моря. Виростеш, сину, не сідай на
авто, а ходи, сину, пішки... Бо твоя, сину, покійна
баба правду казала: «пішки—не буде замішки»...

А машина аж реве.

І штурляє шофер зава й кричить:

— Щоб я комусь корився?! А раніш?! Визнаю
тільки самого Леніна!

А машина стриба. А машина реве...

*1-й Держ. Видавничий
Дом України
Київська обл. Друж.*

І стрибають у вас печінки, стрибають губи, зуби
й інші органи вашого людського тіла...

— О, Аллаху! О, Магомет! О цілителя Панте-
лемоне! І навіщо вас за революції міль поїла... Ви,
тільки ви-б і врятували...

...Стоп! Ялта! Фу?

— Ну, як?!

— Спасибі! Дуже харашо везли!

— Я старий шофер... Ще до революції літав...

— Та видать...

І лежите в південній гостинниці на південнім
ліжку й південно стогнете...

І кусає вас південний екзотичний, субтропічний
клоп*.

...Бережком... Бережком...

* «Клоп» для ритму. А правильніше—«блощиця». О. В.

«ДІВА» Й «МАНАХ».

(Легенда).

Аквамариновим очам.

Автор.

Про прекрасну Діву, наяду морську, про Манаха-аскета, гірського суворого страдника легенду послушайте.

Давня легенда, старовинна, як світ білий, легенда, горами піднебесними народжена, сонцем південним обігріта, кришталево-чистою водою морською обхлюпана...

Як жила собі Діва прекрасна, з очима голубими, на дні морському в морі Хвалинському... Діва прекрасна з волоссям шовковим, з голосом-флейтою, з шиєю-лебедем... В морі купалася, перекидалася і... взагалі. Сміх—колокольцями, плеск—мов весельцями... І поринала, і випливала... З чайок милувалася, з сонця пишалася... Словом—жила..

Харашо жила, весело жила,—вроді як «нетрудовой элемент»...

А в горах кам'яних, у суворих горах, під верши-

ною сніговою, в печері глибокій, в печері темній чернець жив... Чорний чернець, аскетичний чернець, худий чернець, страдник чернець... Чернець духу кріпкого, побожності непорушної, волі крицевої...

Одне слово—жив чернець, що дав зарік на завжди залишитись на всі сто відсотків... «девою»... Нащот, словом, сього, того он якого не говорить...

«Помилуй мя, боже, помилуй мя»...

А в морі синьому, в морі Хвалинському Діва купалася, перекидалася... З волоссям шовковим, з голосом-флейтою, з шиєю-лебедем і з... «взагалі»... Сміх—колокольцями, плеск—мов весельцями...

Діва в морі. Чернець у горах.

Діва—життя. Чернець—смерть.

І вийшов одного разу чернець суворий до моря... Вийшов чернець поглядом святим на море позирнути, господа бога й творця вславословити...

А в морі синьому, в морі Хвалинському Діва купалася, перекидалася...

...Ну,—ви-ж розумієте!—не видержав чернець суворий. Чернець духу кріпкого, духу, мов скеля, непохитного, побожності непорушної, волі крицевої...

І заіржав першероном чернець суворий, і дремнув чернець суворий, задравши мантию, просто на Діву...

А Діва в море, а чернець за нею...

А бог з неба:

— А-та-та-та!—говорить!—Куди-ж ото ти подавсь, старче божий?!

І настоптав з переляку чернець Діві на волосся шовкове і... закам'янів...

І стріпонулась Діва прекрасна постаттю гнучкою і випросталась, дивну голову закинувши, і... закам'яніла...

І стоять тепер біля Симеїзу кримського дві скелі в морі—«Діва» й «Манах»...

І обмивають їх хвилі смарагдові, лоскоче їх вітер, вкривають їх тумани...

А по шовковому Дівиному волоссю ходять на прекрасну Діву люди грішні й милуються морем, горами, краєвидами...

І на чолі Дівиному білому пишуть.

«Мура й Шура іздесь билі й цілувалися»...

Або:

«Коля Рябошапка з Харкова»...

І не чує того Діва, білі груди у широке море виставивши...

А «Манах» позад Діви стоїть, соромно голову спустивши, святі руки на грішному череві перехристовивши...

...А море плеще, море шепче, море рокоче, море реве...

Мораль?

Діви! Не спокушайте манахів... Не спокушайте, бо обов'язково поженеться... І настопче, нековирний,

на ваше волосся... І добре, коли воно прив'язне (чуже),—можете вирватись... А то будете стоять, білі груди у Лопань * виставивши.

І на чолі вашому будуть написи:

«Іздесь свистів Ванька з Панасівки»...

І жаба лопанська сидітиме на грудях ваших...

Ченці! Не накидайтеся на Дів прекрасних... «Умерщвляйте плоть!» Бо каменем соромливо за Дівами стоятимете. Бог усе бачить!..

У писанії про вас ясно сказано:

— «Аще ти мніх—мні... шествуй»...

Не іржи, значить, першероном до дівчат.

* Харківська річка.

КРИМСЬКА НІЧ.

(Лірика з екзотикою).

Тільки сонце за «Кішку» * сідає, ховається підморбуючи за її спину кошлату—у Криму вечір настає... Голубий вечір...

Знаєте, який вечір?

А такий: було ясно, було світло, а потім нема ясно, нема світла. Оце й вечір... Він голубий... Він із Яйли** голубою чадрою на південний кримський беріг тільки—тріп! і накрив... І голуба чадра та по морю, по морю, по морю аж туди, де небо в море вп'ялося, обняло небо море, а море небо... Аж туди голубий вечір...

А за вечером тихо ніч підкрадається... Підкрадеться, штурхне вечір голубий у море смарагдове, а сама по соснах, по кедрах, по магноліях, по лаврах... І сидить... Ніч сидить... Кримська ніч...

А з-за моря із самого із Стамбула місяць визирає... Випнеться, кине щедрою рукою по синьому

* Гора так зветься: «Кішка». О. В.

** Гірське пасмо. О. В.

морю червінці, а червінці ті із-за моря, із самого із Стамбула покотились-покотились до берега південного кримського, вдарились об беріг скелястий та й одкотились аж туди, де море з небом обіймається... І лежать, і вилискують золотими вилисками, по хвилях дрібненьких без брязку, без шуму перекочуючись...

Кримська ніч...

Сидить ніч, кримська ніч, легенди розкажує... А кипариси слухають... І поять ніч пахощами, і пестять ніч вітами своїми, і шарудять тихо-тихо хвоєю, старим легендам підтакуючи...

І лавр старий замислився, щільно стовбура свого пахучим листям обгорнувши... Йому ніч його кримське дитинство пригадує...

...«За давньої давнини темними ночами виходили на беріг бридкі потвори, жінки, і давили дітей...

І вирішив кримський цар перевірити це. І одплив маленьким човном цар далеко від берега й чекав... Опівночі його човен оточили бридкі потвори. Злякався цар. Але потвори поперекидалися у прекрасних наяд і сказали цареві, що повезуть його до своєї царіці, що вже давно хоче бачити земного володаря...

І поринув раптом човен, і опинився цар у підводному царстві... В прекраснім лавровім гаю він побачив два трони з чистісінького перлу. На один трон посадили його, а на другий—сіла цариця підводного царства...

— Мудрий володарю кримський,—сказала цариця,—розгадай мені загадку, що вже давно мене му-

чить, але опріч тебе ніхто не в силі розгадати II.

— Говори, царице!

— А скажи мені, мудрий володарю, чи поверне Врангель до Криму?

І всміхнувся цар і сказав:

— «А раньше»?!

І зійшла цариця з трону, зірвала лаврову віту, подала мудрому й сказала:

— Посади цю віту в себе на землі наймудріший із усіх царів. Поки ростимуть та зеленітимуть у твоїй країні лаври, ніхто з моїх підданих не насмілиться ступити до твоєї благословенної країни...

І тільки скінчила цариця промову свою, опинився цар з лавровою вітою на березі...

З того часу в Криму ростуть лаври, і ніколи водяні потвори не з'являються на березі...

І ніхто не давить кримські діти...

І ростуть кримські діти комсомольцями...

Слухає старий лавр легенду свою...

...Кримська ніч...

Ах, ніч! Ах, кримська ніч! І хто тебе вгадав?! І навіщо ти така синя?! І навіщо-ж ти така прозора?! І чого ти так п'яно пахнеш?!

Ах, ніч! Ах, кримська ніч!

Ти-ж подивись, ти, кримська ніч, що ти з людьми викомарюєш?!

— Баришні! Вам здається, скучно?

— Увайдіте! Ви, нахали!

... І п'ять хвилин, тільки п'ять хвилин кримської ночі,—і голова «увайдіте» вже на плечі у «нахала»...

І голос ніжний... І тремтять жижки... І б'ється серце... І горить кров...

Ах! ніч! Ах, кримська ніч!

Які-ж у тебе, кримська ніч, згуки! Які пахощі! Які шарудіння! Які шуми! А пісні в тебе які, чарівна кримська ніч! Південні пісні!

Ех, красное яблочко,

Розовой цвет!

Вон її любить,

Вона-ж його нет!

«Вона» його не любить! Але це нічого! Вона його полюбить, бо з-під другого куща або з другої скелі вже несеться, нічну синяву розрізуючи:

Ах, зачем эта ночь

Так была хараша...

Які пісні?! Які південні пісні?! Кипарисові пісні!

І шарудять кущі! І шепотять кущі! І пригортаються в кущах сперматозоїди до коховських паличок:

— Що буде?! Що може бути?!

А на горі, на Чатир-Дазі, демон віє волохатим крилом...

А в кущах п'яно:

Сладкі пісні егі!..

А демон регоче:

Сладкі песні еті?!
Може нічого не буде...
А може... Може будут діти...

Ах, ніч! Ах, кримська ніч!

І затихає кримська ніч. Чорні й затихає...

І дихає кримська ніч легко...

Кримським повітрям дихає ніч...

І море тихо хлюпа...

Мовчать лаври... Мовчать кипариси.

Ніч спить...

А у вікні чорні тіні... У вікні тиша...

Тиша... тиша...

І раптом збоку південний крик! Різкий і таємничий, як таємниця кримської, п'яної, загадкової ночі... Загадка-крик:

— Анà! Анà! Піре тишлеме!

Багдадом війнуло...

Що хоче малий Махмутдин? Махмутдин з очима-оливками?!

Що прорізало його мозок дитячий?!

Що в крику тім Махмутдиновім?! Що йому треба, що він чадру ночі кримської розірвав:

— Мамо! Мамо! Мене блохи кусають!

...Ах, ніч! Ах, кримська ніч!

І знову тихо...

Тільки чути знадвору, як ворочається Ахмет, старий, витриманий Аллахів слуга... І крекче щось уві сні і бормоче...

Може, йому приснився рай Магометів?.. Може, гурія за його благочестиве життя обіймає старого

Ахмета, обгортає його шовковим волоссям, пестить мармурово-тепло-п'яним тілом засмажене, труджене тіло його?!

А, може він бринзи об'ївсь?!

Ах! ніч! Ах, кримська ніч!

Спать!!!

КРИМСЬКИЙ МІСЯЦЬ.

(І це лірика).

Золотий місяць кримський!

Із-за моря, із самого із Стамбула...

З червінцями, і з едвабом, і з лоскотом, і з чарами в морі синьому кримський місяць купається...

Як обгорне береги кримські п'яна ніч вороно-синім крилом, приходять кримський місяць, позолотою те вороно-синє крило криє, жменями золото на скелясті береги кидає, сміється, золоті ножі в смарагдові хвилі встромивши...

І тремтить магнолія в золотій павутині, і кедр ливанський голки в ній ніжить...

А кипарис вгору увесь, істотою всією, як Суламіф до Соломона:

— На мене, місяцю!

Чорний красунь кипарис!

Ох, і ворожбит-же кримський місяць!

Ох, який-же він паливода!

Як він душу людську знає, як підходить до неї,

як заворожує, як милує, як потім, діло своє чарівне зробивши, сміється дрібним золотим сміхом, на морі од реготу підскакуючи...

І дивиться на його людина, турботами обтяжена, і партійною, і радянською, і професійною роботою вщерть наповнена, і одмахується:

— Та геть ти!

А він улесливий, едвабом обгорне; жменю золота на берег плюсне, засміється, на троянду вкаже, підморгне на скелю високу, на плющ перекинеться, заголить сріблясту тополю, стане на небі й чекає...

І розправляється тоді і партійна, і радянська, і професійна людина, і кудись іде, і чогось хоче, і співає, і правою ногою радянсько-партійно-професійною притакує, і всміхається...

— Ах, паливода!

І дивляться тоді партійні, радянські й професійні люди на місяць і говорять:

— Ох!

І засновують місяцьками («лункоми») з секціями, з підвідділами, з відділами...

І чекають на місяця. А він їх ділить по-двоє й шпурляє в куці, на скелі, на море...

— Місячні ванни!

Ах, ті місячні ванни!

Після їх засновуються «ліквідками».

Ті місячні ванни—вони сильний вплив на організм людський роблять...

І на місцеву пошту...

Тоді з Криму в усі краї Союзу Радянського летять од жінок телеграми:

— Люблю! Цілую! Та вишліть-же гроші!

А з усіх країв Радянського Союзу до чоловіків шумлять телеграми:

— Чому не пишеш?! Уже?! Закотивсь?! Хачоль треклятуший!

Ах, місяць! Ах, паливода!

.....
І ніщо того місяця не збере! І ніхто йому ради не дасть!

Він ворожій!

І сила в йому непереборна...

І коли-б ви посадили отут над морем найсерйознішу колегію, хоч якого хочете Наркомату, хоч правління Українбанку (на що народ фінансовий!), або Вукопспілки, а хоч навіть і Українкустарспілки (хоч і хвора вона дуже!), і примусили його (її) вивести постанову про «змичку», резолюція була-б отака (об заклад б'юсь!):

Заслухавши доповідь члена правління N про чергову роботу на селі, і беручи під увагу всю складність і серйозність становища в звязку, з одного боку, з НЕП'ом, а з другого боку, з необхідністю ва всяку ціну зміцнити союз робітництва з селянством, ухвалили:

«Дайте нам
за руб за двадцять
женщину з огнем».

.....
Бо на небі місяць кримський!

КРИМСЬКЕ СОНЦЕ.

Після ночі, після кримської (Ах, ніч! Ах, кримська ніч!) тут сонце!

Воно, сонце кримське, з-поза Ай-Петрі зубчатого...

Тоді, як вороно-синя ніч молоком голубим береться, коли чадру свою ніч скидає, синю чадру, синю аж ворону, а море, чадру тую вхопивши, у кришталево-чистих хвилях своїх її вимиває, синяву оту їй виполіскує, і коли чадра та, як молозиво в первістки, і на себе море її натягає—тоді сонце!

Воно до Ай-Петрі підкрадається, тихо, тихо а тоді, прискочивши, тільки—лясь його золотим вінником по зубасто-неоковирній його голові!—та тоді вгору, вгору, вгору по блакитному схилі... Тікає...

А Ай-Петрі як тріпоне враз волохатою сивою головищею, як замотає бородищею,—а борода та клаптями, а волосся шматтями, а вітрець тільки—ф-ф-у!—і лисий старий Ай-Петрі... Жоднісінького тоді клаптика біло-туманової на нім вовни!

А сонце регочеться! А сонце регочеться!.. Вгорі!
І регочуться тоді хвилі на морі, і кипариси смі-
ються, і лаври тіпаються з реготу, і веселі усмішки
на абрикосах, на винограді, на велінгтоніях...

Зареготався Крим! Із Ай-Петрі глузує...

А Ай-Петрі гордий, бо він найвищий, він най-
старший... Він мовчить.

— Хай—мовляв—малеча порегочеться...

І співають тоді птиці, і гудуть радісно комахи,
і іржуть коні, і швидше крутять хвостом корови,
і, захлипаючись, ловить «півня» на не дуже високій,
але дуже голосній і дуже препаскудній ноті крим-
ський осел...

І тоді море—голубо-срібний степ, з білими й
синіми степовими на нім дорогами, а над дорогами
тими чайки, а тими дорогами «морські ластівки» *
вивертом ходять, і крають їх, дороги ті, гострими
хвостами своїми...

Тоді співає Крим...

А сонце вище... А сонце ще вище...

Воно грається... Воно горить срібно-золотим
сяєвом, і бризки гарячого золота кидає щедрою рукою
і назад, і наперед, і праворуч, і ліворуч...

І гарячішає море, і тепліють гори, і в млоску
гарячому шелестять хвої чорного кипариса...

А воно вище!.. А воно ще вище!

І все живе гониться за ним... Простягає до нього

* Дельфіни.

лозу свою соковиту виноград, і пнеться за ним кедр,
і пишна велінгтонія вершечком своїм стремить за
ним і дістати його хоче...

І дихає гаряче море й дихання своє шле назу-
стріч його золотим бризкам...

А воно вище! А воно ще вище!

І з висоти недосяжності своєї сипле сонце на
все живе снагу свою гарячу і ніжить усе, і наливає
соками, і шумують ті соки, і бувають, і бунтують ті
соки...

І в соках тих, як у плині матернім, плакає при-
рода плоди свої...

Гарячі соки ті...

І від тепла того родить природа швидше... На
очах наливаються черешні, і жовтіють персики, і
мліють сливи...

Бо шумують гаряче соки! Бо гарячі ті соки...

І тільки кизиль твердий і мертвий.

Кизиль! «шайтанова ягода».

...«Коли Аллах створив світ і закінчив свою
роботу, на землі настала весна, і бруньки по дере-
вах у земнім раю почали одна за одною розвива-
тися.

І потяглось до бруньок тих усе живе, і побачив
Аллах, що треба навести лад. Покликав він усіх до
себе й звелів кожному вибрати яке-небудь дерево
або квітку, щоб потім тільки з його й користати.

Ті просять те, ті те. Просить і Шайтан.

— Надумав, Шайтане?—спитав Аллах.

— Надумав, — прижмуривши хитре око, сказав нечистий.

— Що-ж ти вибрав?

— Кизіль.

— Кизіль? Чому кизіль?!

— Так, — не хотів сказати правди Шайтан.

— Гаразд! бери собі кизіль, — усміхнувся Аллах.

І заскакав весело Шайтан. Всіх обдурив. Кизіль першим з усіх дерев зацвів, значить, і дозріє раніш од усіх. А перша ягода — дорога ягода: повезе свій кизіль на базар, добре продасть, дорожче від усіх, бо він найперший.

Настало літо. Почали стигнути плоди: черешні, вишні, абрикоси, персики, яблуки, груші, а кизіль усе зелений. Твердий і зелений. Скребе потилицю Шайтан, лютує...

— Та дозрівай скоріше!

Не зріє кизіль.

Почав Шайтан думати на ягоду: як полум'я, червоний зробивсь кизіль, але, як раніше, — твердий і кислий.

— Ну як-же твій кизіль? — глузують люди.

Плюнув з серця Шайтан — почорнів кизіль...

— Гидота така! Не повезу на базар! Збирайте сами!

Так і зробили. Коли по садках зібрали всю садовину, пішли люди збирати в ліс смачну, солодку, почорнілу ягоду й потихеньку глузувати з Шайтана.

— Прогавив, — мовляли, — Шайтан!

Шайтан розлютувався і помстився на людях...

Знав, що люди зажерливі. Зробив так, що кизілю другої осені вродило вдвічі більш, ніж минуло; й, щоб він дозрів, довелося сонцеві післати на землю більше тепла.

Зраділи люди, що такий урожай, — не зрозуміли Шайтанового підвоху.

А сонце виснажилося за літо, і настала на землі така зима, що повимерзали в людей садки, і самі вони ледве живі позалишались.

Від того часу — ознака: коли врожай на кизіль — буде холодна зима, бо не втихомирився й досі Шайтан і не кинув мститися на людей за глузування з нього*...

Бере все живе в сонця огонь його золотий і живиться ним...

А воно щедре... Воно! як казковий багатир, кидає той огонь всією своєю істотою... І сміється...

І людей сонце кримське не цурається...

Обгортає золотими своїми віями їхні білі, малокровні, виснажені тіла, впивається в них тими золотими віями й живить їх, бадьорить, фарбує...

І ніжно воно так лоскоче. Обачних лоскоче... За те з необачних глузує... Іноді навіть жорстко.

Так і дивиться з голубої перини, хто рота роззявив... Підкрадається, пестить потроху, ніжить, заколисує... І в той-же самий час з золотим сміхом

* Н. Маркс. — «Легенды Крыма».

здирає з лоба, з носа, шиї шкіру... Смугами здирає. Зразу ніжить, а потім червоною фарбою криє, а потім пузирить, а потім білує...

І совається тоді неуважна людина, і сикає, і ахає, і охає і чухмариться, і крутиться, і ойкає.

А воно сміється!

Згори дивиться й розлягається з реготу, як яка-небудь «молочно-мняка» бариня сунеться од моря додому....

А сонце вже побувало в неї по таких місцях, де ніхто зроду в неї ніколи не наважився-б побувати...

Побувало й поприщило...

І тоді вона йде додому якимось таким чудернацьким манером, що тяжко мені, грішному, це й описати... Тут художника треба, Сашка * нашого треба, щоб виобразив отаке-о безпорадне в барині становище...

Ноги в неї бідної, циркулем... Те, що повинно випинатись—западається, а те, що звичайно западається—те випинається...

І йде вона якимось таким манером, що не вгадаєш, де-ж у неї «індивідуальність», а де «загал»...

Бо щемить у барині... Од сонця щемить... Од золото-гарячого кримського сонця...

Бариня рота роззявила, а воно й шарпонуло?!

Кримське сонце золоте!

* О. Довженко. Художник дуже талановитий. Тільки мене не вміє малювати—рисує якусь лису потвору, холера. О. В.

ПЛЯЖ.

Як із гори до моря сходити, з парку Симеїзького,—на роздоріжжі стовпчик, а на стовпчику дощечка, а на дощечці напис:

«Пляж чоловічий». «Пляж жіночий».

Під «пляжем чоловічим»—стрілка осюди, а під «пляжем жіночим»—стрілка отуди...

Це значить, щоб людина, почувавши себе чи то чоловіком, чи то жінкою, не потрапила туди, куди не слід їй потрапляти. Щоб уклала та людина своє тіло на гарячій гальці іменно там, де належить тому тілові лежати...

І спускаються «православні», без різниці полу й національності, стежкою з гори до моря синього, доходять до стовпчика з написом і, коли котрий з «православних» чоловік, запиняється він біля стовпчика й дивиться на жіночий бік і вагається, сердечний, і думає що якраз-би йому і зручніше і краще для здоров'я корисніше було іменно лягти отам, де купують тіла з широкими мисками (тазами) і з не

таким, як у його «благовстройством» на грудній клітці спереду.

А коли спускається жінка, то зиркає похололиво на чоловічий бік і... Ні, певна річ, що жінка ніколи не думає, що їй і краще, і зручніше, і для здоров'я корисніше лягти іменно отам, де попротягали свої «бантини» представники полу дужого, красиві всі, як Аполони Бельведерськії, з носом угору, з плесковатими черепами, і «ісподниками» од сонця на державних головах.

Ото і є пляж.

Зверху сонце, знизу гаряча галька, наперед море, а на гальці голі тіла...

Тут печеться радянське суспільство.

Випікає наради, конференції, з'їзди, «входящі», «виходящі», резолюції, постанови, спецставки, чистку, скорочення штатів, біржу праці, податки...

.....
Он, чорний, з волохатими, як у біблейського Ісава, грудьми, лисий, з вавилонсько-асирійською борідкою дядя виставив роздутий до барабаних розмірів шлунково-кишковий тракт і сопе, і крекче, і совається...

Він із синдикату, напевно... Що він випікає? Може, робітничо-селянську інспекцію, може, накладні на «казенну» квартиру й на десятильного «Бенца»... Він стоїчно лежить проти гарячих списів, перевертаючи свого Ното сарієнс'а з черева на спину й із спину на черево...

Він-би з радістю, видно, випік-би з себе всю радянську владу, щоб знову сидіти в своїй або банківій, або промисловій конторі й працювати для відновлення світового «народнього» господарства й для всесвітньої культури...

Іноді він підскакує та йде, потихеньку ступаючи на гальку, до моря... Сунеться обережно в море, стає, затикає великими пальцями вуха, указовими—ніздрі і:

— Уф!

Окунається в море...

Окунувшись, крутить вавилонсько-асирійською борідкою, мов цап, і озирається навкруги...

А біля його хлопці регочуться, аж море розлягається. Вони перекидаються, як дельфіни, поринають, підпливають прожогом до асирійсько-вавилонської борода й ляскають її по трестово-синдикатській «барині».

— Уй! мерзавці! Як піймаю, голову відірву! Хулігани! Тоді ти вже не плаватимеш! сукин ти сину!

А хлопці аж падають з реготу.

Стають круг його, затикають уші й ніздрі пальцями...

— Заткни, Петько, ще одну дірку, а то рук не хапає! І:

— Уф!

Окунаються в море! Дратують «барина».

Волохате черево з серцем плюєється, лається й лізе на берег...

Петька прожогом кидається до його з криком:

— Кіт!

«Барин» підскакує з жахом і падає на берег...

А хлопці вже перекидом у морі, пішли вигукуючи на скелю, що сторчить серед хвиль, білою піною обхлюпувана...

— Уй! Ракли!

І лежать покотом «православні», вигріваються...

А сонце на них окропом, окропом...

І стогнуть, і охають, і соваються православні, з боку на бік перекочуючись...

А потім підскакують, біжать до моря, кидаються у його хвилі синьо-зелені:

Ух! Ух! Ух!

І куйовдяться, ляскають, плескають... Харашо!

Проходить часом чоловічою половиною прекрасний пол... І затуляється хусткою, одвертає своє обличчячко й одним оком з-поза хустки на берег тільки—зирк! зирк!

Анатомія людського тіла цікавить.

А иноді, котрий з Аполонів на жіночу заскочить, «замислившись». Тоді віялами ходять на жіночій половині рушники, і затуляється екстренно все, що становить непорушну приналежність тільки прекрасної половини роду людського...

Щоб не зглазив часом!

А ось біля каменю дідок, уса вгору. Він страшенно байдужий. І прийшов виключно лікуватися.

Біля його бінокль. І як ніхто не дивиться, тоді він похапцем бінокль до очей і... на жіночу половину...

«Лікується» —дідок...

А на половині на тій на жіночій якраз витягає з моря свої тілеса якась Венера, пудів так на дев'ять з половиною...

Її «гнучкий» стан рипить по гальці, а хвилі об неї б'ють, як об скелю «Діву»...

У неї, мабуть, сухоти «вісімнадцятої стадії»...

Витягла й розпливлась драглями на березі...

Дихає тяжко, дві подушки на грудях підкидаючи...

Заступила обрій...

Так і хочеться сказати словами Саші Чорного:

Мадам, ви задом

заставили сонце...

А сонце прекрасніш од вас!

«ДІЛИ НЕБЕСНІ».

І прилетів архангел Михаїл на небо...

І постукав архангел Михаїл до бога...

— Хто?

— Михаїл.

— Заходь.

— Ну! розкажуй, Михасю, як так, що там? Що чував? Що бачив? Де бував? Миропомазав?

— Ех! боженьку, бодай мені не казати, а вам, боже, не чувати...

— А що таке?

— Та... Полетів ото я, як ви були наказали, до Москви... Нову владу на царство миропомазати... Благодати на неї напустить... Зайшов до Кремля...

— Чи не можна,—питаю,—побачити, хто тут у вас є найстаріший?

— А тобі в якій,—питають,—справі?

— Од бога я... З неба... Миропомазати-б... Скрізь так... Верховну завжди мазали... благодати

напускали... І тепер—от в Англії, в Бельгії, в Італії, в Японії та й по інших країнах ще мажемо... Треба-б і у вас... І так спізнилися—думали не втримаєтесь...

— Літай,—кажуть,—далі... Ніколи саме. У нас тепер з'їзди, наради—не до тебе. Киш! Потім прилетиш. Наказано нікого не пускати, крім делегатів.

— А ти-ж що?

— То що-ж мав робити? Пішов до Тихона...

— Ну, як святитель?

— Поросят святитель годують... Бідують! сердечні. Достатки не великі... Сергія Радонізького міль іззіла...

— То-ж то від нього осганній час молитов не чуть.

— Сумні владика... Ото тільки й слави, що білий клобук. Без штанів сидять: на борошно попромінювали? Бевкну,—кажуть, у дзвона, та й дивлюся, чи правити, чи ні... Так іноді стара бабуся пришкутильгає. А всі пасомі на засіданнях... Сумно...

— А взагалі, що владика поробляє...

— Б'ються владика. З владою б'ються. Влада скарби церковні для голодних одбирає, а владика не дають. «Не самим хлібом, кажуть, жива буде людина, а словом, що з божих уст виходить»... Дужі в текстах владика...

Влада до їх і так і сяк:

— Голодні мруть... Матері дітей їдять. Владико, молять, ізглянься!

А владика їм (ох, і непохитні-ж у вірі Христовій):

— «У вас голодні хліба просять, а ви їм— камінь, та ще й не малий: каратів у 30—40».

Одне слово! Євангелією їх, євангелією.

Там таке знялося, таке знялося...

Розказав я їм, з якою я справою...

— Е,—кажуть,—зараз і не совайся... Та й взагалі не раю... А там,—кажуть,—як знаєш. Полети ще на Україну. Там так саме верховна є. Може там пощастить.

Та й полетів я ото на Україну.

Пришов до влади. Назва якась чудна: ВУЦВК зветься.

І не благочестивіший і не самодержавніший, а тільки всього ВУЦВК.

Питаю найстаршого. Пустили, нічого собі чоловічина: тихий такий, чорнявий і в окулярах. Літній уже. Вклонився я йому та й кажу:

— Я від бога до вас. Нащот миропомазанія та благодати, потому як ви будете верховні.

— А ви,—питає,—хто? Робітник?

— Ангел я...

— Кваліфікований? Якого цеху?

— Я не цеху. Лики ми ангельстії...

— Лико дерете? Ага... А в професійній спілці працюєте? На голодних одчисляєте?

— Ні,—кажу.—Я миропомазати... З миром я...

— А я,—каже,—хіба з боєм?.. І я з миром. Чого хочете? Кажіть коротенько...

— Я-ж і кажу: миропомазати вас хочу, благодати бог посилає через мене. Я оце й хочу...

— Ага... Он що... Сам не можу вирішити. Лишіть заяву... Треба проголосувати. Як президія. Ага! Ось і президія... От добре. Зачекайте.

— Товариші! Тут ось ангел од бога, хоче миропомазати. Як бути? На мою думку, треба скласти комісію з представників Наркомінспекції, Наркомпроду й Жінвідділу...

— Таке? На віщо комісію? (Це секретар так). До Танцева його, той його миропомаже...

— Ставлю на голосовання. Хто за те, щоб до Танцева? Всі... Гаразд. Товаришу,—каже,—зверніться до Танцева на Чернишевську в цій справі... Він вам із'ясує...

— Так дозвольте,—кажу,—хоч благодати пустить...

А секретар:

— На вулиці пустиш... Тут і так душно.

Пішов я на Чернишевську. Зустрічаю батюшку. Іде з «вещами», та все хреститься. Думаю: наш. До його:

— Отче,—кажу, як тут до т. Танцева?

— А вам,—питає,—чого?

— Так і так,—кажу. Миропомазати, благодать. Озирнувся він на всі боки, та до мене:

— Лети, голубе. Лети краще й не озирайся! Тут, брат,—каже,—чорта вкрутили, а не тебе, світозарного. Боже тебе сохрани й помилуй. Тікай, поки не пізно, а то тут тебе миропомажуть.

Я—ходу! Полетів над Україною. Побував у Києві. Зайшов до св. Софії, та такого надивився,

такого начувся. Церква—не церква... Театер—не театр... Єпископ молодий, на голові англійський проділь... Стоїть та молодицям підморгує. Служба, мов «Вечорниці» Нищинського, нічого я не зрозумів.

— Ну, а народ молиться? Не помічав?

— Ні, чув на базарі. Моляться...Тільки молитви якісь нові. Все в тих молитвах попереплутувалося. Якась та молитва і «в бога» і «в Христа», і в «печонки-селезонки»... А найчастіше «в матір». Сумно, боже.. Розпаскудився народ... Не слухає вас...

— Кого не слухає? М-е-н-е?! Та я його!! Гукни Ілька!! Хай грим робить!! Світи блискавку!! Я їм покажу!!

— Гукни Ілька?! Світи блискавку?! В Ільковій, боже, колісниці ося вломила... Сірників нема... Чим засвітиш? Гаврило до «Серпа й Молота» пішов— може дадуть коробку в борг.

— Ну, йди. Поклич Ісуса.

— Ісус прохав не турбувати: євангелію переробляє. У тім місці, де ото: «аще тебе хто вдарить по правій, підстав тому й ліву», переробив: «аще тебе хто вдарить по правій щоці, схопи мерщій ломаку й побий її на йому, сукиному синові, до цурки».

— Попроси матір божу.

— Матір божа все плачуть... Дожилась,—кажуть,—до того, що вже й спідничини нема по раю пройтися... І на землі, кажуть,—життя перевела: від духа сина народила... яка з духа втіха: ні пригорнутися тобі, ні поцілуватись...

— Ото згадала стара! Ну, йди. Хай Маруся Єгипетська забіжить.

— А що з миром робити? Може продати? Бочка вщерт повна: через вінця ллється...

— Масти в Англії, в Бельгії. В Японії масти.

— Не хочуть уже. Кажуть, що всі мантиї в плямах і з лисин капле. Придумайте що-небудь. А то молодь учора на мирі яечно смажила... Ілько якомсь колісницю підмазав... Павло чоботи мастить... Гріх самий...

— Придумаєм...

— Кликали, боженьку?!

— Що-ж це ти, Марусю, забула про мене? Ніколи вже й не забіжиш?..

— Та сумно у вас, боженьку... Старенькі вже стали... А в нас там Юрко на гармонію грає, та такої веселої приспівує:

Ех, Роспутіна любила,
До Роспутіна ходила
Саша-д поздно вечером!

— Краще-б отам дракона давив та за жеребцем дивився, ніж ото на гармонію вигравати... Жеребець так у корості весь, а йому іграшки... Не напругкувався?! А ти теж хороша?! Раніш так забігала...

— Е, раніш?! Раніш і ви, боженьку,—які були?! Дужі та грізні?! За сім день он чого наробили! І світ зробили... І лева... А тепер?..

— Що тепер?! Та я?!

— А тепер тільки... щипається...

СТРАШНИЙ СУД.

І ревонули сурми архангельські... Розверзлися небеса... Репнула земля й покололася... Порозкривалися могили... Попідскакували кісточки одна до одної, взялися цупко м'ясом, позв'язувалися... Дунуло душами... Хутенько вскакують душі в тіла відповідні. Схоплюється народ православний і підтюпцем біжить, по дорозі застьябуючись... На суд страшний поспішає люд божий, мужеський і женський, старий і молодий, зело грішний і світлоправедний, і так собі середній, угодовець,—що одної неділі до автокефальної, а другої до православної...

В сяйві золотому, на престолі високому, сидить грізний Саваоф. Одесную—Христос.

І змовкли сурми.

Встав грізний Саваоф:

— Чи всі зібралися? Домкомам перевірити за особистою відповідальністю.

— Всі, господи.

— Судитиму вас по ділах ваших. Слухай мою команду: «Которі вівці—праворуч, которі кози—ліво-о-о-руч!».

Лавиною сунуло все в праву біч.

Поперед од усіх вистрибом ударив мабуть, чи не найсмиренніший, мабуть чи не найсвятіший, з ласки божої, патріярх, раб божий Тихон, владика з Великої, і Малої, і Червоної, і Білої, й Прикарпатської...

Блискавкою мигнули Саваофові очі. Гроном роздерлось повітря.

— Заверніть Тихона!!!

В митрі діямантовій, з хрестом смарагдовим, в шаті золотом вишиваній схилив голову свою перед судією владика і Великої, і Малої, і..., і...

— Куди побіг, Тихоне?! Хто ти еси, Тихоне?!

— Баран есмь, я господи! Вівця кротка...

— Цап еси ти, Тихоне!

— Барач есмь я, господи!

— Цапеси ти, Тихоне! Просили... Давав?! Мерли... Рятував?! Гнобили... Захищав?! Плакали... Уті-шав?!

— Так, господи... Давав, рятував, захищав, утішав... Денікінові давав, Колчака рятував... Юденіча захищав... Врангеля утішав... Бо-ж ніхто більше мають, аще душу свою віддасть за друзі своя».

— А діти! А матері? Мільйони трупів? Тихоне, забув «лекше верблюдові»...?

— Не верблюдов я, господи!

— Хто ти еси, Тихоне?

І тихий, боязкий голос з гурту:

— Дозволь, господи, я скажу. Я—смиренний раб, єпископ Нафанаїл, владика Харківський й

Охтирський. Я скажу, господи, тільки щоб у газети не попало. Ніколи в газетах не виступав.

— Кажи.

— З одного боку, господи, так: допомогти треба...

А з другого—велелепіє твоє, о, господи...

— Не крути! Кажи, що повинні були робити?

— Господи...

— Хто-ж ви есте?!!

Крикнув і змовк.

...Тихою ходою підійшов до престолу господнього Юрко-побідоносець:

— Дозвольте доложити...

— Ну?

— Я, як начветсанупр хлівів твоїх господи, мушу посвідчити, що ці тварини до жодного з вищезгаданих типів не належать. На підставі довгих спостережень виявилось: поведженням—лиси, характером—вовки, тлом—кнури, плодючістю—кролі, голосом—канарейки. Найбільше скидаються на ієрархів православної російської церкви. Батько—Распугін, мати—лисогорська відьма. Годуються—рибою. Сибірка не бере...

І одійшов.

І довго—довго сидів Саваоф... І думав.

— Хто пасе?! Хто пасе?!

І встав всевишній. Махнув безнадійно рукою.

— Не можу.. На землю... Хай трибунал... Всі по трунах! Суд потім... Назад!

СЛОВО-ДІЛО.

Чую напади на «Живу» церкву.

Чую нарікання, що й «Жива»—як мертва...

Що і вона тільки на словах сприйняла соціалістичну революцію, що перефарбувалася тільки в захистний колір, а насправді криє в собі всю отруту й забобони, що так задурманювали люд трудящий за старого дореволюційного часу.

А воно й неправда!

А воно й не так!

«Жива» церква стала на шлях кардинальних реформ в старій церкві і не тільки реформ зовнішнього, показного боку в релігії, а реформ, я кажу, кардинальних, глибоких реформ, що в прикорні змінять і геть знесуть релігійний намул патріяршої російської князівської та боярської церкви.

Соціальна революція, це братця, не «фунт ізюму».

Соціальну революцію сприйняти це не «Достойно є» заспівати...

Це, братця, матеріалізм.

Скрізь матеріалізм.

Усюди матеріалізм.

А церква стара що проповідувала?

Дух...

З духом по соціальному морю не попливеш.

З духом—тут стань, братця, осторонь.

Матеріялу тут подай...

Щоб видать було, що даєш, щоб слухать було,
що пропонуєш.

Одне слово, подержатися, щоб за що було...

Оце дай, раз соціальну революцію визнаєш, раз
«матеріялізму приобщишася»...

І «Жива» церква за це й береться...

Слово—діло...

З Нового року, як я чув, «Жива» подає до бога
величезну петицію, про кардинальні зміни в небес-
ному управлінні.

«Єдиноличне» боже управління цілим світом, ви-
димим і невидимим, касується...

Верховна влада передається з'їздові рад препо-
добницьких, мученицьких, ангельських та архан-
гельських депутатів...

З'їзд обирає небесний виконавчий комітет (НЕ-
ЦИК).

Бог і Ісус входять у НЕЦИК, як консультанти,
в разі як їх не оберуть за членів...

Духа, як єство не матеріалістичне, не вибирають,
а спарувать його з підходящою голубкою, хай яйця
несуть... Призначити йому й його жінці довічну пен-
сію по лантуху проса на рік, за довгочасну службу
на небесній ниві.

Новообраному НЕЦИК'ові переглянути справу
грішників і оголосити широку для них амністею.

Зокрема амнестиувати Іуду Іскаріотенка, бо
1889 років (1922—33) за 30 карбованців хабара—
нести кару несправедливо.

У нас он за мільярди тільки п'ять років приму-
сової праці, та ще й під амністією підводять...

Раднаркому поки що не призначать, а далі буде
видко.

Богоносних святих скасувати...

Минулися ті часи, щоб бога носити, хай ходить
пішки.

Можна в крайнім разі, як куди далеко богові хо-
дити, реквізувати у Ілька для нього одну коняку.

Грім Лькові можна робити одною конякою.

Грім залишається для того, щоб «мужик хре-
стився».

Усіх святих організувати в проізовдственні ячейки
по спеціальності...

Зокрема фін-счотному відділові НЕЦИК'а дати
аванс Зосимі й Саватієві на пасіку. Вулики завести
Даданівські. Віск висилати до ВЦУ, бо тут на землі
не вистачає на свічки.

Розпочати видавати «Вісти НЕЦИК'а». За ре-
дактора призначити Івана Златоустого. За секретаря
Василя Блаженного. На перекладачів — преподобних
Кирила й Методія.

Золота на вустах у Івана Златоустого не рекві-
зувати, а то передовиці невдалі будуть.

Для незаможних святих видавати «Небесну

Правду». За редактора «Небесної Правди» призначити Панаса Лубенського: він знає місцеві обставини.

Для святих—робітників видавати «Пролетарія», і в першій-же числі, великими літерами пропечатати: «Піддержите!». Редагувати «Пролетарія» призначить колегію, в складі преподобних Лазаря та Іова Многострадального.

Трьом «отрокам» Азарії, Ананії та Мисаїлові, що вийшли були живими з горючої печі, доручити зорганізувати з ангелів та архангелів комсомол.

Комсомолові передати того дракона, що давив авесь час Юрко Побідоносець: він його зразу рішить... а Юркові доручити організацію корпусу Небесного Козацтва.

Богородицю реабілітувати що-до народження сина й доручити зорганізувати Жінвідділ. Фурій із Раю приймати тільки з особливої рекомендації, щоб не заводили склоки.

Рай залишити для відповідальних робітників. Са-док здати в оренду Небопідліццям на павидла. Фурій з раю вивести—частину перевести до жінвідділу, а частину до відділу охорони материнства...

В раю на березі Євфрата одкрити Совнаркомівську столовку з пивом, не більш, як на 4 градуси.

Вистроїть купальні, повішать гамаки й привезти літератури.

Пекло залишити, але переглянути, як було зазначено вище, справи всіх грішників і оголосити широку амністію.

Порядки в пеклі злишаються старі, такі як ото

один дядько панові розказував, як йому пекло снилося...

«Сидять,—каже,—пани в казанах киплять, нічого не роблять... А наш брат, як і тут увесь час працював, так і там... усе носить дрова та під казани підкладає»...

Хай так залишається й надалі...

Несторові літописцеві розпочати Істпарт небесний.

.....
Це така петиція...

.....
Що-до реформ на землі, то тут так само «Жива» церква гадає розпочати величезну працю...

Першим кроком її в тім напрямку діяльності буде пристосувати до теперішнього часу всі священні книги, канони, життя святих і т. и., й т. и.

Цю працю вона гадає доручити спілці Селянських письменників «Плуг», беручи під увагу колосальний успіх плужанських колядок та щедрівок...

Голову спілки «Плуг» «Жива» церква гадає сопчислити до великомучеників за великі муки, що їй доводиться приймати, вислухуючи що-поне-ділка твори молодих письменників та поетів.

.....
Не нарікайте на «Живу Церкву».

ПРО «ЮЖБЮРО ВСЕПОПДІЯКОНДЯК-ПАЛАМАР ВЦСПС».

«В селі Горностаївці застрайкував піп.
Вимагає більшої платні».

(З газет).

«Застрайкував піп»...

І правильно!

Потому—НЕП!

Потому—кожний трудящий має право захищати свої інтереси в умовах нової тої економічної політики.

Інакше й бути не може.

Піп—наймит.

Парахвія—хазяїн.

Правлю службу божу, хрещу, ховаю, маслособорую, приобщаю—працюю.

Трудящий, значить.

Службу божу слухаєш, хрестишся, ховаєшся, маслособоруєшся, сповідаєшся, благословляєшся, приобщаєшся—з праці моєї користуєшся.

Хазяїн, значить.

І плати.

Не платиш—експлоататор.

Самі посудіть:

«Одпустиш» раз гріхи—раз прибавочна вартість на праці визискуваного.

«Одпустиш» три-чотири рази,—от уже й царство небесне—накопичення капіталу.

Ні, братіє:

— Довольно! Попили нашої кровушки!

Правильний матеріялістичний підход.

От і пострибають горностаївські парохвіяни. Пострайкує піп тижнів кілька, а на скільки верстов шлях до царства небесного подовшає...

Слава першому!..

А чого решта мовчить?

Забули батюшки, що «в єднанні сила».

Негайно—профспілку.

Пам'ятайте, отці, що тільки організовані трудящі можуть боротися з експлоататорами...

Закладайте на місцях профбюра.

Доки не буде у вас «Южбюра Всепопдякондяк-паламар ВЦСПС», нічого ви не зробите.

Всі вас експлоатуватимуть.

ПРО БЛАГОДАТЬ, ПРО КАНОНИ І Т. И.

Мова йтиме про благодать, про церкви, про канони взагалі про щось божественне.

1) Що таке благодать?

Не знаю. Знаю тільки, що це щось таке, що «низходить» зверху і що його не видно, навіть, під мікроскопом (таке воно маленьке!). Проте дуже велику воно вагу має в ділах божественних, бо без його і патріярх, і митрополит, і простий священник, як без рук. Не може нічого угодного богові робить. А як і робить, що без благодаті, та так—на вітер, без ніяких позитивних для вірного наслідків. Благодать має ту ознаку, що вона «почиває» на комусь.

2) Що таке канон?

Не знаю. По Галицькому це—гармата. Але по церковному—це щось інше, бо якби це була гармата й по церковному, то таких канонів і сам бог-би перелякався. Канон це щось таке, ніби трубки якісь, що по них «низходить» благодать... А як та благодать сприсне з канона й «низойде» поза ним, то вона не дійсна. Одже, значить, канон так само штука дуже важлива.

3) Що таке церква?

Знаю. Та й ви знаєте.

Щоб церква була богові угодна, треба, щоб на ній «почивала» благодать.

Благодать іде по канону зверху, з неба тоб-то, на патріярха. Він, патріярх, тую благодать приймає, сортирує й розподіляє дрібнішими канонами на митрополитів, залишивши собі належну частину. Ті на єпископів, єпископи на священників... Діяконам і дякам благодаті не помагається...

Благодать, бачите, найголовніший чинник у церкві. Святість і, сказати-би, вірність, правдивість церкви залежить од благодати. Від тєї благодати залежить і властивість самої церкви, ознака її, її характер, її особливість... Одне слово: яка благодать, така й церква.

До чого це все я так докладно?

Ось до чого.

У нас тепер церква «революційна». Жива церква..

Добре.

А хто тою церквою править?

Старі єпископи та митрополіти, що одкаснулися від Тихона...

А яка на них благодать?

Тихонівська, бо він, як патріярх, розподіляв поміж усіх їх тую благодать...

А що найголовніше в церкві?

Благодать.

А що характеризує церкву?

Благодать.

А яка благодать на «живій» церкві?

Тихонівська.

А яка «жива» церква?

«Революційна»?

Ні, буде. Вже заплутався. Годі.

Не фаховець я в цих справах і заплутався.

ЗАПЛУТАЛАСЬ БОЖА СПРАВА.

«Цими днями закінчився 1-й Всеукраїнський церковно-обновленчеський З'їзд. З'їзд ухвалив оголосити православні церкви України, Криму й Галичини автокефальними, для чого заснував Всеукраїнське ВЦУ на чолі з митрополитом Тихоном».

(З газет).

Завучраспреду божої на небі канцелярії підігнав усі справи, позаводив для всіх православних церков нові папки, порозкладав куди слід папери.

Сидів завучраспреду й милувався.

Ряд по ряд,—папочка на папочці,—в хронологічному порядку:

- 1) Мертва...
- 2) Жива...
- 3) Народня...
- 4) Автокефальна.

— Слава тобі—подумав учраспред—господи! Все як слід... Тепер собі підшивай, підклеюй, виконуй Саваофові резолюції... Угомонилися, нарешті... Ато-ж

ну, нікого тобі порядку! Що день—то й трісь.
Що день—то й трісь! І давай нову папку! І записуй...

Сидів завучраспреду й усміхався, затягався самодоволено ладаном (на небі тютюну не палять)...

Анголята в очко грали.

Чути було, як мироносиці на річці білизну прали, та «Ой, не ходи Грицю», тоненько виводили...

Харашо було.

Сонце світило. Вітрець подував. Бог спокійно в кабінеті похропував...

Спокійно було.

Порядок уже був.

І роботи менше...

Попи та рабини з ксьондзами самогон по церквах, та по костьолах, та по синагогах курять—молитов, значить, менше.

Молитов менше,—роботи в канцелярії менше.

Роботи менше,—настрій кращий.

А платня однакова: 17 розряд, Та ще іноді й тантьєма перепадає.

Милувався учраспред і очі заплющив.

Коли ось Гаврило:

— Святителю божий, учраспреде, моли бога за нас!

— А що хіба?! Молю!

— Нова!

— Що «нова»?!

— Нова! Церква нова! Автокефальна!

— Кинь, Гаврюшо! Не жартуй! Є вже така! Ось і папочка. Дивись: «Автокефальна. На чолі Василь. Благодать з мирян через пальці».

— То стара! Ось нова. Автокефальна: і на Україну, і на Крим, і аж на Галичину! Від Сяну до Дону! І на чолі Тихон! Благодать з Москви!

— О боже мій! І на Крим?! Та там-же Алах править, а не наш!

— Що-ж поробиш? Так написано!.. Оце телеграма, а херувими переказують, що молитов там вагонів сімнадцять смалить,—вже Марс проминули, скоро тут будуть.

— О, рятуйте! Знов діла, знов папки!

— Та Юрко он бунтує. Одержав з Києва, з Софії від першої автокефальної депешу. Пишуть: «Свинство! прохали весь час одну автокефаліувать, а бог дві послав?! Що за порядки!? Іноді дощу прохаємо, чи хмарки паршивенької, так не можна?! А цілих дві автокефальні, так можна?!» Таке, хоч бога за бороду! Та на мене напосівся! «Біжи—кричить—до учраспреда, щоб скасував, а то я йому—кричить—крила з плечей повисмикую!» Ідїть до бога та з'ясовуйте, куди хоч молитви вигружать. І так уже головний склад на четверо переділили! Місця нема!

— Боже! Боже!

— М-м-м!..

— Прокиньтесь, господи! Молитви нові їдуть. Нова церква відкрилась: автокефально-жива! Що робити?

— Та була вже-ж автокефальна!

— Так це друга!

— Рееструй! Потім розберем.

— Потім розберем? А молитви куди? Сімнадцять вагонів!

— А я знаю?

— Та ви-ж бог! Ви все знаєте!

— «Знаєте?! Знаєте?!» Що в мене двадцять чотири голови? «Знаєте?!» На одну церкву—знав, а тепер п'ять! «Знаєте?!»

— Та Юрко он галас ізчинив! За стару автокефальну стоїть! «Прохали—кричить—одну, а ви дві даєте?!»—Що йому сказати?

— Пошли ти його к лихій годині! Дивись: «дві дали?!» Я—бог, чи він—бог? Хочу—сто дам!!

— Так незручно!

— А мені зручно!? Хай сяде на моє місце та спробує! Спробуй бути многомилостивим та всеблагим, коли кожна церква свічку ставить, в потім одна одну тими свічками хлудить! Спробуй, кажу! Одному уважиш, другий кляне! Що робитимеш?! Реєструй молитви до мертвої—однакові! Та скажи управділами, хай напише до Наркомзему прохання, щоб клаптик землі дав! Покину я вас! Остогидло! Закладу з Петром та з Павлом комуну! Живіть самі! Он там «жива» проповідує, що бог—це не я, а щось «вище за нас», «ідея» якась, «вічність». Хай вами ота «вічність» править. Не хочу!

Та й ліг бог спати!

НЕ ЗАБИРАЙТЕ СИНАГОГИ!

«Дві тисячі п'ятьсот Харківських євреїв, робітників та студентів, подало голоси за передачу хоральної Харківської синагоги під єврейський робітничий клуб».

(З газет).

Підійдемо до справи так.

Чия синагога?

Божа!

Негубвиконкомова й неєврейської громади, а божа.

А з богом шуткувати не раджу.

Пригадуєте, що бог колись зробив, як люди нагрішили по самісінькі тпруті?

Потопу всесвітню послав.

І потопилися всі, тільки Ной з родиною й урятувався.

І тепер те саме може бути, бо бог і досі ще грізний.

Сипоне дощем «перший день сорок днів і сорок ночів», та другий, та третій.

Тов. Кузнецову, голові Харківського губвиконкому, добре. Віддасть синагогу, зробить ковчег, ви-

бере собі по сім пар чистих та по сім пар нечистих,
і подавсь Арарата шукати.

А ти плавай тоді по Сумській, доки тебе лопанські
окуні поїдять.

Не займайте краще, хай йому аби-що.

Це одно.

А друге—самі таки подумайте: паска, маца. Такі
свята й без синагоги.

Казав мені один знайомий:

— П'ять пудів маці приготував, п'ять пляшок
пайсаховки, гуску, индика! Справив нового «котелка»,
щоб у хоральній посидіти—а тут одбирають... Таке,
хоч викидай усе!

Ну, мацу там, гуску—це все й без синагоги поїсти
можна, а на лиху годину йому «котелок»?

І це-ж не тільки він один. Сила-ж таких є.

І що вони робитимуть!

Знову-ж таки канторів безробітних скільки буде—
для біржі праці робота!

І то-ж уже вічні безробітні: ти-ж його на управ-
ділами не призначиш. Голосом ділами керувати не
можна...

Рабин з голоду не загине: він проживе й з хірур-
гії, а канторові або в «Атракціон» іди, або голодуй...

Не гаразд!

А найголовніше не те.

Найголовніше ось що.

Скажіть на милість, чиї дві з половиною тисячі
голосів одбирають синагогу?

Робітників?! Та студентів?!

То-ж бо то й є!

Їм, бачите, клуб закортіло мати?!

Справедливо обурювався мій сусіда:

— Чому йому не піти в клуб?! Він собі попрацю-
вав паршивих яких-небудь вісім годин на паршивому
заводі, прибіг додому, сьорбнув дві ложці борщу,
так йому нічого робити! Йому давай клуб! А ви
подивіться, який я нещасний! Ранком так я вже на
Благбазі. А в дванадцять так я в Астраханці. А в го-
дину так я в Пасажі. А звідти так біжиш знову на
Благбаз. А потім до Метрополя... З Метрополю в Держ-
банк. З Держбанку в Покобанк... З Покобанку в Укра-
їнбанк. З Українбанку в Торговельно-промисловий
банк! По дорозі (ну, як собака!) забігаєш на біржу!
Так отак як проманіжишся з дев'ятою до сьомої, так
прибіжиш додому, так годин з чотири за столом си-
диш, доки пообідаєш... Так мені вже не до клубу!
Так у мене є один день— субота, коли я можу відпо-
чити, так у мене синагогу забирають!..

Таких, як мій сусіда, не дві з половиною тисячі,
а десять тисяч!

Пожалійте їх!

Не відбирайте синагоги!

НЕ ЗАЙМАЙТЕ, ХАЙ ЙОМУ ХРІН!

«В Москві відбувся суд над ксьондзами».

(З газет).

Робітник Федотченко у «Правді» запитує, чому не судять римського папу, бо, мовляв, головний злочинець у процесі римсько-католицьких ксьондзів є папа.

Ксьондзи тільки виконували папині накази не давати золота на голодних та провадити контр-революційну роботу...

Все це правда.

Папа! Усе папа.

Але-ж як його судити?!

Ви-ж таки самі подумайте, це-ж намісник Христів на землі.

Та його як зайняти, так бог громом як торохне, — земля репне!..

Що це вам штука, чи що?

Другої Месини хочете?

Це одно.

Далі.

Ви знаєте, що у папи ключі від царства небесного?

Ви про це подумали?..

Почнете судити, поведете на суд чи там до слілчого, а він, лиха личина, засуне де-небудь у Ватикані в запічок ключі й піде...

Ви подумали, що буде, як стовпляться всі праведники біля царства небесного?..

Та то-ж такий галас ізнімуть, що проходу не буде.

Доведеться всі радянські установи зачинять...

Це не те, що натовп біля Губфінвідділу з підходом податком...

Ви хіба не знаєте, як лаються праведники, як зберуться докупити?..

Хіба ви не чули, що твориться, як «жива» засідає, а праведники на засідання приходять?

Та то-ж такий тарарам, що боже борони!

Там такої «матери», такої «матери» (звичайно, не божої!), що в церкві вікна бряжчать.

Ато-ж зберуться не тільки українські, а з усього світу божого...

Йй-бо, Петро з ума зійде!

А то ще як напруть та виламають ворота!

То-ж понабивається такого в рай, що потім усі казани та сковороди доведеться з пекла до раю переносити...

Утелюються який-небудь Мусоліні, то-ж усі райські дівчата пропадуть...

Небезпечна це штука — судити папу...
Хай собі сидить у своєму Ватікані й думає, що
він у бога теля з'їв...
А ми краще ярвину сіятимемо та підручники
для шкіл видаватимемо...

А ЩО РОБИТИ?

«У воздвиженськiм манастирі на Полтавщині знайдено самогонний апарат і силу самогону».

(З телеграм).

І всі лаються.
І всі нахваляються:
— А ось ви які! Святі та божі!? Самогон курите!?
П'янствуєте!? Темний народ споюєте!?
А ніхто не зважить їхнього тепер становища...
Ніхто не замислиться над тим, що-ж бідним ченцям робити?..
А ви отак зважте...
Спалахнула революція.
Ченці всі мигтю — догори рясами!
Думаєте — зручно?
Спробуйте!
Далі...
На монастирських воротах напиши:
«Радгосп».
«Дитячий будинок».

«Санаторія»...

Думаєте—приємно?

Думаєте—не зап'єш?

Рвонули до бога...

А тут з усіх кінців:

— Нема бога! Світ із нічого повстав! А природо-
знавство!? А історія!? А географія!?

До мощів ченці...

Нема мощі! Була та порохом узялася! По раках,
сама собі «дрикирія з трикирією»... Та й та порох-
нява...

До Тихона:

— Святителю! Рятуй!

— «У мертвих» я, братіє! Не дієвительной!

До «живої»...

— Захисти, которая ще поки-що жива!

— «Чорні» ви,—говорить,—а я тільки «білий»
кольор визнаю... А потім досить уже того, що «не
жонатой-халастой», мені давай «не халастой-жона-
тий». Совайся далі, братіє!

До автокефалії.

— Зроби ласку нині, повсякчас і на віки вічні!

— Амінь вам, братіє! Проморгали паряхвію. У нас
по виборах!

Куди підеш? Кому скажеш?

До ради не вибирають...

У кооператив не пускають...

У комнезам не просунешся...

До середняка не хочеться, бо становище не з'ясо-
вано...

До куркуля не вигідно...

Ну, й гонять!

Ну, й п'ють!

А святе письмо дозволяє. Є для того тексти від-
повідні:

«Єя же і монасі приємлють».

І другий є текст:

«Аще ти священник—священствуй!

Аще ти мніх—гони самогон!»

І нічого лятайся!

УСЕ ЗРОЗУМІЛО.

«В одному селі на Київщині старий дяк, що дякував 70 років, заявив, що йому справа з релігією не зрозуміла, й кинув дякувати».

(З газет).

От тобі й маєш!

Сімдесят років, бідолаха, славословив, виспівував, вичитував, свічки палив, ладаном курив, святих цілував і раптом—лусь себе требником по лобі!

— Що це я роблю?! Кому каджу, кому співаю?

Шпурнув псалтир, сів і заспівав веселої.

— Чого то ви, дяче?

— Темна справа з релігією,—хлопці. Ні чорта в тій справі не розумію!

Пропало в дяка сімдесят років.

Цілий вік людський працював, щоб потім сказати:

— Не розумію!

А що в тій релігії незрозумілого?

Що там такого темного, щоб за цілих сімдесят років його не допійняти?

Та найпросгіша штука та релігія...

На небі: бог, син і дух.

А на землі: «во человецех благоволеніє»...

Оце й усе!

Бог—це-ж зрозуміло. Це такий собі дід з сивою бородою, у підрыснику, босий, без шапки, а круг голови в його таке щось ніби тоненькі кілочки сторч понатикувано.

Син—це молодший, з русявою борідкою, у сандалях, круг голови жовтий обруч...

А духце—голуб білий, з породи вертунів, що в його з хвоста ніби дим іде...

Оцій тройці треба молитись.

Найкраща молитва:

— Подай господи!

Молитись треба для того, щоб на землі було ото «во человецех благоволеніє»...

«Благоволенієм» зветься грошзнаки 1923 року, пшениця, книші, мед, сушені грушки й курка.

Раніш (до революції) до благоволенія належало й порося, але тепер його звідти викреслено.

Оце коротенька схема релігії.

Отже нічого в релігії незрозумілого нема.

І даремно той дяк кинув дякувати.

Хай-би дякував і далі.

ОТАКЕ БУЛО В МОСКВІ.

«А Тихона не судитимуть:
злякались!»

(З підслуханих розмов).

А ви-б не злякались? Ви-б судили?

Ви-б ризикнули, якби вам таке трапилось, як у Москві?..

Знаєте, що було на засіданні ВЦВК'а, як обмірковували справу, чи судити Тихона, чи не судити?

Засідання затяглося до 12 години ночі...

Тільки ото перший півень кукурікнув, світло так і загасло... Раптом, ніби хто дмухнув. Потім у залі засідань, як загуло, як засвистіло, як затріщало, як залопотіло, так у всіх членів волосся догори тільки—диб! диб! диб!

Потім за порт'єрою щось як зашарудить!..

Порт'єра одхиляється—одхиляється, усе набік—набік, та вгору—вгору), так і заклякла...

А з-за одвірої сяйво таке, ясне-ясне, снопом цілим так і виперло... Виперло й розпливлося по залі...

І виходить білий-білий парубок, увесь у білому, волосся на йому біле, очі в його білі, ніс у його білий, нігті в його білі, вуха в його білі, тільки зуби в його чорні...

Та як гаркне... Громом ніби як тарарахне:

— Я—говорить—син Ісака, Авраама, Йосипа, Малахії, Ісаї, Лікуя, Якова, Сима, Хама та Яфета, Кавеля, Аїна, Ієремії, Мойсея, сина Давидового, Соломона, Навуходносора, Ізекіля, Ганни й Каїафи...

І почав, і почав, і почав—скільки в його батьків було...

— Я—говорить—отрок Ананія-Азарія-Місаїл-Ревека...

— Я—говорить—богом посланий до вас отут нечестивих! За що судите Тихона?! За що—питає—святішого, правительствующого?!

Та як грюкне кулаком по столі, так чернильниці тільки—бряз! бряз! бряз!..

А Калінін до його тремтячим голосом:

— Товаришу отроча! Ананіє-Азаріє-Місаїле-Ревеко Ісаковичу-Аврамовичу-Малахіївичу-Ісаїє-Лікуєвичу і т. д., і т. д.! Змилосоудствуйтесь: не будемо!

— Скасуйте!!!—кричать...

Ухвалили не судити...

Тільки ото ухвалили, почало в залі розсвищуватись, розтріщуватись, розлопочуватись... і не встиг ще вдруге півень кукурікнути, як з'явилася електрика, і отрок так і поплив через усю залю до квартирки. Одчинив квартиру й зник...

На небо полетів...

— Так—питаю—після того всього ви-б ризикнули судити?

Тільки на другий день, як Троцькому про це розказували, виявилось, що можна було того отрока здихатись...

Прийшов т. Калінін до Троцького.

— Отаке та отаке—каже—було з нами, Лев Давидович! Поперелякувалися... скасували!..

— Невже нічого не можна було зробити?

— Нічого. Такого галасу той отрок наробив, що й досі тремчу!

— Молодий?

— Та парубок ще!

— А чи учотну картку має, питали?

— Ні.

— То-ж бо то й є! Зразу-б ушився, якби спитали...

Та вже пізно було... Ухвалили. А ухваленого не переиначиш.

ПОРА ВЖЕ.

«В Англії ліберальні священики вимагають переглянути десять заповітів, бо вони вже перестаріли».

(З газет).

Сказано воно—Англія!

В корінь дивиться...

Бо й справді таки пора передивитися оті, сказати-би, конституції віри всілякої, заповіти оті Мусієві...

«Все йде, все минає». Світи рушаться. Маємо революції й Ейнштейна й підмолодження Штейнахове, а «основа» стара...

Пора... пора...

Я по пунктах.

I. «Я є господь бог твій і т. д.»...

Змінити так:

«Ми є небесний ВЦВК твій і хай тоді не будуть інші, крім мене.

II. «Не сотвори собі кумира»...

Хай так і буде: «не сотвори»...

III. «Не приємли імени господа бога твогого всує»...

Скоротить. Залишити тільки саме «всує»...

IV. «Пам'ятай день суботній»...

Змінити в залежності від того, на чому зупинимось: на «понеділкові», тоді «понеділок» і підставимо. Слова: «а день сьомий субота господу богу твоєму» замінити: «день сьомий (ім'я рек) навсічотиривітри»...

V. «Почитай батька й матір»...

Додати: «в залежності від батька й матери»...

VI. «Не вбий»...

Викинути. Все'дно—не ти вб'єш, тебе вб'ють...

VII. «Не прелюби сотвори»...

Викинуть «не». Веселий заповіт буде.

VIII. «Не крадь»...

Залишить. Для госпорганів, трестів і т. и.

X. «Не свідчи брехливо про друга свого»...

А як друг засипався? Треба-ж визволити. Викинуть.

X. «Не побажай жони і т. д.»...

Дуже заплутаний заповіт. Усе вкупі якось тут: жінка, віл, осел, хата...

По мойому жінку звідци викинуть...

«Не побажай»? А як бажається? Викинути жінку.

Вола й осла залишити. Додати ще: «авто, трактора й золотої валюти»...

.....

СЛУХАЙ, ОБИВАТЕЛЮ.

І коли після пива, після лото, після механічного тоталізатора він прийшов додому і, напівроздягнений, сидів у кріслі, велика втома залила його мозок, його м'язи, його нерви...

Тоді прийшла до його чудесна жінка, в криваво-червону порфиру одягнена, й поклала свою сталеву-прекрасну руку на спітніле чоло його...

І в очах чудесної жінки світилася тверда воля й велика мудрість.

— Хто ти є, чоловіче?— запитала його чудесна жінка.

І, осяяний неземною красою жінки чудесної, промовив він:

— Обиватель я.

— Про що мариш, обивателю?

— Так собі... Спати хочу... Роздягатися ліньки...

Сиджу...

І промовила чудесна жінка:

— Десять літ завтра, обивателю, як прийшла я на землю цю.

Десять літ завтра, обивателю, як у вирі, у вихорі, у бурхливому полум'ї, у кривавих загравах прошуміла я ланами, лісами, степами... Десять літ...

— Хто ти?..

— Я—революція.

— Рррат...

— Не кричи, обивателю. Не бійся. Ти-ж певний, що я не така тепер, як була десять літ тому, коли од заграв моїх ти ховався в льохи, коли з перин, умивальників та урільників ти під дверима робив од мене барикади, коли од вихору мого ти закладав подушками вікна... Чого-ж ти боїшся? Давай краще з тобою побалакаємо...

— Д-д-д-авай.

— Ну, обивателю, як ти живеш?

— Сквернуvато... 9-й розряд і нарузки не дають...

— Ах, не про те я... Не про те... Ти коли-небудь думав про мене?

— Думав.

— Коли-ж ти думав...

— Як на загальних зборах у порядку профсоюзної дисципліни бував. Там про тебе говорили, а я думав...

— Що-ж ти думав?

— Думав... Що дала нам Жовтнева Революція думав...

Гнівno й гордо підвелася чудесна жінка... І іскри зневаги спалахнули в прекрасних очах її... І тверда сталь забрeніла в її голосі:

— Що дала я тобі, ти думав?! Я дала тобі все. Ти хто—робітник?—Я дала тобі волю, я дала тобі заводи, я дала тобі фабрики. Ти хто—селянин?—Я дала тобі волю, я дала тобі землю. Ти—інтелігент?—Я дала тобі волю, я дала тобі необмежені простори виявляти інтелект твій. Я все дала... І щороку ти думаєш, що дала тобі революція. А подумав ти хоч раз у цей день, що ти революції дав? Подумав! Говори!

— Ні... Я... Я... не буду.

— Та не тремти ти так. Не бійся. Я не битиму. Я питаю тебе, що ти дав революції?!

— Мовчиш?! Слухай, обивателю.

І буйним потоком полилися слова із прекрасних уст чудесної жінки... І в словах тих мідь дзвеніла, і був у тих словах і жаль, і гнів... І проривалась лють у них, і звучала гордість...

— Слухай, обивателю.

Я прийшла до тебе вільною, як легіт гірських полонин... А ти причепив до мене «платформу». Ти жабою дряпався на ту «платформу», на всі боки озирався... А, видряпавшись, сів і завив голосно:

— Дай ставку!

Я в бурі буряній принесла тобі машини, домни, паси... А ти «запальнички» почав робити... Я завітала твої мартени, я завертіла твої машини, а ти не можеш дати мені нічого, без «комісії підвищення продуктивності», без «комітетів поліпшення якості»...

Я в вирі шаленім волю тобі кинула, а ти обернув

Пі в прогули, в бюлетені страхкаси та в черги біля поліклініки...

— Слухай, обивателю.

Я в загравах кривавих дала тобі землю, а з землі тої ще й досі трьохпільля соки висмоктує, а землю ту ще й досі будяки колять, мишії та перії криють...

Я могутньою рукою скинула з тебе кайдани національної неволі,—а ти з пригнічуваних культур зробив посміховище, ти з задавлених мов зробив «собачі», ти красу національного відродження добавчаш у «комісіях українізації», куди тебе ломакою заганяти треба.

Я вихорем зірвала з тебе чорну пелену темряви, а ти чухаєшся, коли тебе кличуть до школи, ти біжиш до пивної, ти біжиш на-досвітки, коли в школі учитель чекає на тебе, щоб тобі, дорослому, розплющити очі знанням привабливим.

— Слухай, обивателю.

Я посадила тебе в апарат керувати величезною державою робітників і селян, а ти в тім апараті кубло бюрократичне зробив собі й видавлюєш із живого діла своїми чиновницько - бюрократичними руками душу живу...

Коли кращі твої батьки, сини, матері, сестри, брати путь мою поливали гарячою кров'ю своєю, ти в черзі по пайки стояв, мене проклинаючи...

Коли тепер твої брати, твої сестри над верстатом надривають груди свої, ти посвистом різким вечори пронизуєш, ти обригуєш тротуари, ти «криєш» про-

хожих, ти фінку стромляєш у серце брата твого...

— Слухай, обивателю.

Я дала тобі скарби народні, а тих їх розтрачуєш, ти програєш їх у шмендефер, ти пропиваєш їх з протитутками.

— Слухай обивателю.

Що-ж ти дав революції?! Говори!!!

.....

— Заснув?!

— Тху! Бодай-же-ж ти й не прокидався!

ПОНАД ТУМАНАМИ.

Коли вас починають штовхати під дев'яте ребро з обережним криком:

— Уставай! Уже авто під'їхав?

Ви схоплюєтесь, продираєте очі й кажете:

— Їй-бо, я не боюсь!

— Одягайся, одягайся—чекають-же!

Одягаючись, ви думаєте про те, що сьогодні ви перший раз летите на аероплані, натягаєте сорочку на ноги, а голову намагаєтесь усунути в ліву штанину. Це у вас ніяк не виходить, ви стрибаєте на одній нозі по хаті, нервуєтесь і лаєтесь:

— Чого вона таку тісну сорочку пошила?

Потім, одягнувшись, кінець-кінцем, хапаєте під пахву базарового кошика, а портфеля кидаєте на плиту.

У вас висмикують кошика, дають у руки портфеля й кажуть:

— Не стрибай-же на ходу, будь ласка, а то ще на рейки потрапиш?

— Та я на аероплані! Які там рейки в лихої години?! Повітрям лечу. От!

Потім похапцем прощаєтесь і ще раз кажете:
— Їй-богу, я не боюсь! Бувайте!

Біжете до дверей і б'єте двері коліньми й грудьми... Б'єте довго й уперто.

— Одщепни заціпку.

— Ага?! Бувайте...

Трясти вас починає, як тільки ви сіли на авто... Ви дивитесь на небо й думаєте:

— І чого-ж воно, господи, отуди так високо?!

І обережненько до товариша, що по вас заїхав:

— Туман... Може не полетить?!

— Полетить...

— Полетить... А як він полетить? Високо?

— Високо полетить...

— Високо полетить... А низько не літає?..

— Високо літає...

— Високо літає... А харашо, мабуть, як високо літає?.. І не страшно, мабуть, як високо літає...

— Ні, не страшно!

— Як і високо—не страшно!? А як низько, так теж не страшно!

— Високо літає...

— Високо літає... Отам? Угорі?..

— Ну-да?

Ви дивитесь угору, стежите, як летить ворона, придивляєтесь до тої ворони, і хочеться вам по воронячому затріпати руками... Як крилами...

Аеродром...

Розкинула крила над зеленим споришем велика зелена птиця...

Коло птиці люди ходять...

— Зрастуйте. Зараз полетите. Будь ласка, в контору...

Важать вас, які ви на вагу...

— А скажіть, будь ласка, пасажирів уже не прив'язують?..

— Ні, не прив'язують...

— Не прив'язують... Так, значить, вони неприв'язані й летять?..

Так і летять.

— Он як. А якби прив'язать, так полетіли-б?

— Навіщо-ж прив'язувать?.. Кабінка-ж там, вона щільно зачинена. Ви собі сидите й летите...

— Сидячи, значить, летять? Он як... А двері щільно зачинені?..

— Ну-да, щільно...

— А то воно, знаєте, двері одчиняться... Воно, знаєте, сидиш, летиш... Неприв'язаний летиш, бо тепер уже вдосконалено, вже тепер не прив'язують... Так той... Може-ж трапитись пасажир, которий боїться, а воно, знаєте, двері одчиняться, а пасажирів тепер уже не прив'язують, бо тепер уже вдосконалено...

— Та не бійтесь...

— Я не боюсь... Чого-б я боявсь?.. А убиральня є?

— Є.

— Чоловіча?

— Та там іззаду...

— Добре, що чоловіча... Я не боюсь... Мені треба описати, як воно влаштовано, знаєте...

І ходите ви круг зеленої великої птиці, що розкинула могутні над споришем крила... Ходите, мацаєте її, гладите, сіпаєте за якісь дротики...

— Оце аероплан?.. Ич, який... Великий аероплан... Він оце й полетить?..

— Він і полетить.

— А як він летить?

— Розженеться, пробіжить й підноситься...

— Отуди біжить?

— Ну-да...

І дивитесь ви на зелене поле, куди аероплан побіжить і чогось вам на думку спадає шалене бажання самому дременуть на зелене поле, а потім повернути на сошу й ударить сошею, не озираючись...

— А скільки сил?

— 260... Мотор Рольс-Ройс... Англійський.

— Сильний значить... Високо, значить,— може.. А як менше сил— тоді нижче?

— Ні... Можна й на менше високо...

— А система яка?

— Дорнье-Комета № 2... Дві тисячі і двіста оборотів за хвилину... 120 верстов за годину...

— Швидко, значить?.. Он як...

— Прошу сідати.

— Зараз-зараз... Це Укрповітрошляху апарат?

— Ну-да! Прошу, товаришу, сідати.

— Зараз-зараз... А це крила?

— Ну-да! Прошу, товаришу...
— Зараз-зараз... А це стерно?
— Ну-да... Прошу, товаришу...
— Зараз-зараз...

І входите ви в кабінку...

А вам хочеться ще розпитати... Вам так хочеться ще постояти, побалакати. Цікава бо штука аероплан... Нова штука... Така штука, що мов птиця літає, а ви на ній...

Кабінка...

Може два з половиною аршини завширшки, а три аршини завдовжки... А може менше, а може й більше—не міряв... Вікна в кабінци—праворуч і ліворуч, завісочками позапинуваті... Спереду в кабінци—канапка на два чоловіки, і ззаду—на два чоловіки... А посередині порожньо—там, як люди посідають—там їхні ноги... Праворуч—двері... В ті двері пасажири заходять, коли летіти збираються... На канапки пасажири сідають і летять... На задній стінці—правила повішено, чого робити не дозволяється... Не дозволяється цигарок палити, гвинти одкручувати шасі перепилувати, «рятуйте, хто в бога вірує» кричати, горілку пити, штрикати голкою пілота у віконце:

— Постій,—мовляв,—голубчику, я додому хочу!

Стрибати з аероплана, пролітаючи над своєю вулицею,—можна. Це—дозволяється...

Ікон у кабінци немає... Молитися господові богові можна в куточок.

Хапати за руку сусіда, приказуючи: «Боже мій! Боже мій! Боже мій! Уже падаємо!»—не можна. Сусіда може вдарити. За це він ні за якими кодексами не відповідає...

Сіли ви...

Отут уже починається...

Тут пасажир, котрий дуже боязкий, сіпається до дверей...

Отут якраз воно й загуде... Загуде, затріщить, мигнуть перед вашими очима ангари*... Вас поперло.

Пасажир, котрий боязкий, дивиться на сусіду, і в очах у його такий знак запинання, як каланча...

— Уже, значить,—нас полетіло?

А оте, на чому вас посадили, м'якими стрибками, з веселим рокотом, по м'якому зеленому килимові котить...

Ви—зирк праворуч, зирк ліворуч,—а воно котить...

Потім стало...

Ви до дверей...

— Уже прилетіли?! Як швидко!

Ех, у цей момент,—як залопотить-же воно. Як-же-ж і затріщить! Вихором летять повз віконечка трісочки, камінці, бадиллячка, грудочки...

А оте, на чому вас посадили, вперед ірвонулось. Ірвонулось і помчалось.

* Ангар—аеропляняча стайня.

І от якийсь легенький пантерячий скік, виверт якийсь ледве помітний і ввесь ваш страх... Ні, що я кажу: «страх». — Уся ваша хоробрість од шиї, од голови, од грудей — вона, хоробрість ота ваша, на низ посунулась... Посунулась і примостилась у вас же таки в середині, тільки на отаманці й у черевиках...

Під вами, товариші, земля залишилася...

Падає земля од вас, кудись туди вниз, падає швидко, невпинно падає... Вся земля, скільки ваше око її вхопити може, униз мчить. Меншають хати, дерева зеленими кучерями закриваються, коні на щурів перекидаються, люди ляльками робляться, струнками вузькими лінійками простягаються вулиці, вздовж і впоперек якісь лялькові будівлі прорізуючи... А гіподром, де кінські перегони неділями влаштовуються, — так гіподром той не широкий шлях, а кинутий на зеленім килимі мотузок... А може не мотузок, а попеляста гадюка великим колом скрутилася і серед левади спати лягла...

А далі під вами хтось із великого глечика молоко розлив... То туман на Харкові сидить.

Ви вже не на землі, а над землею... Ви у повітрі... Ви там, де може були тільки секунд п'ять, та й то в дитинстві, коли летіли з дуба од сорочачого гнізда.

Ви залишили під собою те, на чому кілька десяти років збивали підметки, натирали мозолі, скорочувались за штатами, хвилювались за ставку...

□ Ви залишили під собою те, з чого заздрісно дивилися на задрипаного горобця, як він із вашого сміт-

ника летів на сусідську клуню і, летючи, весело цьвірінкав.

А пригадуєте ви собі такі хвилини, коли, лежачи горілиць на леваді, ви десь у недосяжній блакиті намацували прижмуреним оком шуліку, що гордо кружляв над вами, із вас таки-ж і посміхались?

Пригадуєте?

Так майте-ж на увазі, що то ви тепер за того шуліку правите, що то ви тепер прижмурюєте десь у блакиті заспане око і, посміхуючись, дивитесь на дзвіницю, що, як Пилип з конопель, виткнулась із купи будинків...

Ви — летите...

Ви за кілька хвилин перестрибуєте через Харків, де ще вчора хекали, висолопивши язика, щоб за півгодини, спотикаючись і на себе подібних натикаючись, перебігти з Гончарівки до редакції...

А тепер отак:

— Рарр-з!

І нема Харкова...

Так тільки оддалік маячить щось білим молоком залите... Так тільки щось там залишилось таке невиразне... Купка якась будинків манісінських, якісь поміж тими будиночками стежечки, на будиночках на тих якісь пущівіріночки димком пшикають...

Як це по земному зветься? — Бовдури?

Ви — летите...

Ви—летите...

Чи страшно, питаєте?

Хто боязкий, тому дуже страшно.

Хто не дуже боязкий, тому не дуже страшно.

Хто хоробрий, тому зовсім не страшно.

Одно тільки вам і скажу: моїй прабабусі, як уводили її у вагон, так хусткою щільно очі зав'язували... Инакше ніяк не хотіла у вагон улазити. Сіла на пероні й каже дідові:

— Голубчику, я краще пішки... Воли та й ті іноді дрочаться... Ти їдь машиною, а я потихеньку прийду...

Бачите, яка штука: і воли іноді дрочаться. А аероплан не воли... Він таки трохи до волів подібний,— воли ревуть, а він гуде,—проте, різниця все-таки між аеропланом і волами чималенька...

Ох, і страшно-ж.

Ви-ж подумайте: сидите в кабінці, а воно летить... Летить і гуде. Швидко летить, і швидко гуде...

Трудно, звичайно, описати докладно, до чого літання подібне...

Щоб яскраво уявити собі цей процес, зробіть ось що, сядьте на канапі в хаті в себе й попрохайте тітку й тещу хай з півгодини погудуть над вухом... Перед тим програйте в казино місячну платню... Точка в точку, як на аероплані... Тільки й того, що аероплан гуде далеко тихіше й приємніше...

Крім того, ви, сидячи на канапі, ненавидите тих,

що гудуть, і хоч потихеньку та таки ластесь, а аероплана ви любите... От, любите й квіт!

А пілота просто боготворите... Ви дивитесь у дірочку на його спину, на його штани, і вам так хочеться його обнять, притиснути і прошепотіти на вухо:

— Любий мій! Коханий мій! Ти-ж... не падай.

Скажуть вам по правді—сидите, як у хаті. Тихо й спокійно. І не струсне вас нігде й не качне... Сидиш, очі розплющивши, й дивуєшся:

— Невже летиш? Не може бути?

І тільки униз глянеш—бачиш, що таки летиш... І здорово летиш...

Біжать за тебе, якісь чудернацькі чотирьохкутники: зелені, жовті, сірі, чорні... То клаптики землі селянської.

А он покручена якась срібляста гадючка... То—річка...

І все таке маленька, таке рельєфне, таке дивовижне й незвичне...

Он на зеленому тлі—купка бліх... А біля їх якась лялька совається з малісінькою патеричкою в руках... Що воно за штука?!

Вівці!

Та й манісінькі-ж які вони!

Он череда з мініятюрних сірих, білих, чорних, рябих корівок...

А шляхом, таким вузесеньким-вузесеньким, тарадаєчка, така, як коробочка од гільз, котить... А в тарадаєчку хтось kota застріг...

А лялька kota того поганяє...

І думаєш собі: коли-ж ото ляльки на котах почали їздити?!

А як глянеш уподовж—плахта! Величезна плахта... А на плахті на тій хтось купки манюньких біленьких хаточок понабудовував...

Дивні діла твої, чоловіче!...

.....
Полтава!..

Пізнав... Здорово поменшала. Зразу видно що на округу йде... Де-ж таки й, такій мініатюрній, за губернію правити... І Ворскла побігла таким біля неї біленьким рівчачком... От узяв-би й пере-стрибнув.

І знову плахта. І знову біжать зелені, чорні, сірі чотирьохкутники...

А иноді серед їх, чотирьохкутників тих, зелений або чорний великий шма: то радгоспова земля нивки селянські розсунула...

От під вами величезна чорна хустка, а на ній гурт манісінських дівчаток з біленькими голівками... Бурякова плантація...

Лубні...

Пізнав... Сула їх обіймає з одного боку... Пригорнулась одним берегом і простяглась далі луками..

Легимо над колією, над залізничною...

Отакінька колія... Рейки, як дротики.

Зирк—потяжишка котить. Там десь спереду білим димком пихкає... І таке воно маленьке коротеньке, чорненьке... Тільки.

— Пих-пих-пих!

Р-р-р-раз. І потяжишка вже з-заду вас:

— Пих-пих-пих!

І куди воно мале пнеться... Куди тобі, НКПСє проти Укрповітрошляху?!

Ще раз озирнувся—миша якась сіренька на рейках надсаджується...

— Будь здоров, кур'єрський! Кашляй на здоров'я! Нам ніколи!

...Маленькі озерецька, маленькі лісочки, маленькі річечки, маленькі сільця...

І все це там—під нами.

А ми зверху!..

.....
Яготин...

Качнуло трохи...

— Тут завжди, — сусіда каже...— До Дніпра під'їз-димо! Поколише трохи...

Хай поколише...

Ямки тут повітряні трапляються...

Як у яму вскочиш, тільки—

— Хух!

І вниз!

І тоді вся хоробрість до горла, до голови, до очей...

Як на великдень, на гойдалці, як униз летиш...

Потім знову пливеш рівно...

Потім:

— Хух!

Гойнуло трохи...

Дніпро блиснув! Київ од Дніпра до Лаврської

дзвіниці подерся... А дзвіниця лаврська хрестом на вас нахваляється:

— Бога—мовляла—за бороду хапаєш?! До ангелів дорівняєш?! Літаєш?!

— Літаю, голубочко, літаю... І маленька ти тепер, і тоненька ти тепер... І дзвону твого не чуть, лавро київська,—машина перегула... Стій, доки або впадеш, або тебе впадуть...

.....
Зелене поле, а на нім біле коло...

Київський аеродром...

— Хух!—І вниз...

— Стук! І підстрибом по зеленому полю...

— Стой!

.....
— Будь ласка! Приїхали!

І перед дверима усміхаються тов. Матросов—пілот і т. Бувалов—механик...

— Ну, як?

— Нічого! Спасибі! Дуже добре!

— Не страшно?

— Ні! А як вас машина слухається?!

Сміється пілот радісно...

Такий маленький, чорнявий... І біля такого гіганта птиці... І він, гігант той, йому кориться...

Людина! «О, це брентить гордо»...

.....

ПІДМОЛОДЖУВАННЯ.

(Факт).

«У Твері проф. Вознесенський пророблює досліди над підмолодженням людей і тварин».

(З газет).

— Драстуйте!

— Доброго здоров'я, Карловичу! Як живете?! Що це вас так довго не видко було? Та сумний ви який! Що скоїлось?! Хворі, чи що?!. Літа літами, а ви-ж, проте, бадьорились...

— Ех, і не питайте! Як ізгадаю, так аж мороз поза шкурою ходить. Трясусь увесь!

— Та що таке?!

— А хіба ви не чули?! Підмолоджуватись у Твер до професора Вознесенського їздив!.. Прочув, що чудеса робить, і поїхав... Шістдесят п'ять мені стукнуло, прихворююват почав, сили падають... Поїду,—думаю,—хай може ще років на 10 підбадьорить. Чули про Вознесенського?

— Та читав.

— Поїхав я. Розказав мені професор що й до чого... Виходить, що підмолодитись можна... «Робіть»—кажу... Зробили мені операцію... Переніс дуже добре... Операція не тяжка, недовга... Полежав у їх з тиждень, і додому. «Місяців—каже професор—через два самі наслідки побачите»... Справді, так тижнів за два почав почувати себе краще... Побадьорішав, думки пояснішали... Ніби здоровішим зробивсь. Ходжу собі, поспівую потроху. І родина повеселішала. З онуками граюсь... Проминуло ще два тижні... Встав ранком якось, умивсь, богу помолвивсь, сів чай пити... Як потягне мене на овес, прямо не вдержусь... «Вівса—кричу—мені!» А потім, як схоплюсь та на базар! Прибіг до воза з вівсом, розв'язав лантуха і їм, їм, їм! Насилу одтягли! Наївсь вівса, а потім, як брязнусь на всі чотири, як загребу правою рукою—та: «і-ги-ги-ги-ги-ги!»... Позбігались люди, вхопили мене, ведуть додому, а я задом б'ю та їржу на всю вулицю. Насилу додому довели... Вбіг я у вітальню, кричу на онука: «запрягай мене!» А сам круг столу гасаю, а сам гасаю. Поприбігали родичі, ввіймали мене, в'язать збираються... «Не в'яжіть,—кричу,—а загнуждайте, бо поношу! Володька, онук, мені оривок у рота—я втихомиривсь. Побігли по лікаря... Прийшов лікар. «Везіть—каже—до Вознесенського! Не розберу я — каже — в чім річ». Повезли мене на вокзал. Взяли купе—не введуть. Ніяк не введуть. «Ведіть мене,—кричу—у кінський»... Так у кінському вагоні до

самої Твери і їхав... Привели мене до Вознесенського, подививсь він та об поли руками:

— Боже мій!— каже.— Ми вам жереб'ячу залозу пришили... Вибачте, помічник переплутав...

— Одрізайте—кричу—скоріш, а то я вас затопчу! І-ги-ги-ги-ги!

Так вони мене на стіл і одрізали...

Отаке трапилось! Що вже пережив, що перестрадав,—так і не говорить... Та й тепер іще Володька «Ваською» дражнить...

...І пішов Фелікс Карлович, похиливши голову.. «Все буває»,—подумав я...

«НРАВСТВІННАЯ РОБОТА».

З Ваською Лобом ми давно не бачилися...

Колись ми з ним, хоч і не були великими приятелями, але, зустрічаючись, завжди раділи один одному...

Випадково якимось доля нас із Ваською Лобом стукнула, інтереси наші зійшлися, і частенько ми з ним сиділи за кухлем пива в «Баядерці», або в «Євриці»...

І в «Баядерці», і «Євриці» та й по інших таких місцях Васька був своєю людиною... А я хотів бути там своїм...

У мене було на пиво, а Васька любив пиво, (і горілку теж!)—зійшлися ми, одне слово, з Ваською характерами...

Були ми з Ваською Лобом і в підвакзальних катакомбах (він і там був своїм), ходили й по «малінах»...

Вчив мене Васька цікавого життя днового, багато пив, немало їв, і в хвилини особливої любови до мене, ляпав по плечу й говорив ніжно:

— Фраєр ти ізчо! І хороший ти, видать, парень, свой парень, а фраєр... Нічіво,—навчимся! Ти тільки міне слухай...

Мені Васька подобався... Може через те, що він «бувний артист», а може через щось инше... Я слухав його залюбки:

— Ех ти,—говорив мені Васька.—Он ти, хто ти такий? А я артист! Ех, якби ти знав, який я артист... Біло, як вийду на сцену, як заспіваю:

От-и-чі-во же дор-и-гая,
В ету ноч ти не-е со мн-о-о-й!

Мліли всі!.. І Васька співав...

В такі хвилини приходив служка, сіпав Ваську за рукав, казав:

— Петь іздесь нідзя!..

А Васька дотягував ноту й запивав пивом:

— Не буду! Чого пристав?

І замислювався... Тоді я з його лоба милувався.. Ах, який у Васьки лоб був?! Який лоб?! Власне не лоб, бо лоба не було видно, а зачіска на лобі... Дивна зачіска... Якимсь таким кандибобером спускалася вона на лоба, волосина до волосини, потім загиналась і бігла на висок, і там уже губилася на Васьчиній невеличкій голові... Але оцей біг Васьчиної зачіски, її порядчок на лобі, її «баранчики» на кінці волосся—все це було прекрасне і так художньо воно закривало Васьчин маленький лоб... Такі зачіски робляться не инакше, як помочивши волосся, пильно те волосся на лоба зачесавши, а потім долоною лівої руки притиснувши його до лоба. Потім

греба вільним рухом гребінця (зубці сторч!) у правій руці обвести напівколом те волосся до виска... Тільки тоді така зачіска буде... Инак це ні... І то не у всіх вона буде... А у Васьки вона була завжди, і була найкраща, яку мені коли доводилося бачити... Отакий був Васька!.. Отака була в його зачіска... Через те й подобався мені Васька... А потім шляхи наші розійшлися... Загубив я Ваську... Три роки я його не бачив... Починав уже навіть забувати... Та не сходиться, як кажуть, тільки гора з горою...

Лежу оце якимось я в міському парку, на траві зеленій, догори спиною й пильно дивлюся, як між кущиками кульбаби жовтогарячої одна комашка другій головоньку одгризає...

Дивився я на це й думав думу гнітучу:

— Чому одна комаха другій комасі голову одкушує?.. І чому саме голову?..—Коли це хтось іззаду лясь мене дубчиком. Зирк!—Васька...

— Да воскреснет?! Васька?!

— Я!

— Звідки? І чому тут! І чому в такім вигляді?

А Васька стоїть передо мною, костюм на нім новий, темнозелений, на ногах «Джмі», а на лівій руці рукавичка замшева...

І курить Васька «Espero». А зачіска?! Ще краща, як тоді була!.. Пишна-пишна і не водою, видно, помочена, а не инакше, як регальним маслом...

— Та де-ж ти взявся, Васько? І що ти тепер робиш? Та ти, Васька, денді?!

— Спрашуєш? Живу, брат, як ніколи не жив..

І манет і ось поки, і робота, і неважка, і інтересна... З любови живу...

— Одружився?

— Сміюся, щоб я одружився?! Не з своєї любови живу, а з чужої...

— Не розумію!

— Фраер ти, як я бачу, й досі... Інші люблять, а я живу...

— Тебе люблять?

— І який-же жти непонятной... І не мені люблять, а самі себе люблять, а я живу...

— Як це?

— Ну, слухай! Тільки «ша»! Тобі одному розкажу... І щоб ніякої конкуренції, бо я тепер строгой... У парку тут один одного люблять... Розумієш?

— Не дуже розумію...

— Ех ти! От ти сидиш тут у парку... І смотриш... От підходить тринвай... Ідуть у парк парочки... Гулять вроді... Ти й смотриш, які такі в них намірення... Тут треба нюх... Я вже нюх етой маю... Мене уже не одуриш... От парочка в бокову алею, і один до одного дуже близько... Я вроді без уніманія за ними... І назирцем—де сядуть.. От примітив, де сіли... Зразу не йди... Хвилин так через десять-п'ятнадцять на те саме місце гуляєш... Гуляєш і натикаєшся... Зразу до їх ..

— А-а-а! Так отакоє безобразіє?! І в общественному месті?! Та як вам не стидно?! Тут люди ходять, свежим воздухом, можна сказать, дишуть?! Отакая

можна сказати, нравствінність?! Ходім! Ходім у кантору!.. Притикол надо составить! Пожалуйте!

Ну, тут вони, канєщно, в смущеніі:

— Та, товаришу, та що ви?! Та ми нічого?!

А я їм:

— Який я вам товариш, коли ви такі безнравствінні? Ходім у кантору!..

Тут нада характер строгий видержать...

Ну, тут вони, розуміється, просить:

— Та незручно... Та...

— А робить це зручно?! Ходім! ходім...

— Та, гражданін...

Тут уже можна немного попустити:

— Можна, положим, і тут оштрахувать... Квитанції зо мною... Штраху десять рублів заплатите, квитанцію одержите... І щоб єтого болі я не видав!

Здебільша дають, бо вибираєш підходящих... Береш десятку й пишеш квитанцію... Квитанцій я купив... Пишеш:

«Получено за безобразіє у парку десять рублей?..»

— Прізвище?

— Та не треба прізвища...

— Як не треба?.. Міне—говорю—для відчиту треба...

На понт беру...

— Та ви—просять—щось напишіть там...

— Ну, я вас жалею... Напишу какоєсь-небудь прізвище. Получайте—говорю—квитанцію... І щоб єтого болі—говорю—не було! Ідіть...

Вони—ходу... А я собі гуляю далі...

Так за день, смотриш, до п'яти червяків і настрахуєш... Живеться, як бачиш, непогано... І, знову таки, й робота нравствінная...

Васька встав і пильно кудись задивився...

— Ну, будь! Ключуло, здається... Безпокойная робота! Бувай!..

І побіг Васька... А я дививсь йому вслід і думав:

— От тобі й Васька! Мораліст, сукин кот!

ПЛЯЖ КИЇВСЬКИЙ.

Що якби святий та ще й рівноапостольний князь Володимир, що ото на своїй горі з хрестом стоїть, та раптом ожив і прозрів.

Їй-бо, скинув-би свої княжі чоботи, задрав-би «підрясника», та якби дременував, так у Львівським князівстві може-б тільки озирнувся, або в Галицько-Волинським...

А якщо Володимир був із сердитих, то покотьюлом-би вдарив з гори, сів-би на «Парубка»*, переплив-би на той бік і побив-би до цурки свого здорового хреста на отих «тілах», що червою вкрили лівий Дніпрів беріг під Київом...

Бо-ж таки подумайте!

Перед такою святою особою, перед «рівноапостольним»—у такому вигляді.

— Та скільки?!

Тисячі!!

А ти дивись! Та не тільки дивись, а ще ніби й хрестом благословляй...

* Пароплав так зветься.

Отаке святому на старості літ трапилося...

Їй-бо, скоро закричить:

— Хоч зовсім зніміть! А як не можна, то хоч поверніть «навпаки»... Щоб хоч у другий бік дивитись!

Неділя...

Від переїзду на Труханів острів (це як з Володимирової гори дивитись, так ліворуч од вас буде) аж до кол. Марголиної дачі лівий (низький), пісковий берег захряс тілами. То кияни вбирають у себе сонячну снагу, щоб з понеділка пустить її в оборот «на відновлення народнього господарства».

Пляжем це місце зветься...

«Пляж т-ва порятунку на водах»...

Тисячі люду, чоловічого, жіночого й дитячого, лежать на піску й випікають на сонці «нерви» та втому...

Бачите написи:

«Жіночий пляж»...

«Дитячий пляж»...

«Чоловічий пляж»...

Але то тільки написи... Нікого й ні до чого ті написи не зобов'язують...

На «жіночому» пляжі побачите силу створінь, що їх, хоч-би які ви були короткозорі, ніяк до жіночого роду віднести не можна...

І нічого...

Так тільки иноді яка представниця прекрасного полу більше для власного виправдання прокаже:

— Які ці мужчини нахаби! Є-ж для них окреме місце? Ні, таки лізуть! Ніяк од них не заховашся!

І повертається до «нахаби» так, що аж «нахаба» одвертається...

Так само й на «дитячому» пляжі...

Он вивернулась «дитинка».

Аршинів на три простяглась! Вуса до ключиць, а з правої ноги семеро дітей можна вистругати...

А біля його якийся мешканець робітничо-селянської держави черево вивалив... Не видать тобі ні рук, ні ніг. Так, ніби хтось купу білого гною вивернув... А те місце, що в анатомії його обличчям називають, зібгалось, як брудна носова хусгка й методично посвистує... Спочивають...

Ось і «чоловічий» пляж... Так написано, принаймні...

Але ні... То не чоловіки...

Хіба-ж ото чоловік у рожевому трико, з бантами на плечах... Ніколи в світі... Стриба над берегом, і так випинається, так випинається... Не по чоловічому.

Або он стоїть «примірник»... Ну, як ти його за чоловіка «держатимеш», коли в його «різниця» ось-ось прорве трико й вискочить на простір пісковий...

Кошики, парасольки, брилі, простирадла, пляшки, шклянки...

І тіла... тіла... тіла...

Ступнути нема де...

Вигинаються, перевертаються, хропуть, пищать, кричать...

Лежить, лежить... Схопивсь і в Дніпро—плюсь!

— Ах! Ах! Ах! І-го-го-го-го-го!!

І знов на пісок.

А Дніпро спокійний...

Йому що?!

Не таке на своїм віку бачив...

Так іноді ворухнеться старий і покотив хвилею...

Коли хто необережний залізе далі, ніж йому можна—крутоне... Тоді:

— Р-я-я-туйте!

На перший день відкриття пляжу хвилювався...

Ну, що-ж?!

Тридцять, кажуть, чоловіка упокоїв...

Він іноді любить жертви...

Старовини не забуває...

А сонце! Сонце! Аж коле!

Іноді остогидне йому дивитись на переплетені оті тіла—так воно за хмарку...

Відпочине, а тоді як вискочить, так як оперіщить золотим віником по отій «черві» людській, так вона аж засовається...

Хароше сонце!

Хоч і пекуче, а лагідне!

Бо, якби, приміром, я за сонце на небі висів, я-б оту підстаркувату, з намальованими бровами,

що ото розіклала біля стовпчика свої драглі,—
я-б її спепелив! Попелом-би оті драглі полетіли.

Пік-би та ще й приказував:

— Не виставляй, холеро, такого некрасивого!

«ГЕТЬ СОРОМ!»

На чорнім, робучім шляху життя нашого буденного, на безкраїм степу роботи непочатої, серед праці, праці, праці; серед праці, що шарами-велетнями обгорнула нас з усіх боків, послала нам доля пишну квітку, що зросла з буйного розуму людського...

І зветься та квітка пишна:

«Товариство геть сором» («Долой стыд»—по-російському).

По містах СРСР великого виходять на вулицю люди голі, фіговим листям свій «сором» позатулявши, і шпацірують вулицями на радість і робітників, і селян, і радянських службовців, а найбільше на радість дитинства й юнацтва безпритульного...

Яке прекрасне видовисько!

Стрункі, як сарни, красиві, як Аполони Бельведерські, привабливі, як Венери Милоські—вони промінем тіла білого розрізають нашу буденну імлу...

Яка прекрасна ідея!?

І яка непрекрасна міліція!

Заарештовує..

Чому, дозвольте її (міліцію) запитати?

Які такі для міліції в цій справі привілеї..

Чому міліція, забравши прекрасних, молодих людей до району, може з них милуватися, а ми, обивателі, ні?!

Несправедливо...

Справу цю слід так поставити, щоб усім видно було.

Прекрасна ідея!

Я уявляю собі той благословенний час, коли вона, ідея та, пошириться...

Коли товариство «Геть сором» буде затверджено й зареєстровано в Головнокооперкомі...

Ідете ви на службу.

А проти вас, і позад вас, і збоку вас перескакують стрункі голі люди.

Ось мчить, приміром, головний бухгалтер із Лободотресту з GRIDЦЯТИП'ЯТИЛІТНІМ стажем (бухгалтер, а не трест, із стажем).

У його солідний, фіговий лист дебелий і вигладжений, який і належить мати солідній людині, що дістає спецставку...

А ось—реєстраторка. У неї тонісінький кленовий листочок, з бантиком, а біля пупа чорненька мушка... Вона кокетує... То підніме листочок, то пустить... І сама вся радість, вся іскра...

Бурсацьким спуском пливе на базар Федора Силовна. Вона маслом торгує. На неї жодний лист фіговий не приходиться. У неї великий листок — комбінація: одна половина з лопуха, а друга—з капусти... І цієї комбінації не хватає... Решту вона граціозно прикриває сковородкою...

Ось вулицею Лібкнехта котить репортер. Він спішить на інтерв'ю й забув почепити фігового листка... Прикривається портфелем...

— Ви-ж, товаришу, хоч портфелем не розмахуйте!

Прекрасна ідея!

Тільки зимою треба буде тоді під ожеледицю обов'язково пішоходи піском посипати...

А то часом, як посковзнешся на Університетській горці та як двинеш анфасом униз по сходах, то справді вийде: «Геть сором!»..

Зігреш усе дощенту!

ДЕЩО З УКРАЇНОЗНАВСТВА.

І. Спеціально для русотяпів.

Кілька популярних лекцій з українознавства спеціально для тих людей, що досі ще цією справою не цікавилися, не цікавляться й не цікавитимуться...

Що таке Україна?

Україною зветься «искони русская земля—Малая Русь, где все обильем дышет»...

Розляглася вона на просторах Харківської, Полтавської, Чернігівської губернь, Новоросії й Юго-Западного краю.

Це велика Україна. Крім того, до України ще належать: Червона Русь, потім Прикарпатська Русь, Угорська Русь і, взагалі, всіляка така Під'яремна Русь.

От значить, Мала Русь + Червона Русь + Угорська Русь + Прикарпатська Русь + Під'яремна Русь = Україні.

Є ще на світі: Біла Русь, Фінляндська Русь, Литов-

ська Русь, Кавказька Русь, Туркестанська Русь, Сибірська Русь, але ці до України не належать.

Столиця України—Київ.

Виконує обов'язки «матери городов руських».

Батька городів руських не знайдено, але він безперечно десь є.

Утік своєчасно, наплодивши силу всіляких городенят.

Дядько руських городів—Чернігів, вітчизна св. Федоська Углицького, що його дуб і досі допомагає від зубного болю. Вживають того дуба так: одкушують од дуба обапола хворим зубом і їдять того обапола до цурки.

Кумувала в Києві Біла-Церква, а бабувала Полтава.

Житомир на христини книші пік, а Вінниця самогон гнала.

Головна річка на Україні—Дніпро, що зветься ще «русской славы колыбель».

Населення на Україні—малоросійські хохли.

Звуть їх Солопіями. Вони всі в широких штанах.

Балакають мужицькою мовою і співають малоросійських пісень з гопаком.

Мужицька мова тепер державна і всі її повинні знати.

Вона дуже подібна до російської.

По-російському — *трест* і по-українському — *трест*.

Синдикат— і по-російському, і по-українському — *синдикат*.

Тантьєма—так само і по-російському, і по-українському.

Так що різниці майже нема ніякої й вивчитися тої мови для тих, кому я оце присвячую своє українознавство,—не важко.

От тільки слово *процент* по-українському не *процент*, а *відсоток*. Але зміст його однаковісний.

А там *біржа*, *золото*, *червінці*, *банкноти*, *стерлінги*, *долари*, це однаково і по-російському і по-українському.

Отже, не бійтеся українізації.

II. Для щирих українців.

А це лекції для тих, що перецікавлювалися, перецікавлюються й перецікавлюватимуться Україною.

Що є таке Україна?

Ненька-Україна—це держава від Біскайського моря й до пустелі Гобі або Шамо.

Заснувалася вона ще за 5000 років до сотворення автокефальним богом світу.

Першу людину звали Остап (не Вишня, бо тоді ще прізвищів не було), а його жінку—чорнобрива Галя.

Підчас всесвітньої потопа ковчега збудував н. Ной, а гетьман Дорошенко, що й урятував сім пар чистеньких українців, одну вишневу кісточку, з якої й пішли на Україні вишневі садки; Брівка, що дав потім цілу породу щироукраїнських Рябків, Лисків та Лапків; кілька мотків заплочи для вишивання

сорочок, шматок полотна, горщик для борщу, кишку для ковбаси, булаву, клейноди й ноти до «Гиля, гиля, сірі гуси»...

Потім того вже на Україні жили єгипетські фараони, Генрих Наварський, династія Бурбонів, Римський Папа, Іван Каліта. Все це були українські гетьмани, що їх свого часу Іловайський затаїв.

Дніпро на Україні найбільша в світі річка, йде вона від Місісіпі, через Гольфштром у Синєє Море. Раніш по Дніпру плавали «Титаники», але треклятуші кацапи випили Дніпро-Слауту і він трохи ніби висох.

Але то дурниця: тую воду Дніпровую за допомогою Франції з кацапів ми видавимо.

Мова на Україні найкраща, небо найкраще, ґрунт найкращий, залізниця найкращі, нарід найкультурніший.

На північ від України живуть треклятуші кацапи, що годуються виключно українцями.

На сході поляки, дуже хороший, братній народ.

А далі вже йде Європа, що чекає на Українську культуру.

Оце невеличкі замітки, що їх нема в жодній історії України, і які я хочу нагадати, щоб їх не забули.

ПЕРШІ КРОКІ.

(Поради для ще неукраїнізованих)

Про неприємну справу оце писатиму... Нічого не зробиш: мушу... Посада мені така вже трапилася, а воно-ж, кажуть: «узявся—так роби!»...

Про українізацію писатиму. Декрета-ж ото радянська влада видала, щоб закінчити з цією справою. Поспішати треба. А то ще чого-доброго... Знаєте—радянська влада не любить жартувати... Доведеться, братця, при... той... налягти... Українізуємось, давайте, та тоді вже спокійнісінько що-два тижні платню одержуватимемо, до профспілки одраховуватимем, коли треба «Інтернаціонала» співатимемо, демонстрації робитимемо...

Як справжні революціонери... Робітничі селяни, одне слово.

Знаю я, що воно не дуже приємно...

То собі сидиш, і всякі «отношения» в тебетільки:—чирк-чирк! Чирк-чирк—як мухи.

«В ответ на предписание і т. д., і т. и...»

А тепер розженешся... і до словника...

Але що поробиш? Треба: можуть скоротити...

І вчи, і переучуйся, і ходи на лекції... Та ціла морока... Та ще й морально якось непевний. Все таки, хоч щоб там говорили, а мова мужича... То по-панському говорив, а то по-мужичому. Якось воно, знаєте, не... Та я, одне слово, вас розумію.

І не легенька та мова. Має й граматику й синтаксу й літературу цілу. За один вечір її не подужаєш.

Я по собі знаю, як вона мені нелегко давалася.

Учили мене тої мови української давненько вже...

Я вже був чималим чолов'ягою. Щось було мені місяців, мабуть, одинадцять, а може й цілий рік... Так що вже добре знав, де в матери пазуха розстібається. Мати мене вчила. Каже було:

— Кажі:— дай!

— Няй, мамо, няй!

— Дай, кажи,—кажу тобі!

— Няй, мамо, няй!

— Нявкатимеш—не дам.

І не дасть. То я було плачу, ніби мене по штату скоротили...

Так що я за мову ту вкраїнську добре таки на-терпівся.

Та ще й тепер, маючи вже не одинадцять місяців, а значно більше, як рік,—та й то доводиться і в граматику зазирнути, а іноді то й у словник...

Отака та мова...

Хоч особливс, товариші зави, зами, замзамзави і інші радянські службовці, не лякайтесь. Жахатися

нема чого... Мова українська ще нікого не кусала. Були тільки випадки (та й то не пандемічні), що вона друкарщиць, здебільша ніжних блондинок, до плачу доводила...

Але ви-ж сами знаєте, які тендитні ті блондинки: вони навіть над нижнім французьким підручником плачуть...

Так що це «не факт»!!

Єдине, що лякати може—це спішність. Але й з цього становища вийти можна. Принаймні так вийти, що не скоротять...

І це не трудно...

Затямте ось що...

Всі папери, писані українською мовою, починайте завжди так:

«З огляду на те та на те»...

Всі папери так починаються...

Це значить, що ви, пишучи листа, на щось «оглядаєтесь».

По-російському значить: «осматриваетесь»... Людина ви значить «осмотрительная»...

А такі люди цінні і по-російському й по-українському.

Далі. Затямте собі слово—«позаяк»... Це дуже українське слово... Що воно значить, я й сам не знаю, але людина без нього не українець...

Коли вас хто питає:

— Українську мову знаєте?

Кажіть:

— Позаяк я її вчив, значить, знаю...

Квит! П'ять! І вищий розряд, як кваліфікованому знавцеві мови української...

Далі. Папери, що ото пишуться в канцеляріях і звуться по-російському «отношениями», звить—«відношеннями». Обов'язково. Відповіді пишуть так:

— «З огляду на ваше відношення за № 101, ми на В/відношення, маємо за честь надіслати наше відношення, бо ваше відношення торкається нашого відношення і т. д. і т. и...»

Боже вас борони написати:

«На ваш лист за № 101 відповідаємо... і т. д. і т. д.»

Треба обов'язково в канцелярських паперах «нявкати»...

Тоді папери ті звучніші... Як коти в березні...

Далі. Широко вживайте слова: «розумієте». Як говорите з селянином, так після кожного слова: «розумієте», «розумієте»... То він вам, кінець кінцем, скаже:

— Ні чорта я не розумію...

І піде... А вам аби він пішов...

Далі. Замість «спасибі», чи «мерсі»—кажіть «дякую»...

Тільки робіть наголос на не «я», а на «у»... Дуже ефектне слово... Тоді вас запитуватимуть усі:

— А хто за попа? А чи велика паракхвія? А скільки цього посту посповідали?

Оце поки що візьміть під увагу. Це обов'язково для українізованої людини для того, щоб її не скоротили...

Щасти-ж вам, доле, на цім тяжкім, але славнім шляху!

І ТАМ ТАКЕ САМЕ.

З Марсом учора вночі балакав...
Тільки ото він своєю «фазою» до нас повернувся,
я на Холодну гору, бінокля на носа—зирк!—а там
над самісіньким кінцем, ноги звисивши, чолов'яга
сидить...

У кепці, в сандаліях, штани під поясок...

Сидить, ковбасу їсть...

Я грамофонну трубу в рота, одкахикавсь, та як
двину:

— Здоров, марсіянцю!

— Здрастуй, мать-сира земля!

— Якої губернії?

Щось він мені таке сказав—не розібрав я. Не
то Катерославської, не то Катеринославської...

— Як живете?—питаю.

— Говорить, —кричить,— по-руському, а то я по
українському слабувато!

— Не українізувались хіба?

— Ще!

— І в нас іще! Українізуємось оце! Термін над-
ходить! Гарячка!

- Магай бігі!
- Спасибі! А хіба в бога вірите?
- Дома віримо, на службі—ні!
- І в нас так! А де працюєте?
- У Марсотресті?
- Який розряд!
- Чотирнадцятий плюс двадцять нагрузки!
- Платять?
- Платять! Та оце скорочують!
- А чому?
- Директорової жінки сестра приїхала...
- Розумію! І в нас часом так. А яка влада у
вас на Марсі?
- Ради!
- А НЕП є?..
- Нема! Повмирили від «уравнительного»..
- Візьміть наших!
- На чорта вони нам?
- Візьміть—у нас хороші: гладкі та голені...
- Кушайте самі!
- Спасибі! А як у вас діти—інкубаторами, чи
по старому?!
- По старому! Один інженір інкубатора був
вигадав—жінки й інкубатора побили й інженіра
втопили. Родитимемо,—заявили—самі!
- І в нас самі! А на батьків діти подібні?
- Не дуже! Більше на «дядю»!
- І в нас не дуже! А що у вас зараз робиться?
- Готуємось до перевиборів!
- Жінок вибираєте?

- Вибираємо!
— Скільки відсотків?
— Десять!
— Закройсь, Марсе! У нас двадцять п'ять! Три чоловіки—одна жінка!
— А...

.....
Не встиг більше нічого спитати, бо повернувся Марс іншою «фазою», якимось смітником, схожим на наш Благбаз після торгівлі...

А на смітнику нікого, крім такої птиці, як наш индик, не було...

Кажуть, що то марсіянська галка...

«УЗСКАКУВАННЯ Й ЗСПРИГУВАННЯ».

Значить, про «узскакування й зспригування»! або про те, як Наркомшляхів «узскакнув» в українську мову, та так «узскакнув», що сам звідти навряд чи «зспригне».

А чого він туди «узскакнув»?

Та видав українською мовою. «Обов'язкову постанову Наркому Шляхів про охорону порядку та пильнування санітарових (?) правил на залізницях за ч. № 14—11400, 1 вересня 1923 року».

А чого він її видав?

Ось чому. Так про це пишеться:

«Народній Комісар Шляхів сполучення, *вважаючи даного йому декретами...* права... об'являє вище складену обов'язкову постанову, на підставі якої забороняється»...

«Вважаючи», значить, «даного йому права»—забороняється:

1. Узскакування та зспригування, коли йде потяг. Винні в цьому порушенні підлягають *штрахві...* «Узскакнув»— «штрахва».

«Зспригнув»— «штрахва».

Отака та «штрахва» холерна...

3. Згруження вантажоодержувателями вантажу на конях...

«Штрахва»!

Що це значить? Чорт його знає!— Але— «штрахва».

4. Порушення порядку... *садовлячися на потяга...*

5. Лайка та *неприємне поводження...* на *перонових ганках*.

Збагнення топчанів, канапів та верхніх полиць у м'яких вагонах.

Збагнете, що це значить «збагнення топчанів»? По російському це «загрязнение».

7. Користування сторонніми особами *станцієвими* та *колієвими* сигналами...

...«Коли показані в пактах 7 та 8 цієї постанови дії мали своїм наслідком злочинство, або являли зміст частини загального пляну злочинства, то винні у цьому *конанні* підлягають притягненню до карної відповідальности»...

Чули коли-небудь?

Людина «*конає*», а її до карної відповідальности... за те, що «являла зміст злочинства»?

Взагалі—це «постановочка»!

«Треба бачить, щоб повірить»!

Тут і «*округа протягнення*» (круг ведення).

Тут і «*межі руху потягу*» («при движенні поезда»).

«*Бодай притягти*» («для привлечения»).

«*Особлива злонаміченість*» («особая злонамеренность»)...

А коли спочатку й до краю прочитати ту постанову, то в людини, що знає українську мову, починає в голові густі, густі, густі... Людина тая тетеріє й плаче... Тяжко плаче.

Людам, що не знають мови, після читки, сниться «українізація», вони пишуть: «Прошу в моєй смерті нікого не винить» і шукають орівка...

«Нехароша» постановова...

А головне хитра що-до «хазяйственности»...

Вона («на самоокупаемости»)... Висить вона по всіх вагонах, по всіх станціях, полустанках... і читають її... Прочита котрийсь дядько і зразу:

— Ах, ти-ж... трам-трам-там!.. (Утриматись не можна!).

А тут зразу:

— Пожалуйте три карб. «штрахви»!

Бо лайку заборонено!

Хитра постановова!..

.....

Тоскно, товариші!

Тоскно через те, що прийшла людина на вокзал, «узсакнула» в потяг, потім «зспригнула», впала, вдарилась своєю дурною головою об «пероновий ганок», «збагнула» перон, а при цьому «конанні» угледів її Наркомат Шляхів, та замість того, щоб на неї «штрахву» за «особливу злонаміченість» (бо це-ж у його «окрузі протягнення права!»)—так, кажу,—замість того всього, запросив тую людину перекладати свої постанови на українську мову...

Ось через що журно!
А що треба, щоб не було журно?
Вісити прилюдно такі постанови не сміють,
Бо це—сором!

«ТІПУН» ВАМ НА ЯЗИК!

Ніколи я не гадав, що Наркомздрав наш така весела установа...

А він просто «хохотун гомеричный»...

Випустив він оце українською мовою прохання дитини до дорослих про те, як ті дорослі мають до дитини ставитися, щоб вона велика та здорова росла...

Дитина та ще, очевидно, була не зукраїнізована і прохала російською мовою, а Наркомздравські перекладачі переклали дитячі слова українською мовою...

Так, даю вам слово чести, що якби ота дитина вміла читати та прочитала своє прохання по-українському, хапанув-би її родимець обов'язково і негайно...

Умерла-б дитина!

Послухайте чого-такого тая хороша дитина в Наркомздраві набалакала:

г. Не цілуйте мене в губи...

Ну, це ще сюди-туди. Не хоче, щоб у губи цілували... Хоче, щоб у інше місце... Согласні...

2. *Не кахикайте, не чхайте мені в обличчя, а то я захорую й мені буде зле.*

Не кахикайте! Добре, що хоч іще не підкахикуйте!

3. *Не наражайте мене на безпечність заповітритись на кашлюк і т. ин.*

«Не наражайте на безпечність». Чули коли-небудь отаке? Дитина прохає, щоб не заразили її на різні пошесні хвороби, а перекладачі «заповітрюють»...

І не може воно прохати, щоб не наражали на безпечність. На небезпечність може.

4. *Не тягайте мене на руках...*

Чорт його знає, як його «на руках» тягати можна? «За руки» тягати, чи за ноги, чи за вухо,—це ще зрозуміло. Можна навіть малу дитину й за пупа тягати, але «на руках» тягати?!.. Йй-богу, і не бачив, і не чув ніколи...

5. *Не давайте мені порожнього смочка...*

Сказати «смичка», щоб на скрипку грати, так що йй той смичок пошкодить... І хто його йй даватиме... Сказати, що дитина про «смичку» дбає, так мала-ж іще вона.

Може вона думала! що йй смока (помпу) в рота засовуватимуть? Доброго-ж вона погляду на батьків?!

Взяли-б і написали просто: «не давайте мені порожньої соски». І всім-би зрозуміло було...

6. *Не давайте мені ссати жеваної кукли.*

Сами ви «жевані кукли»!.. Ну, що більше на це скажеш!.. «Жевана кукла»?!. Та хто-ж таки ляльки жуватиме для дитини? Ото вигадали! На селах дають

ганчірку дитині ссати та скоринку... Так і напишіть так! А то як прочитає якась сердита баба про «жевану куклу»! то прийде і попусе вас усіх, замість «кукли» отої.

7. *Не тіпайте мене та не гоїдайте, як я плачу.*

Не протестуємо принципово проти такого дитського прохання... Але нас бере сумнів, щоб десь на Україні тіпали дітей... Тіпають у нас коноплі, тіпають льон, іноді жаливу тіпають, але дітей, йй-богу (вірте мені), не тіпають! Може після цієї «відозви» пробуватимуть, але навряд, щоб з того яке прядиво було. На Україні іноді трапляється, що діти «тіпаються» (самі тіпаються, а не їх хтось там тіпає), але це тоді, коли їм батько чи мати істика показують. А від істика не тільки діти, а й Наркомздравці затіпалися-б. А коли дітей хтось трясе, вони прохають: «не трясіть нас!»

Багацько дечого тая дитина ще набалакала...

Такого набалакала, що як потрапить тая відозва на село, так не треба селянам ні театру, ні цирку, нічого їм не треба.

З кожного пункту тої відозви реготатимуть що найменше місяць.

.....
На тій відозві таке славне дитинча намальоване. Ну-що, як воно виросте та прочитає, що з його Наркомздрав зробив?

Йй-бо, битиме!

І за діло битиме!

ВОЛЬОВИЙ СПОСІБ.

Марину Кривоверху знав я дуже добре... Прекрасна жінка... Працювала вона в однім із «коматів», а я туди (в «комат») частенько зазиравав по ділах (ділов! ділов!) Ну, й познайомилися...

Марина Кривоверха, розносячи чай, уздрить бувало і мене, та й до мене:

— Мо й ви випили?.. Випийте!.. Чайок—він не вредить!..

Марина, як бачите, була в тому «коматі» за служницю... Чай ото було розносить, а після «державних трудов»,—«наслідки» було то підмітає, то ганчіркою повитирає, щоб чисто було скрізь.

Завхоз так їй і наказав, як бралася вона за працю:

— Щоб мені скрізь чисто було!

А Марина на те йому:

— Та то вже сама знаю. За те й гроші платите.

Справна була жінка Марина... Ніколи їй ніякого «замічення»...

Була Марина з Полтавської губернії, округ ніяких не визнавала і казала завжди, як було спитаєш її:

— Якої ви округи, Марино?

— Та я-ж уже вам казала: Полтавської я губернії, а «в'їзду» Кобиляцького... То тепер округи, кажуть, пішли, а я як з села виїхала, так тоді ще писалося, що з «в'їзду».

Любив я з Мариною побалакати: землячка-ж,— полтавська.

Ну, ото було й спитаєш:

— Хто-ж ви така, Марино, українка, чи хто?

— Авже-ж не хто: полтавська, українка.

— А якою ви мовою говорите?

— Ото причепились! Такою, як чуєте... Якою люди, такою й я...

— Ви в школі вчилися, Марино?

— А як-же: дві зими ходила.

— Так якою-ж ви мовою говорите?

— Та знаю вже я вас, знаю: українською говорю.

Побалакаємо ото так і розійдемося.

Хороша була жінка Марина, і роботяща, й привітна... І про панів не любила згадувати.

Трапилося так, що давненько я з Мариною бачився: не ходив до того «комату».

Чимчикую якомось улицею, а до мене:

— Драстуйте!..

Дивлюсь—Марина.

— Драстуйте, голубочко! Ну, як воно, що воно? Де ви йдете?

— Та йду оце квитка купувати. Додому їду.
Рощитали!

— Як?

— А так. Не видержала тої мови української...
«Здаменту не здала».

— Як? Розкажіть!..

— А так. Вчили ото нас на курсах, чи як вони,
щоб усі по-нашому вивчились говорити й писати...
Раніш ото воно «по-панському» все було... І я ото
ходила, слухала... Як я людина не дуже ото гра-
мотна, ходила так собі... «Трохи поспиш, трохи
послухаєш». Коли ось комісія:

— Марино,—говорять,—Кривоверха!

Підходю...

— Звідки ви?—питають.

— Полтавська.

— Українську мову знаєте?

— А як-же... Руської не втну, а свою—кажу,—
знаю.

— Так скажіть нам, що таке «родовий відмінок»?..

Я їм одказую:

— Відмінка не чула, а що-до родів, то трапля-
лося. Родила,—кажу,—од покійного чоловіка Пи-
липка, та господь прибрав... Та воно й краще. Як
удовою, та ще й з дитиною...

А вони мені:

— Не те! Не те! Ми не про те... «Відмінок»...
А «падеж» знаєте що таке?

— Так чула від батька, що колись на скотину було
таке лихо, падіж, а за моєї пам'яті не було такого.

— Не знаєте,—вони говорять,—ви граматики...
Сквернувате. А про «вольовий спосіб» знаєте? Про
«повелительное наклонение»?.. Як воно в нас буде?

— А чого-ж не знаю. Звелять—зроблю, не зве-
лять—не зроблю. Наше діло таке.

— Ну, йдіть,—кажуть.

Пішла я... Та оце як бачите—на вокзал аж іду.

— Да-ааа!..

Замислився я дуже: шкода мені землячки зро-
билося.

І чого я,—думаю,—не комісія?!

Сів в автобус і їду.

Чую розмову:

— Откуда ви, Вадим Федорович?

— Ф-ф-у! Екзамен по українізації держал!..

— Ну і как?

— Прекрасно. Спросили меня про «вольовий
спосіб»... Я їм как зашпандоріл:

— «Вольовий спосіб», это бившее повелительное
наклонение. Полное окончание,—говорю, форм «во-
льового способу» такое.. Ах, чорт, уже забил! Да
ето і не важно... Одним словом, первая категория...

— Поздравляю! А мне еще предстоит ета непри-
ятность!..

Щасливий Вадим Федорович.

А Марині, бідолашній, не поталанило.

P. S. Не знаю, може мої тут приклади (про Маринин іспит) подібні до прикладів Виборного Макогоненка в його знаменитих гуморесках,—пробачте мені цей «плагіят»,—я тут зовсім в иншу точку б'ю. Приклади тут мають другорядну вагу.

«КОНФУЗ».

«Безперечним фактом є те, що нащадки січовиків на Кубані не говорять тою мовою, як говорять корінні, право й лівобережна Україна...

Українська Кубань не повинна йти таким точно шляхом «язикотворчества», що її інтенсивно розвивають тепер в УСРР.

Наша задача—не привести кубанців-українців тільки до форм, вироблених на Україні,—а створити ту школу, базуючись на живому мовному матеріалі кубанських нащадків січовиків».

(Із розмови з наркомом А. В. Луначарським, надрукованої в Ростовській газеті «Молот»).

І прийшло людство різними шляхами до комунізму...

І коли прийшло людство різними шляхами до комунізму, тоді стара гвардія більшовиків-ленінців, на березі Тигру й Єфрату зібравшись, доповіді різних націй вислухувала...

І сидів серед старої гвардії перший нарком освіти народньої, Першої Соціалістичної Республіки Радянської, Анатолій Васильович Луначарський...

Він, як керівник культурно-національного відродження, слухав доповіді про шлях до комунізму через національне самовизначення...

І проходили перед старою гвардією більшовиків-ленінців різнобарвні нації, колись страшним царатом пригнічувані...

Проходили білоруси, українці, євреї, поляки, німці, турки, татари, киргизи, чуваші, лопарі, мордва й сила-силенна інших націй...

І розповідали...

Розповідали вони й про труднощі, з якими піднімати культуру, віками в домовині бувшу, доводилося, і про радість творчості, про радість відродження...

Розповідали про те, як доводилося прискорювати процес мовотворчості, щоб угнатися за культурами, що в нормальних умовах розвивалися...

Й усміхалася радісно сгара гвардія ленінська, бачачи нації й культурно й політично розкріпачені...

Проходили нації...

І останніми підходили нащадки запорізьких січовиків славних—кубанці-українці...

І запитав їх Анатолій Васильович Луначарський:

— Гей ви, запорожці, ви славні молодці. А скажіть нам, розкажіть нам, коли відроджуватися почали?

І залунав кубанський голос колективний:

— *«Числа не знаємо, бо календаря не маємо, місяць у небі, год у книзі, а день у нас такий, як і в вас—поцілуй за те ось куди нас!»*

І тихо-тихо зробилося на березі Тигру та Єфрату.

І, потупивши очі, запитав Анатолій Васильович Луначарський:

— Що кажете таке, запорожці, ви славні молодці? Відповіли нащадки січовиків славних:

— Як відроджував, так і кажемо... На мовному матеріялі січовиків відроджував! Чого-ж гнівається!

І ще тихше зробилося на березі Тигру й Єфрату.

Бурсаки (раптом підхоплюють):

Сватай мене, козаченьку,
Люблю тебе дуже.

Кумедник (дзвонить, силкуючись припинити бурсаків. Останні поволі втихають). Ффу, не видержали хлопці!

Голова (до панни). Ви хотіли сказати «піснею»?

Панна. Але...

Голова. Що таке «але»?

Панна. «Але», по нашому, по-руському будіть значить: «Да». (Бурсаки регочуть... Музика грає туш).

Голова. А чим іще славна наша Україна?

Панна. Борщем і галушками. (Бурсаки регочуться... Музика грає туш).

Голова. Ну, українознавство ви засвоїли добре. Тепер трохи з географії... Скажіть, що таке «селяни»?

Панна. Селяни... селяни... селяни... Про це і не говорили.

Голова. Не говорили? Ну, та це не так і важно. А скажіть тепер, як буде по українському: «В виду того, що»?

Панна. Позакак.

Голова. Прекрасно. Прекрасно. Та ви краще од Шевченка. Скажіть тепер, як пишуться папери українською мовою?

Панна. Всі папери українською мовою починаються так: «З огляду на ваше відношення...» А в словах, де було руськое «ять» пишеться і з точкою.

Голова. Приклад?

Панна. Наприклад: «лес»—ліс; «сено»—сіно; «возле»—«возлі»—«везде»—«везді»... (Бурсаки регочуть).

Голова. Все це дуже добре. А все таки найголовнішого не сказали. Що найголовніше на Україні?

Панна. (мнеться). Не... не... знаю.

Голова. Не знаєте?

Панна. Не знаю.

Голова (до дирижера). Маестро! Допоможіть!

(Музика починає грати гопака).

Панна (скрикує). Гопак! (і починає танцювати).

Танцюють усі. Танцюють до нестями. Кумедник намагається перепинити. Нарешті всі вгамовуються.

Голова. Прекрасно (Урочисто). Громадянка Ундервуд, як знавець українознавства, переводиться в позакатегорійні й підвищується з 10 в 14 розряд... Ви вільні.

Бурсаки (співають). Українізувалась. Українізувалась. Українізуваа-ла-а-ся.

Завіса.

«ЧУКРЕН».

Сива - сивезна старовина...

Огоді-ж таки, як жила-була на світі Атлантида, гонів із сотню за Атлантидою, трішки вбік, праворуч, була друга казкова країна, що мала чулернацьку троху назву «Ч у к р е н».

Звалася так та казкова країна через те, що її населення, люд тоб-то її божий, завжди чувхався.

Дигинча маленьке, як тільки починало було спинатися на ноги, і коли було його чи запитують про що-небудь, чи загадають що зробити, зразу воно лізе до потилиці й починає чувхатись. І так ото чувхється все сво життя, аж поки дуба вріже...

Через те й країна та звалася «Чукрен»...

Власне кажучи, перша її назва була не «Чукрен», а «Чухрен», але згодом «хи» перейшло в «ки», а правописна комісія той перехід «хи» на «ки» затвердила. Так назавжди й залишилася назва тої країни «Чукрен».

Жили там люди—чухраїнці.
Усе було вони чухаються та співають.
До співів вони були великі мастаки.
Співають було цілими століттями.

Спочатку в них пісні були дуже короткі, мелодійні і з глибоким змістом, а потім, як уже було заведено «Всечухраїнський день музики», почали співати «Корита»:

Ой, корито, корито,
Повне води наливо.
Там дівчонки води мили,
А мальчишки воду пили.
Не хочу я чаю пий,
Не хочу заварювать,
Не хочу тібе любить
З тобою разгаварювать.

Співали вони так, що сусіди їхні, атлантидяни оті самі, аж вікна було зачиняють:

— Співають чухраїнці! От народ! А коли-ж вони вже за індустріялізацію візьмуться?

А ті співають, а ті співають...

Перестануть, почухаються та знову:

Ти скажи мне пачему,
По какому случаю,
Одного тібе люблю,
А десяток мучаю.

Отак і жила та казкова країна «Чукрен».

І якось вийшло так, що мала вона святкувати якесь дуже велике ювілейне свято: чи то десятиріччя якоїсь події, чи то ювілей якогось громадського

дуже важливого чинника,—одне слово, дуже якесь велике мало відбутися свято.

Вирішили святкувати.

От надіходить уже й свято, а чухраїнці чухаються собі помаленьку.

Сусіди збоку нагадують:

— Не прогавте, хлопці!

А чухраїнці їм:

— Нічого! Встигнемо з козами на торг.

Та й дочухалися до того, що перед самісіньким святом тик-мик, а святкувати нема з чим. Не підготувалися як слід...

Що маеш робити?

Так вони що втнули? Хитрий нарід був. Рік у їх мав 365 день, так вони взяли й ухвалили:

Через те, мовляв, що рік для нас дуже короткий, ухвалюємо, що з цього числа рік у нас має бути на тисячу днів.

Щоб не дуже, значить, поспішали.

Зраділи всі дуже...

А заслужена їхня артистка вийшла на сцену в народнім театрі й проспівала художньо:

Віють вітри,

Віють буйні,

Аж-аж-аж дерева гнуться.

На тім, поки що, і кінчився «народний здвиг» з цього приводу.

Отака була колись казкова країна «Чукрен».

«ЧУХРАЇНЦІ».

(Спроба характеристики).

Передмова.

«Чухраїнці», як ми знаємо, це дивацький нарід, що жив у чудернацькій країні «Чукрен».

Країна «Чукрен» була по той бік Атлантиди.

Назва—«чухраїнці» (і про це ми знаємо)—поставалася від того, що нарід той завжди чухався.

В цій моїй науковій праці ми спробуємо, за викопаними матеріалами зазнайомити з характеристикою вищеназваного дивного народу.

Розділ I.

Країна «Чукрен», як про те свідчать матеріали, знайдені при розкопках гробниці чухраїнського царя Передериматнюріохора, розлягалася на чималім просторіні від біблійської річки Сону аж до біблійської річки Дяну. Біля річки Дяну простягалася пасмо так званих Кирпатих гір. Це—на заході...

Південь країни «Чукрен» обмивало море з водою синього кольору. Синім те море зробилося дуже давно, ще тоді, коли найбільша в світі ката-клізма—бог одділив океани від землі. Тоді те море хотіло зробитися океаном—надулося, посиніло, та так синім на весь свій вік і залишилося.

В синє море текла найулюбленіша чухраїнцями річка Дмитро. А на південному заході була велика річка—Дсітро. Од цих річок і чухраїнці прибрали назв: Наддмитрянців і Наддсітрянців. Наддмитрянці—це ті, що жили над річкою Дмитром, а Наддсітрянці—над Дсітром.

Чухраїнців було чимало: щось понад тридцять мільйонів,—хоч здебільша вони й сами не знали, хто вони такі суть...

Як запитають було їх:

— Якої ви, лорди, нації?

Вони, почухавшись, відповідають:

— Та хто й зна?! Живемо в Шенгерієвці. Православні.

«Чукрен» була країна хліборобська. На ланах її на широких росли незнані тепер хліба: книші, паляниці, перепічки...

А найбільше чухраїнці любили на вгородах сонячники.

— Хороша,—казали вони,—рослина. Як зацвіте-зацвіте.

А потім, як і схилить голову і стоїть перед тобою, як навколюшках... Так ніби він—ти, а ти ніби—пан. Уперто покірлива рослина. Хороша рослина.

Розділ II.

Мали чухраїнці цілих аж п'ять глибоко національних рис. Ці риси настільки були для них характерні, що коли-б котрийсь із них загубився в мільйонній юрбі собі подібних істот, кожний, хто хоч недовго жив серед чухраїнців, вгадає:

— Це—чухраїнець.

І ніколи не помилиться...

Його (чухраїнця) постать, його рухи, вираз, сказати-би, всього його корпусу—все це так і випирає оті п'ять голівних рис його симпатичної вдачі.

Риси ці, як на ту старовинну термінологію звалися так:

1. *Якби-ж знаття?*
2. *Забув.*
3. *Спізнівсь.*
4. *Якось то воно буде!*
5. *Я так і знав!*

Розглянемо поодиночі всі ці п'ять характерних для чухраїнця рис.

Нагадаємо тільки, що розкопані матеріяли сильно потерпіли од тисячолітньої давнини, а декотрі з них й понадривані так, ніби на цигарки, хоч матеріяли ті ні на книжки з сільського господарства, ні на газети не подібні.

Одну з книжок, писану віршами, викопано разом із глечиком.

Академики кажуть, що очевидно, чухраїнці на-

кривали глечики з молоком поезією: настільки в їх була розвинена вже тоді культура.

Книжка дуже попсована, вся в сметані. Сметана та взялася струпом. Хемічний дослід того струпа виявив, що то—крейда. Як догадуються вчені, сметану ту було накрито книжкою біля якогось великого міста.

Отже, дуже тяжко працювати над тими матеріялами. Через те характеристика кожної національної чухраїнської риси може бути не зовсім повна.

Ми зарані просимо нам те дарувати. Не ми в тому винні, а тисячоліття.

Визначати науково кожну окрему рису ми, за браком часу й місця, навряд чи зможемо. Доведеться обмежитись наведенням для кожної з них наочних прикладів: так, ми гадаємо, буде й швидше, й для широкого загалу зрозуміліше.

Я к б и - ж з н а т т я .

Найхарактерніша для чухраїнців риса. Риса—мати. Без неї чухраїнець, а риса ця без чухраїнця—не риса.

Повсталa ця риса в чухраїнців от з якого приводу. Вшивав один із них хату. Зліз аж до бовдура і посу-нувся. Сунеться й кричить:

— Жінко! Жінко! Соломи! Соломи! Соломи!..

Геп!

— Не треба...

Це, значить, кричав чухраїнець жінці, щоб вона, доки він гепне, соломи на те місце, де він гепне, пі-

діслала. Не встигла жінка цього зробити. Тоді виходить: «Не треба».

І от після цього й укоренилася глибоко ця риса в чухраїнцеву вдачу. Як тільки яка притичина, зразу:

— Якби-ж знаття, де впадеш,—соломки-б підіслав.

Або:

— Якби знаття, що в кума пиття...

І так в кожному випадку життя чухраїнського цивілізованого.

От будують чухраїнці яку-небудь будівлю громадську. Збудували. А вона взяла й упала. І зразу:

— Якби-ж знаття, що вона впаде, ми-б її не сюди, а туди будували.

Є серед матеріялів характерний запис, як попервах чухраїнці свою культуру будували. Узялися дуже ретельно... А потім за щось завелись, зразу за голоблі (була в їх така зброя, на манір лицарських середньовічних списів) та як зчепились полемізувати... Полемізували - полемізували, аж дивляться у всіх кров течє... Тоді повставали й стогнуть:

— Якби-ж знаття, що один одному голови попровалюємо, не билась-би.

Сильно тоді в них культура затрималася... Та й не дивно: з попроваленими головами не дуже культурне життя налагодиш...

Вирішили якось вони театр організувати. Запросили спеціальну людину. Бігали, говорили, обго-

ворювали. Хвалилися, перехвалювалися. Підвела їх та людина: не організувала театра, а зовсім навпаки.

Тоді почухались.

— Якби-ж знаття...

І почали знову.

І не було жоднісінького чухраїнця без отого знаменитого:

— Якби-ж знаття...

Якось-то воно буде. Я так і знав.

З цією головною рисою тісно з'єднані четверта й п'ята риси в чухраїнців, а саме: «якось то воно буде» та «я так і знав».

Коли чухраїнці було починають якусь роботу, хоч-би в якій галузі їхнього життя та робота виникла, і коли хто небудь чи збоку чи може трохи прозорливіший зауважив:

— А чи так ви робите?

Чухраїнець обов'язково подумає трішки, почується і не швидко прокаже:

— Та! Якось то вже буде!

І починає робити...

Коли-ж побачить, що наробив аж пальці знати, тоді:

— Я так і знав!

— Що ви знали?

— Та що отак буде!

— Так навіщо-ж ви робили?

— Якби-ж знаття...

— Так ви-ж кажете, що знали?

— Так я думав, що якось то воно буде!

Один індійський мудрець, коли йому про це тоді розповідали, сказав:

— Дивне якесь *perpetuum mobile*.

Забув. Спізнився.

Друга риса «забув» і третя—«спізнився»,—характерні так само риси для чухраїнців, але вони особливих пояснень, гадаємо, не потребують...

— Чому ви цього не зробили?

— І-і-ти! Забув! Дивись?!

Або:

— Чого-ж ви не прийшли?

— Та засидівсь, глянув, дивлюсь—спізнився! Так я й той... облишив. Якось-то, сам собі подумав, воно буде.

.....

Істинно дивний народ.

РОЗДІЛ III.

Країну «Чукрен» залила стихія разом із Атлантидою.

Один чухраїнський поет, грізної стихії перелякавшись, заліз на влсоченну вербу й чекав смерти. Коли вода вже заливала його притулок, він продекламував журно:

Ой, поля, ви, поля,
Мати рідна земля,
Скільки крові і сліз
По вас вітер розніс.

А в цей момент пропливав повз ту вербу атлантидянин і, захлинаючись уже, промовив:

— І все по дурному!

Післямова.

Читав я оці всі матеріяли, дуже сумно хитаючи головою.

Прочитавши, замислився і зідхнув важко, а з зідханням тим само по собі вилетіло:

— Нічого. Якось-то воно буде.

Тьху!

«ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ».

Слово—відоме... Значіння його—відоме.

Невідомо тільки і дуже навіть дивно, яким способом ми, українці, опинилися в рубриці технічно-відсталих народів: яким чином наша країна попала в один гурт до країн з невисокою індустрією, до країн з мало не примітивними способами сільського господарства?

Чому в нас, вибачте на цім слові, мотузяна індустрія?

Де наши мотори?!

Мотори де наші, я вас питаю?!

Та ми-ж усі знаємо, що ще за «царя Панька» ми всі були з моторами.

Забули славнозвісне:

По дорозі жук, жук

По дорозі чорний

Подивися, дівчино,

Який я моторний.

Ще тоді, за старовини сивої, коли дідів наших «зміна» до вісімнадцяти літ бігала без штанів, чекаючи

поки батьки тій «зміні» молоду знайдуть, вже тоді в кожного з них був мотор, бо кожний вже з них, викаблучуючись перед дівкою на вулиці обов'язково рекомендувавсь:

Подивися, дівчино,
Який я моторний...

Моторний—це значить — з мотором...

І от маєте...

Після такого, можна сказати, поспіль машинізованого населення—ми тепер примітивно, хуторянська, сільсько-господарська країна, без ніякої техніки, без ніякої індустрії.

Голова тріскається...

Справді таки:

Ой, горе тій чайці
Горе тій небозі,
Що вивела діток
При битій дорозі...

Вивела чайка діточок при битій дорозі, були ті діточки з моторами, а тепер ціпом молотимо.

Ех, попались-би мені оце зараз предки мої «моторні», я-б їм показав, як розтринькувати так потрібні для відродження країни машини.

Бігали гемонські предки з моторами на вулиці, а не хопило кебети щоб пристроїти їх чи до плуга, чи до віялки, чи до чогось іншого.

Воликами орали, ціпами молотили, а моторами гільки їли...

Маємо тепер наслідки!

Ех!

Ой, дайте індустрію! Ой, дайте!
Щоб потім з повним правом крутонутись на одній
нозі й проспівати весело:

Подивися, дівчино,
Який я моторний.

«РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ».

Раціо... Емоціо...

Розум... Почуття...

Було в нас досі емоціо, тепер треба з того емоціо переключатись на раціо, бо заемоцились ми по самісінькі тпруті, а миші землю смокчуть, а трьохпілья лани позакандзюблювало, а на нивах наших широких—

І учора горох,
І сьогодні горох...

Ой, раціо, раціо!

Ой, і тяжко-ж нам на те раціо перескакувати!

Ой, тяжко.

Бо все наше життя —сама собі емоція...

Як перев'яжуть тобі пупа твого всеукраїнського, як дадуть тобі поссати циці надніпрянської, починається емоція...

Ще не висох на тобі плин матерній, а вже гуде над твоєю круглою головою:

Ой, ну котку, котку,
Не лізь на колодку.

Розіб'еш головку,
Головка буде болить,
Нічим буде загоїть...
А-а-а-а! А а а!

А ти лежиш собі, очима кліпаєш...

І так хочеться тобі сказати матусі твоїй сумно-видій:

— Матінко моя люба! Та може-ж я буду головою комісії по раціоналізації, а ти мені «котика»?! Та гудони ти гудком «хростким» наді мндою, та бахни ти динамітом над мою головою!

Та не скажеш ти їй цього, бо не вмієш сказати...

А матуся своєї:

Ой, ну котку, котів два
Сірі білі й обидва.
Та йдіть до нас ночувать
Донбасика колихать.
А а а а! А а а а!

.....
І так усе життя...

Підростаєш потроху...

А в кожній-же хаті, де росте майбутній раціоналізатор, є піч, а на печі на тій сидить раціоналізаторова баба.

Не плач, синочку, маги скоро прийдуть... Вони з татком пішли золотєе жито жати... Іди, синочку, до мене,—я тобі казочку розкажу. Сідай, голубчику...

«... І був собі на березі синього-синього моря великий-великий ліс... Гістий-густий та темний... А в тому лісі та жив собі вовк... Здоровий-здоровий сірий вовк... Та як почує було той вовк, як діти

плачуть, та прийде з лісу, стане за клунею, та як
завіє... Виє й приказує: «Не плачте, діти, бо я вас
поїм... Отак візьму—гам! і з'їв. Гам!—і з'їв.

.....
У хліві—відьма...
За клунею—вовк...
На горищі—домовик....
На вгороді—сіка-ляля-вова-хо!
Ой, сама тобі емоція!

.....
Машину якусь десь побачили:
— Ой, не підходь! Ой, не підходь, бо так тобі
й голову одкрутить!
Не бачиш хіба, як крутиться?! Не чуєш хіба,
як гуде... Ой, не підходь!

Парубоцтво.

Та й не жалько мені
Та й ні на ко-о-о-го.
Тільки й жалько мені
На й отця свого...
Оженили мене
Малолетньо-о-о-г-о-о-о!

.....
І весь свій вік довгий:
— Та хто-й-зна, як воно?! Сказать, і так живуха
не погана... Прикладаєш, мо воно й повернути-б на

краще, та хто-й-зна, чи воно-ж краще буде? Якби-ж
знаття?!

.....
А миші землю смокчуть!
А трьохпільля лапи позакандзюблювало!
А ходимо в сорочках із селянського полотна!
А на нивах наших на широкополах
І учора горох
І сьогодні горох...

.....
Ой, раціо, раціо!
Тоді тільки ми візьмемось за ту рацію, як дасть
нам хтось по... Ну, хоч по потилиці чи що...
Смушеву-бо ми шапку носимо: в голові повно
емоції, а та смушева шапка не пускає натоміць
і рації.

.....
Ой, раціо, раціо!

ЛІТ ЧЕРЕЗ П'ЯТДЕСЯТ.

(Не фантазія).

Дід Юхим ну ні от стілечки не вірить у нові порядки... Ну, ніяк...

Хоч коли-б я з ним зустрівся, він завжди й обов'язково чуває потилицю і каже:

— Наробили?! Ну, скажіть, на віщо це все? Кому воно потрібне?

Жили-ж колись... Жили-б і далі... А тепер...

І пішов, і пішов, і пішов...

Діда Юхима я давно знаю, і давно він такий.— Він ще мабуть, з дитинства ворог усього нового...

Колись іще, як проводили у волості телефон, він лаявся страшно і кричав:

— Порубаю! Стовпи порубаю!

— А навіщо ви їх, дядьку, рубатимете?

— Кому воно тут потрібно. Ям понакопували. Іду оце із станції ввечері, людей везу, надворі темно! Я йду собі побіля воза, а воно темно, хоч в око стрель... Так я як шарахнув у ту яму, так

думав, що на той світ лечу. Що злякався, а що забився, так і не приведи господи! А ви, кажете: «телефон»... От вам і телефон... То ями були—падав у них, а тепер стовпи—зачіпаєшся возом за них, воза ламаєш... Смієтесь?! А воно, їй богу, як-би знав, що не одвічатиму, порубав оті стовпи на цурпалки...

З дідом Юхимом трудно говорити, бо ніякі доводи, ніякі докази не в силі переконати діда Юхима.

На все, що йому не скажеш, дід Юхим махає рукою:

— Юринда!

Отакий дід Юхим...

Ех, діди Юхими, діди Юхими! Чим-же вам довести, що за десять років революції життя покращало? Як вас переконати, що далі воно буде ще краще?

Трактор—юринда.

Дніпрельстан—юринда.

Освіта—юринда...

Електрифікація—юринда...

Все, одне слово, юринда.

Я колись два дні розпинався перед дідом Юхимом, доводячи йому, як буде прекрасно жити, коли соціалізму дійдемо.

Не взяло.

— Що ти мені про соціалізм натякаєш? Що ти мені електрику, що ти мені радіо?! А землі мені твоя електрика дасть? Щоб десяти по десяти на їдця? Дасть вона мені землі стільки, чи не дасть?! Оце ти мені скажи! Щоб у мене в засіках було

повно... А ти мені електрику. Посію я на твоїй електриці арнаутки, щоб потім заклав руки за спину й ходив собі, покахикував?!.. От ти що мені скажи.

Я тоді розсердився на діда і нічого йому не сказав...

А тепер оце для всіх дідів Юхимів розкажу, що воно в нас буде, як буде в нас електрика.... Як ми житимемо, коли скрізь у нас буде:

— Радянська влада плюс електрифікація.

Слухайте, діди Юхими! Для вас спеціально. Вам хорошого життя хочеться?

Я знаю, якого саме.

Воно—буде! Буде ще краще, як ви думаєте.

Слухайте.

Коли проведемо скрізь електрифікацію, коли в кожну радянську хату буде проведено дрота, коли дротами тими лани наші обснуються, отоді всі ви, діди Юхими, будете тільки, заклавши руки за спину покахикувати.

Все за вас буде електрика робити.

От ви встали зліжка. Ви тепер, що робите. Чухаєте поперека, чухаєте потилицю, груди. Треба для того доставати рукою скрізь, де свербить. Є такі місця, що й дістати не можна. А тоді радянська влада придумає такі вроді руки, що кнопку надавив—вона сама тобі—чухає... І такий буде апарат, що як на його лягти, так він сам тебе буде перевертати, а рука буде чухмарити. І скрізь, скрізь почухає. Не залишиться жодного невичуханого місця.

Як уже воно вас почухає, тоді ви простягаєте ноги, натискаєте на кнопку, і штани самі на ноги лізуть, самі онучі намотуються й чоботи одягаються. Вам навіть нахилитися не доведеться.

Одягла вас електрика, тоді ви остановитесь перед іконами. Пускаєте радіо, гучномовець за вас молитви читає, а електрика руку вашу підіймає на лоба, на живіт, на плечі. Христить вас електрика.

Це так званий, електрифікований «Отче наш».

Поелектрифікувавшись богу, сідаєте за стіл.

Ваше діло тільки рота роззявити та проказувати жінці:

— Надави кнопку з перепічками...

— Надави на сало!

— Тепер на сметану... Та не дави ти так довго, бо ковтати не встигаю. Дави коротенько.

Поелектроснідавши, ви робите те, що вам робити треба.

А робити вам тільки й того, що кнопки скрізь надавлювати.

Все по хазяйству на кнопках.

Чистите ви, приміром, хліва для корови: одна кнопка вилами керує, друга лопатою, третя граблями.

Не стоїть корова,—тиць у кнопку, а держално само корову по ребрах—лусь!

Всіх дрібниць по хазяйству не перелічиш. Знайте одне, що на все буде своя кнопка.

Ви тільки ходитимете та покахикуватимете.

Куби для самогону і ті будуть електрифіковані.

І без ніякого диму. Міліція навіть не догадається, де саме гонять.

У кутку буде електрифікований дубець для дітей.

Вставив штепселя,—дубець дітей поре, а гучномовець лає.

Електрифікуємо насіння,—само буде в рота скакати.

На що вже гребінка, щоб ськатись, і ту буде електрифіковано. Сама волосся розгортатиме, сама й нужу зничтожатиме. Ваше діло буде тільки перевертатись.

Розгнівалися ви на жінку, підвели її до спеціального апарату, надавили кнопку, звідти вискакує макогон і жінку по голові.

Я вже не говоритиму тут про основну роботу нашу на селі...

Само собою розуміється, що й оранка, й косовиця і жнива, і молотьба, і мливо—все це робитиме електрика.

Вже це, подекуди, й є у нас, а тоді буде скрізь... Ми досвітки і ті електрифікуємо.

Винайдено буде такі апарати, що самі за вас будуть у підкидного дурня грати.

Надавив кнопку,—і вилітатиме або винова краля, або там жирова шостака. Картами навіть ляпати не доведеться.

І то-ж не забуваймо, що електрика не проста річ, вона річ дужа, сильна, міцна.

Її й ураховують не аби-як, а на кінські сили. Дві кінські сили, три кінські сили і т. д.

Дніпрельстан, приміром, даватиме нам енергію на 650.000 кінських сил.

Макогона, щоб бити жінку, розуміється, на пів мільйона кінських сил ми не робитимемо,—то дуже великий макогон буде...

На дві кінські сили не більше робитимемо такі апарати.

Як двине—так ніби дві кобили жінку вдарили.

А тепер що? Кулаком ударили, та ще до того й п'яним кулаком, яка там сила.

І не слухаються жінки, на делегатські збори ходять, до сельбуду ходять...

А тоді лихої години ходитимуть.

Слухатимуться. Тіпатимуться, а слухати будуть.

І діти слухатимуться.

І думати нам із вами ні про віщо не треба буде: і думати і робити за нас буде електрична кнопка...

Ви уявляєте собі діди Юхими, електрифікований приміром, ярмарок?

Там не буде коней. Коней-же взагалі тоді в нас не буде, бо все буде робити електрика.

Ми торгуватимемо тоді електричними кнопками.

Там, де тепер у нас по ярмарках коні стоять, тоді в два ряди по цей і по той бік дороги, стоятимуть електричні кнопки.

Не буде ні іржання, ні батогів.

Просто ви собі підходите:

— Що просить оця кнопка?

— Оця сто двадцять.

— Сто двадцять?! Така миршава кнопка, а такі гроші... Що-ж вона в тебе такого робить?

— Миршава?! Очі в тебе миршаві. Та ти причепи до неї гарбу або плуга, та подивись, а тоді казатимеш: «Миршава». Це кнопка не з якоїсь там поганенької майстерні, а з самого ДЕЗ'у. * Ти придивись краще, що це за кнопка. Та ніколи в світі я-б її не продавав, так грошей треба: дочку заміж оддаю.

— Молись богу! Бери вісімдесят. І то гроші!

— Вісімдесят кажеш? За таку кнопку вісімдесят? Он стоїть за вісімдесят! Хрестись! Менше, як сто п'ятнадцять і балакати не будем!

Лясь! Лясь! Лясь!

Отакі тоді в нас ярмарки...

А храми?!

Електричні дзвони на церкві.

Гучномовці «Іже херувими» співають...

А батюшка тільки ходить та кнопки нажимає...

А після храму—електрифіковані пироги, горілка, капуста.

Іж, не хочу.

Підпив у кума на храму, штепселя тобі вставили—він тебе сам і додому провадить.

* Держ. Електричн. завод.

Невже-ж і таке життя вам буде не до вподоби, дорогі діди Юхими.

Невже-ж і тоді казатимете:

— Юринда?!

Електрика-ж за вас і робитиме, за вас і думатиме.

Власть—у нас!

Земля—у нас!

Панів—нема!

Трактори й машини вже цокотять на нивах.

А ви все:

— Юринда.

Не можна-ж усього зразу.

Почекайте трохи—і матимете все те, що ото я намалював.

Нічого не будете тоді робити—тільки покахикуватимете.

З М І С Т

Симферопіль—Ялта	5
Крим	12
Море	20
Гори	25
Там, де цар пішки ходили	30
Алупка	34
Гурзуф	38
Ялта	42
Туристи	47
„Природа й люди“	51
Життя татарчине	55
Татаринове життя	66
На татарській виставі	74
На вітрилах	80
По камбалу	86
Бережком... бережком...	94
„Діва“ й „Манах“	102
Кримська ніч	106
Кримський місяць	112
Кримське сонце	115
Пляж	121
„Діли небесні“	126
Страшний суд	132
Слово—діло	135
Про „Южбюро Всеподіякондякпаламар ВЦСПС“	140
Про благодать, про канони і т. и.	142

Заплуталась божа справа	145
Не забирайте синагоги	149
Не займайте, хай йому хрін!	152
Що робити?	155
Усе зрозуміло	158
Отаке було в Москві	160
Пора вже	163
Слухай, обивателю	165
Понад туманами	170
Підмолоджування	183
„Нравствінная робота“	186
Пляж київський	192
Геть сором	197
Дещо з українознавства	200
Перші кроки	204
І там таке саме	208
Узскакування й зспригування	211
„Тіпун“ вам на язик	215
Вольовий спосіб	218
„Конфуз“	223
Українізація	226
„Чукрен“	230
„Чухраїнци“	233
„Індустріялізація“	241
„Раціоналізація“	244
Літ через п'ятдесят	248

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Правління: Харків, вул. К. Лібкнехта № 31.

ПО ВСІХ ФІЛІЯХ ТА КНИГАРНЯХ ДЕРЖВИДАВУ
Є ТАКА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА.

Анищенко К.—Баланс. Оповідання. 186 стор., ц. 90 к.

Антоненко-Давидович Б.—Запорошені силуети. Оповідання. 156 стор., ц. 50 к.

Божко С.—Чабанський вік. 184 стор., ц. 90 к.

Вапліте. Альманах перший. 383 стор., 3 крб.

Винниченко В.—Сонячна машина. ч. I. 314 сторін,
ц. 1 крб. 80 к.

Винниченко В.—Сонячна машина. ч. II. 235 сторін,
ц. 1 крб. 80 коп.

Вишня Остап.—А-ну, хлопці, не піддайсь. Вид. 4.
62 стор., ц. 40 к.

Вишня Остап.—Вишневі усмішки кримські. Вид. 3.
134 стор., ц. 75 к.

Вишня Остап.—Вишневі усмішки літературні. 113 стор.,
ц. 75 к.

Вишня Остап.—Вишневі усмішки театральні. 62 стор.,
ц. 30 к.

Вишня Остап.—Кому веселе, а кому й сумне. Вид. 4.
73 стор., ц. 40 к.

Вишня Остап.—Лицем до села. Вид. 2. 171 стор., ц. 85 к.

Головко А.—Бур'ян. Повість. 354 стор., ц. 1 крб. 50 к.

- Досвітній О.—Американці. 331 стор., ц. 2 крб.
- Івченко; М.—Імлистою рікою. Оповідання. 303 сторін.,
ц. 1 крб. 05 к.
- Копиленко О.—Буйний хміль. Оповідання. Вид. друге.
397 стор., ц. 1 крб. 50 к.
- Косинка Г.—В житах. Оповідання. 189 стор., ц. 1 крб. 45 к.
- Кундзіч О.—Село вовче. Оповідання. 78 стор., ц. 45 к.
- Ле І.—Юхим Кудря. Оповідання. 212 стор., ц. 1 крб. 20 к.
- Любченко А.—Буремна путь. Оповідання. Вид. друге.
183 стор., ц. 80 к.
- Любченко А.—Дні юности. 63 стор., ц. 40 к.
- Микитенко І.—На сонячних гонах. 180 стор., ц. 80 к.
- Панч П.—Мишачі норі. 241 стор., ц. 90 к.
- Панч П.—Солом'яний дим. Вид. друге. 160 стор., ц. 65 к.
- Плуг. Літературний альманах. За ред. С. Пилипенка. Збір-
ник другий. 293 стор., ц. 2 крб. 50 к.
- Плуг. Літературний альманах. За ред. С. Пилипенка. Збір-
ник третій. 548 стр., ц. 2 крб. 50 к.
- Смолич Ю.—Неділі і понеділки. 137 стор., ц. 70 к.
- Хвильовий М.—Твори. Том перший. 338 стор., ц. 1 крб. 75 к.
- Шопінський В.—Фабрична неволя. 179 стор., ц. 50 к.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КНИГОТОРГОВЕЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Харків, 2-й Радянський пров. № 2.

Філії та книгарні по всіх округових і місцевих містах УСРР.

ХАРКІВСЬКИЙ

літературний музей

Вст. № 4577 Інв. № КБ-2081

ХАРКІВСЬКИЙ
літературний музей
Вст. № 4577 Інв. № КБ-2081